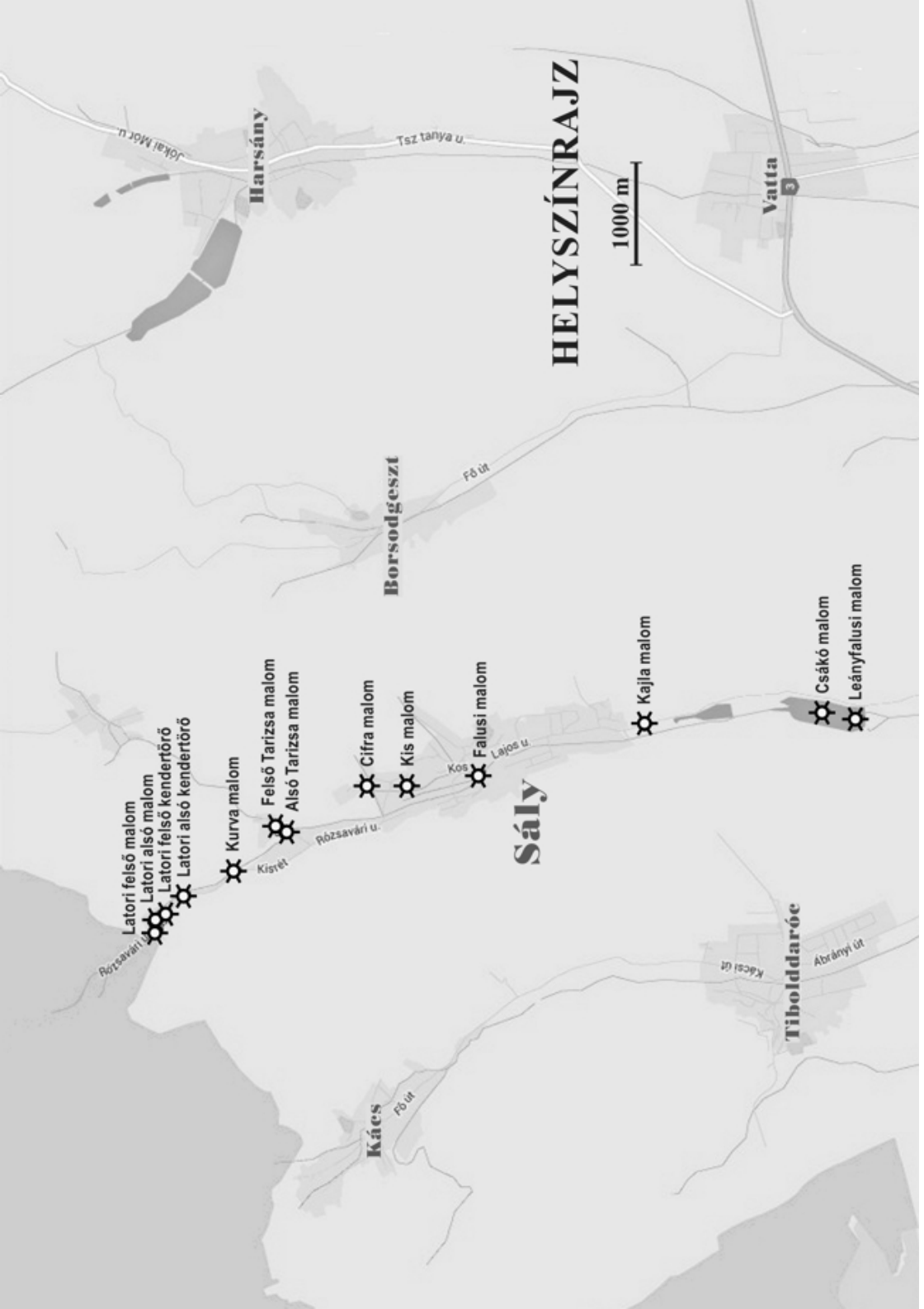


**Nagy Péter**  
**A sályi**  
**malmok**  
**vízikönyvei**



# Tartalom

Térkép	2
Ajánló	3
Bevezetés	5
Sályi malmok a katonai térképeken	13
Latori felső malom	21
Latori alsó malom	25
Latori felső kendertörő	36
Latori alsó kendertörő	50
Kurva malom	53
Felső Tarizsa malom	56
Alsó Tarizsa malom	59
Czifra malom	69
Kis malom	72
Falusi malom	76
Kajla malom	78
Csákó malom	92
Leányfalusi malom	101
A sályiak emlékeznek	104
A sályi vízimalmok adatai (2 táblázat)	108



# HELYSÍNRAJZ

1000 m

Harsány

Vatta

Borsodgeszti

Sály

Tibolddaróc

Kács

- Latori felső malom
- Latori alsó malom
- Latori felső kenderőtörő
- Latori alsó kenderőtörő

Kurva malom

- Felső Tarizsa malom
- Alsó Tarizsa malom

Cifra malom

Kis malom

Falusi malom

Kajla malom

Csákó malom

Leányfalusi malom

## Ajánlás

Meghatottan tartom a kezemben ezt a szép, még nyomdameleg kötetet, „A sályi malmok vízikönyvei”-t.

Egyrészt örömmel tölt el, hogy Nagy Péternek ez már a második, malomtörténeti kutatásait feldolgozó kötete, a 2014-ben megjelent „A pápateszéri malmok vízikönyvei” után.

Másrészt annak örvendek, hogy az új kötet éppen egy sokak által tán nem is hallott, de nekem nagyon kedves bükkaljai faluba, Sályba vezérli el az olvasót.

Örülök, hogy Nagy Péter, akit négy évtizede ismerhetek, a kultúra különféle „lövészárkaitól” eljutott a malomárkokig, elmélyült levéltári kutatásokat folytatva a malomtörténet elhivatott szakértőjévé vált. Lelkes és alapos munkája pedig meghozta gyümölcsét, az újabb könyvet. Tudja, milyen fontos a múlt ismerete, hiszen anélkül nincs jövő. Tanult Mikes Kelemen hűségéből: „Vagyunk, akik voltunk, s leszünk, akik vagyunk!” A pápateszérieket már ráébredtettem ennek fontosságára, reméljük, így lesz ez most Sályban is!

Milyen falu ez a Sály?

A síkságról a hegyekbe tartó, igen szép fekvésű völgyi falu a Bükk tövében, Borsod megyében, Mezőkövesd közelében. A régészeti leletek tanúsága szerint ősidőktől fogva lakott hely, de a falu története a honfoglalás után kezdődik. Őrsúr épített itt vagyonvédelmi céllal várat az akkor Nyárádnak hívott patak forrásánál, ahol aztán megalakult az első falu, Váralja néven. „A hely kiválóan alkalmas volt a letelepülésre. Bővízű forrás mellett feküdt, melynek vize télen sem fagyott be. Az erdő vadat, vadgyümölcsöt, a patak vize pisztrángot, rákot adott a megélhetéshez. A mellette levő sík terület földművelésre is alkalmas volt, az erdei tisztásokon pedig legeltetni lehetett. Nem csoda, ha először itt létesült a falu.”- olvasható erről Barsi Ernőnek a faluról írott monográfiájában. A történelem viharai sosem kímélték Sályt sem, ám át tudta vészelni a viharokat. A kezdeti egyenrangú állattartás és földművelés a tatárjárás után a földművelés javára billent el és a közelmúltig hangsúlyos volt. A megművelt földeken már a középkortól elsősorban gabonát termeltek, melyet már akkor is a patak vizével hajtott vízimalmokban őröltek meg és ez így is maradt a XX. század közepéig. Ismereteink szerint 13 malmot hajtott a Sályi-patak. Sajnos, ma már egy sincs meg. Vannak viszont levéltári adatok és egyéb dokumentumok, ezeket gyűjtötte össze az 1892-1969 közötti időszakból és tárja elénk a szerző.

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy ő maga dunántúli, abdai lévén miért éppen egy 300 km-re fekvő falut választott a kutatásaihoz?

Személyes oka van. Sok híres ember köthető a faluhoz (Eötvös Józseftől Gárdonyi Gézáig át hosszú a sor), de van egy olyan, a közelmúltban elhunyt neves szülőtte is, díszpolgára, a teológus, hegedűtanár, néprajzkutató, a nagybetűs tanító, akinek könyveiből és előadásából sokan megismerhették a község nevét Moszkvától Torontóig. Ugyan Győrbe vezérelte a sors, ám szívében mindig sályi maradt. Ott lett főiskolai tanár és évtizedeken át, egészen haláláig nemzedékeknek adta át tudását, lelkesedését, hitét és szeretetét: Barsi Ernő /Sály, 1920-Győr, 2013/. A győri Tanítóképző Főiskolán tanára volt 1975 és 1978 között Nagy Péternek is. Mindvégig hűséges tanítványa maradt. Sályról pedig nem csak az órákon hallott. Kórusának oszlopos tagjaként ő is szereplője volt annak a sályi lakodalmasnak, amit négy évtizeddel ezelőtt a győri tanítónövendékek mutattak be Sályban, a sályiaknak. Később pedig a Melodiárium Kamarakórusal fordult meg Sályban. Pár évvel ezelőtt már lelkes malomkutatóként kiállításokon mutatta be a pápateszéri vízimalmokat, az egyikre tanára is elment, aki már rég szerette volna megírni a sályiak néprajzi hátterét. Leültek beszélgetni és végül elhatározták, hogy együtt írják könyvet. A munkálatok meg is kezdődtek. 2013 nyarán is együtt készültek Sályba folytatni a munkát, de a sors közbeszólt. Kora ellenére váratlanul, de a sályinál hosszabb, örök útra hívta Barsi Ernőt. Nem írhatta már meg, amit szeretett volna. Nagy Péter viszont igen. Elkészült, itt van a kezünkben! A szívünkben pedig a hála.

Barsi Ernő nagyon büszke lenne rá! Remélem, a sályiak is azok lesznek, azok lehetnek!

Ha van túlvilág, akkor ő most szerényen, szeretettel mosolyog. Kedves tanítványa vállára teszi a kezét és csak annyit mond: „Köszönöm, drága lelkem!”...

Fogadják Önök is szeretettel a könyvet!

Győr, 2016. március

Barsi Hajna

## Bevezetés

Ez a könyv 13 sályi patakmalom vízikönyvének 1892 – 1969 között keletkezett dokumentumait, a malmok megjelenítését régi térképeken, a sályi helytörténeszek vízimalmokról összegyűjtött néprajzi adalékait és a 2015 nyári helyszíni vizsgáldásunk eredményeit ismerteti.

A sályi malmok vízikönyvei közül ötöt (Latori alsó malom, Latori felső kendertörő, Alsó Tarizsa malom, Csákó malom, Kajla malom) és a sályi patak medertisztításának vízikönyvi dokumentumait megtaláltam a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban végzett kutatásaim során.

Az 1885. évi XXIII. törvénycikk előírásainak megfelelően a vízimalmok tulajdonosainak igazolniuk kellett, hogy a malom az övék. Erről a községek előljárói adtak ki igazolást – községi bizonyítványt – amit 30 napra ki kellett függeszteni az érintett településen. Ha ezidő alatt nem akadt senki, akinek a régi szokásjogon járó vízhasználat ellenére lett volna, a bejelentés jogerőre emelkedett, s a területileg illetékes alispán (vagy törvényhatósági joggal bíró városoknál a polgármester) elrendelte a vízikönyv felfektetését, amely tartalmazott minden, a vízhasználattal kapcsolatos hivatalos iratot. A vízikönyveket 1891/92-től vezették Borsod vármegye alispáni hivatalában, Miskolcon. A dossziék a háború után a vízügyi igazgatóságokra, s onnan a budapesti Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárba kerültek az 1970-es években.

A sályi malmok vízikönyvi dokumentumainak tartalomjegyzékét a Függelék ismerteti.

Öt sályi malom, a már említett Latori alsó malom, a Latori felső kendertörő, az Alsó Tarizsa malom, a Csákó malom és a Kajla a malom műszaki terveit Kolos Mihály budapesti mérnök készítette 1903-ban. A Latori alsó malom és a Latori felső kendertörő tulajdonosai ekkor: Krokos István 1/10, Bodnár György 5/10, özv. Pinczés Jánosné 4/10 részen, az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa báró Seckendorf Ármin, a Csákó malom és a Kajla malom tulajdonosa Gorove János volt. A malmok tulajdonosai valamennyien Kolos Mihály budapesti mérnököt bízták meg a tervek elkészítésével. Az öt malomról műszaki leírás és helyszínrajz készült, a patakmederről és a malomárokról hossz- és keresztaszelvény rajz, a malomfő részletrajzával. A kataszteri térkép alapján készült helyszínrajzon, valamint hossz-szelvényen a malom nevét pirossal húzták alá. A műszaki leírás általános része táblázatba foglalva felsorolja a 13 sályi malmot, a vízmű és a tulajdonos nevével, a malom tulajdonjogát igazoló alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számával. Leírja, hol ágazik ki a malomcsatorna a patakmederből, hol vezet vissza, továbbá hol épült kövekből, földből és rózséből rendszertelenül hevenyészett gát a patak medrében. Az első duzzasztó a négy latori malom részére szolgáltatta a vizet, s fenntartása a latorpusztai gazdák feladata volt, mivel ezek a duzzasztott vizet baromitásra használták fel. A második duzzasztó csupán a Kurva malom részére szolgált vízkivételi célra, s fenntartása is csupán ezen malom tulajdonosát illette. A harmadik duzzasztó az összes többi sályi malom részére szolgáltatta a vizet, s fenntartásához mindenki egyformán hozzájárult.

## A malmok elnevezése

Minden esetben a vízikönyvek címében szereplő nevet közlöm. Krokos Mihály mérnök is ezeket használta az 1903-ban készített műszaki leírásban.

A helyben ismert malomnevek azonban nem a levéltári dokumentumokat követik, hanem általában az utolsó tulajdonos, bérlő neve marad meg ismert névként. Így lett a 18. században feltehetően a tulajdonos főúri család nevét viselő Csáky malomból az 1892-ben keletkezett levéltári forrásokban Latori felső malom, majd a 20. században a sályiak emlékezetében Vök malom, végül Hamvas malom.

A Felső Tarizsa malmot Sályban Bodnár malomként ismerték, hiszen Bodnár Pál építette. Az Alsó Tarizsa malom későbbi neve Petrus malom volt. A Kis malom utolsó tulajdonosa után Horváth malomként ismert. Érdekesség, hogy a Kurva malom a hivatalos vízikönyvi dokumentumokban is ezen a néven szerepel, utolsó tulajdonosa után azonban Mizser malomnak is nevezték. A Csákó malmot molnára neve után Kocsis malomként emlegették.

A tulajdonosok, vagy bérlők személyének változása miatt a könyvben az alábbi malom neveket használjuk:

1. Latori felső malom
2. Latori alsó malom
3. Latori felső kendertörő
4. Latori alsó kendertörő
5. Kurva malom
6. Felső Tarizsa malom
7. Alsó Tarizsa malom
8. Czipra malom
9. Kis malom
10. Falusi malom
11. Kajla malom
12. Csákó malom
13. Leányfalusi malom

## Felülsapott vízikerekek

A sályi malmokat felülsapott vízikerek hajtotta, általában egy, de a Latori alsó malomnak és a Kajla malomnak kettő, az Alsó Tarizsa malomnak három vízikereke volt!

malom neve	vízikerék száma	vízikerék mérete
Latori felső malom	nincs adat	nincs adat
Latori alsó malom	2	átmérő: 3.85.50 és 5.80 m szélesség: 0.45 és 0.40 m
Latori felső kendertörő	1	átmérő: 3.85 m szélesség: 0.5 m

		kendertörő bunkók: 10 db.
Latori alsó kendertörő	nincs adat	nincs adat
Kurva malom	nincs adat	nincs adat
Felső Tarizsa malom	nincs adat	nincs adat
Alsó Tarizsa malom	3	átm.: 4.20, 4.20, 4.20 m szélesség: nincs adat
Czifra malom	nincs adat	nincs adat
Kis malom	nincs adat	nincs adat
Falusi malom	nincs adat	nincs adat
Kajla malom	2 1 (1913-tól)	átmérő: 3.30 és 3.30 m szélesség: 0.50 és 0.35 m
Csákó malom	1	átmérő: 3.40 m szélesség: 0.60 m
Leányfalusi malom	nincs adat	nincs adat

## A sályi malmok tulajdonosai

Stengerné Forgony Andrea kutatásai alapján valószínűsíthető, hogy a Latori felső malom és a Latori alsó malom első tulajdonosai a Csákyak voltak, ezt erősíti Győrffy Istvánnak a budapesti Néprajzi Múzeumban őrzött, dr. Barsi Ernő által 1987-ben közölt<sup>1</sup> három sályi vonatkozású felvétele a Latori felső malom vízikerekéről, a malom bejárati ajtajáról és a Latori felső kendertörőről.

<sup>1</sup> Barsi Ernő: Sály (Egy bükkalji falu a hagyományos gazdálkodás idején) – Miskolc, 1987. Megjelent a Miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai sorozatban, XVII. számmal.

Az első felvételen egy legalább 6 méter átmérőjű, felülcsapott vízikerek látható



*Urasági vízimalom (Győrffy István felvétele F211607).*

A másodikon jól kivehető a Csákyak és Szepes vármegye címerében egyaránt látható álló kecskealak.



*A malom bejárata kőajtókerettel, fölötte kőből faragott címer (Győrffy István felvétele F211605).*

A harmadik képen a két sályi kendertörő malom egyike látható.



*Kendertörő. (Győrffy István felvétele F211630)*

A Csákyak, mint főúri család örökös főispánságot szereztek Szepes vármegyében.

Dr. Balázs György az alábbi értékes adatokkal egészítette ki ismereteinket a latori malmok további, 17-18-19. századi tulajdonosait illetően:

### **Sály, U&C**

#### **Magyar Nemzeti Levéltár, Urbarium et Conscriptioes fond (UC)**

UC 88 : 33, 1671: Összeírás. Sály: 4 jobbágy, 2 malom, többekkel közös, molnár harmados benne.

UC 69 : 4, 1693: 29) Sály faluban a Sály folyón 2 malom van 1-1 kövű.  
Az egyiknek a tulajdonosa Szepessy Pál. Hozadékuk 20 kila.

1851-ben Fényes Elek a következőket említi: „A sályi patak, mely itt Ötznél ered, a határban 10 felücsapó malmot hajt... Birtokosai a helységnek b. Eötvös Ignác örök., gr. Csáky Tivadar, b. Szepessy Antal, Ádám, b. Seckendorf Ferdinánd, Fáy Ignác, Kálla Ignác, öz. Pankovicsné.” (Fényes: Magyarország geographiai szótára, 1851. IV. k. p. 6-7.)

Győrffy István három sályi malomfotográfiáját a Néprijzi Múzeum szíves hozzájárulásának köszönhetően a könyv borítóján, illetve a Latori felső malom és a Latori felső kendertörő című fejezetekben közöljük.

A malmok tulajdonjogát igazoló, 1892-ben kiállított alispáni határozatokban a Latori alsó malom és a Latori felső kendertörő tulajdonosai Pinczés János 1/10, Bodnár György 5/10, öz. Pinczés Jánosné 4/10 részben. Az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa Schwarcz Jakab és neje, a Csákó malom és a Kajla malom tulajdonosa Klein Ábrahám és neje.

Krokos Mihály 1903-ban készült műszaki leírásának általános részében felsorolja a 13 sályi malom tulajdonosait:

A Latori felső malom, a Latori alsó malom és a Latori felső kendertörő tulajdonosa Krokos István 1/10, Bodnár György 1/2, öz. Pinczés Jánosné 4/10 részben.

A Latori alsó kendertörő tulajdonosa báró Seckendorf Ármin 3/4, Hindulák Györgyné 1/4 részben.

A Kurva malom tulajdonosa Hindulák Györgyné 1/2, Podvinecz és Heisler 1/2 részben<sup>2</sup>.

A Felső Tarizsa malom tulajdonosa Bodnár Pál.

Az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa báró Seckendorf Ármin.

A Czipra malom tulajdonosa Bakó László.

A Kis malom tulajdonosa Schwarcz Jakab.

---

<sup>2</sup> Podvinecz Dániel és Heisler Vilmos 1880-ban alapította meg a vasúti gépgyártás és a malomipar érdekeltségi körébe tartozó Budapesti Malomgépészet- és Gépgyár, Podvinecz és Heisler nevű vállalatát, amelyből később a Magyar Általános Gépgyár (MÁG) alakult - Balázs György szíves közlése.

A Falusi malom, a Kajla malom és a Csákó malom tulajdonosa Gorove János.

A Leányfalusi malom tulajdonosa Friedmann Lőrincz.

Az 1906-ban kiállított engedélyokiratokban a Latori alsó malom és a Latori felső kenderőtörő tulajdonosai Bodnár György 9/10 és Krokos István 1/10 részben, az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa báró Seckendorf Ármin, a Csákó és a Kajla malom tulajdonosa Gorove János.

Sály község előljáráságának 1945-ben írt jelentésében<sup>3</sup> az alábbiak olvashatók [S1-01]:

1./a községünk területén gyár, vagy vállalat nincs, községünk területén 6 vízimalom van és működik.

b. Tulajdonosaik: Horváth Lajos, Bakó László utoda özv. Balázs Antalné, Petrus János, Erdélyi József, Hamvas György, Dr Szinyei Merse József.

c. 5 malomnak a tulajdonosa helyben tartózkodik, míg dr. Szinyei Merse Józsefné elmenekült, de vízimalma bérbbe van adva Bodnár Pál sályi lakosnak, aki a malmot jelenleg is üzembben tartja.

Az 1945-ös jelentést összevetve az 1892-ben és 1903-ban kiállított vízikönyvi dokumentumokkal, valamint Stengerné Forgony Andra és Bók Antal közlésével megállapítható, hogy Horváth Lajos a Kis malom, Bakó László utoda özv. Balázs Antalné a Czifra malom, Petrus János az Alsó Tarizsa malom, Erdélyi József a Felső Tarizsa malom, Hamvas György a Latori felső malom, dr. Szinyei Merse József a Kajla malom tulajdonosa volt 1945-ben.

## A sályi patak medertisztítási terve

A Lator-patak medertisztítási tervét Sály község területén 1914-ben készítette el a miskolci kultúrmérnöki hivatal. Mint a terv műszaki leírásában olvasható, a munkát *az 51977/1914. sz. földmiv. ministeri rendelet és Sály község előljáráságának 336/1914 sz. megkeresése alapján, a Sály községtől délre s a Lator patak völgyében fekvő mocsaras rétek lecsapolása érdekében* rendelték el. A munka a kultúrmérnöki hivatal számításai szerint a tervekészítés költségeivel együtt 200.000 korona. A medertisztítás költségeihez a parti birtokosok hozzájárulását az 1885. évi XXIII. tc. írja elő. A tervhez készített érdekeltségi kimutatás felsorolja a jobb és a bal parti birtokosokat, akiknek összesen 10020 + 10020 = 20040 Korona értékben kellett hozzájárulniuk a medertisztításhoz. A kimutatás szerint a medertisztítással érintett területen dr. Gorove László volt a legnagyobb birtokos, neki 8.600 koronával kellett hozzájárulnia a medertisztítás költségeihez, Varga György és társai 828, báró Seckendorf Ármin 640, a református lelkész 152, a tanító 86, a római katolikus pap 40 korona hozzájárulást fizetett (volna).

A kimutatásból képet kapunk Sály község egy részének 1914-es birtokviszonyairól.

A költségvetésben 9216 m<sup>3</sup> földmunkára 184320 korona, tervekészítésre, felügyeletre és

<sup>3</sup> Az 1945-ös jelentés teljes szövegét lásd: a Latori felső malom c. fejezetben)

előre nem látott költségekre 15680, összesen 200000 korona szerepel.

A műszaki tervek alapján 1922-ben Borsod vármegye alispánja kiadta a vízjogi engedélyt, melyben elrendelte a patakmeder tisztogatását, 200400 Korona értékben. Folyóméterenként 33 korona 40 fillér jutott az érdekelt birtokosokra, illetve jogutódaikra. A munkák végrehajtásánál elsősorban a helybeli érdekelt birtokosok alkalmazandók.<sup>4</sup> A munkálatok két éven belül hajthatók végre. A kiviteli költségek behajtásával az alispán a mezőkövesdi járás főszolgabíróját bízta meg.

Az iratokból nem lehet megállapítani, hogy a medertisztítást végül elvégezték-e.

A vízjogi engedélyt megszüntető 1969-es határozat indoklásában az áll, hogy *a tárgyban írt létesítmény helyébe – új tervek szerint – korszerű, új út épült, így a korábbi engedély jelentőségét veszítette.*

## **Dr. Barsi Ernő emlékére – Sályba készültünk**

A győri Bartók Béla úton találkoztunk június<sup>5</sup> vége felé, néhány nappal 93. születésnapja előtt. A sályi vízimalmokról, tervezett közös munkánkról beszélgettünk, melynek megírására jó egy évvel korábban választott társ-szerzőül. Július 25-én Sályba készültünk, ám Hajna lányát váratlanul kórháza vitték, az utat el kellett halasztani. Július 27.: Ernő bácsi jó hírrel szolgál, úgy néz ki, hogy lányát a hétfvégén kiengedik, így augusztus elsején hármásban indulhatunk Sályba. Július 29.: Hajna hazajön a kórházból, de csak arra van ideje, hogy édesapjának mentőt hívjon: Ernő bácsit beviszik, még aznap éjjel megműtik. Augusztus 1.: Radics Jánossal, a Melodiárium kórus tagjával meglátogatjuk Ernő bácsit a kórházban. Megismer minket, de nagyon gyöngö a hangja, nehezére esik a beszéd... Augusztus 8.: Ernő bácsi halálának napja.

Augusztus 16.: szabadhegyi új temető - Ernő bácsi temetése – mi, a Melodiárium kórus tagjai Guidimel 37. zsoltárját énekeljük: "Tégy jól és bízzál erősen Istenben / És békével élhetsz ez országban"

*(Részlet a szerző a Győri Tanulmányok 34. /2013 számában megjelent, im Memoriam - Dr. Barsi Ernő (Sály, 1920. június 28. - Győr, 2013. augusztus 8.) című írásából.*

Ez a könyv a tanítvány tisztelgése tanára emléke előtt.

**Nagy Péter**

Abda – Sály, 2016 március

---

<sup>4</sup> Vagyis az érdekelt birtokosok valószínűleg élönmunkával, vagy fuvarral is ledolgozhatták a rájuk eső hozzájárulást.

<sup>5</sup> 2013 június

## Sályi malmok a katonai térképeken

A vízimalmot a térképek egy, a vízikereket formázó ☼ szimbólummal jelölik. Az első és a második katonai felmérés készítői még mindent, így a vízimalmot jelölő szimbólumot is kézzel rajzolták a térképre. A harmadik katonai felmérés és annak 1:25.000 léptékű változata már jól felismerhető, egységes, a betűkhöz hasonlóan nyomdatechnikai eljárással (metszéssel) készült ☼ szimbólummal jelöli a vízimalmokat. A térképek a malomépület elhelyezkedését, alaprajzát – más épületekhez hasonlóan – pirossal jelölik. Ennek alapján ma is meg tudjuk állapítani, hogy a malom a patak, vagy a malomcsatorna melyik oldalán állt. A malomépületek méreteire vonatkozóan ezek a térképek nem adnak információt. Az egykori vízimalmok és a helyenként hozzájuk tartozó malomtavak hozzávetőleges méreteire majd csak a 19. század végén készült, 1:28.800 léptékű kataszteri térkép Borsod megyei szelvényeinek internetes közzététele után kísérhető meg.<sup>1</sup>

### Első katonai felmérés

Az 1780 – 1784 között készült térkép Sály területén 11 vízimalmot jelöl<sup>2</sup> – név nélkül. A későbbi térképi felmérésekkel, az 1855 után keletkezett vízikönyvek levéltári dokumentumaival és saját helyszíni méréseinkkel összevetve megállapítható, hogy az első katonai felmérés térképe a 13 sályi malom közül az alábbiakat jelöli:

1. *Latori felső malom* (név nélkül)
2. *Latori alsó malom* (név nélkül)
3. Latori felső kendertörő (nem jelöli)
4. Latori alsó kendertörő (nem jelöli)
5. *Kurva malom* (név nélkül)
6. *Felső Tarizsa malom* (név nélkül) A Sályi patakba Mocsolyás felől betorkolló vízfolyáson, a Felső Tarizsa malomtól mintegy 280 m-re északra (47.9710

<sup>1</sup> A Habsburg Birodalom történelmi térképeinek georeferált változata - egy több országra kiterjedő, nagyszabású európai projekt eredményeként, az Osztrák Állami Levéltár irányításával, jelentős magyar részvétellel (Arcanum Kft.) 2014 óta elérhető a [www.mapire.eu](http://www.mapire.eu) honlapon. A kataszteri térképek közzététele folyamatosan bővül, jelenleg az egykori Győr, Moson, Sopron, Vas, Veszprém, Pest – Pilis – Solt – Kiskun és Hajdu megyéknek a mai Magyarország területére eső térképei, illetve a mai Horvátország és a mai Ukrajna Kárpátalja területe kutatható interneten is elérhető módon. E kézirat nyomdába adásának idején Borsod megye – s benne Sály község – 19. századi kataszteri térképe még nem volt elérhető a [www.mapire.eu](http://www.mapire.eu) felületén.

<sup>2</sup> A malmok neve az 1885. évi XXIII. tc. előírásainak megfelelően Borsod vármegye alispánja által kiállított, hiteles vízikönyvek szerint. A sályi vízimalmok vízikönyvei jelenleg a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban találhatóak, a Miskolci Vízügyi Igazgatóság iratai (35. és 36. doboz) között. A sályi vízimalmokra vonatkozó levéltári forrásanyag digitalizált változata a Magyarország Természeti és Kulturális Örökségéért Alapítvány honlapján, itt érhető el: <http://motka.gyor.hu/menu/25/>

20.6565) a térkép jelöl egy vízimalmot, ám ennek a későbbi térképeken és a vízikönyvi dokumentumokban nincs további nyoma.

7. *Alsó Tarizsa malom* (név nélkül)
8. *Czifra malom* (nem jelöli)
9. *Kis malom* (név nélkül) A Kis malom fölött északi irányban a sályi patak három ágán 3 hídát jelöl a térkép a Kácsra vezető úton.
10. *Falusi malom* (név nélkül)
11. *Kajla malom* (név nélkül) A Kajla malom fölött, a Tibold-darócra vezető úton a sályi patak két ágán 2 hídát jelöl a térkép.
12. *Csákó malom* (név nélkül)
13. *Leányfalusi malom* (név nélkül)



### *Első katonai felmérés - részlet*

Az első katonai felmérés interneten elérhető georeferált változata nem alkalmas a malmok valós helyének beazonosítására, 150 – 200, esetenként 500 métert is meghaladó pontatlansággal jelöli a malmok helyét.

### **Második katonai felmérés**

Magyarország második katonai felmérését 1806 – 1869 között végezték el. A térkép a levéltári források szerint a 19. század második felében meglévő 13 sályi malom közül kilencet jelöl - hármat névvel (Kajla M., Csako M., Leányfalu M.), hatot név nélkül<sup>3</sup>. A

---

<sup>3</sup> A felmérést végző térképész katonatisztek többsége német anyanyelvű volt, s bár a Magyar Királyság területén igyekeztek a magyar helység- és földrajzi neveket helyesen írni, az ékezet mégis sokszor lemaradt, a malom szó rövidítését a német helyesírás szerint nagy M betűvel írták, így lett Csako M. a Csákó malomból és Leányfalu M. a Leányfalui malomból. Am Sály település nevét helyesen, ékezettel írták.

térképész feltehetően jelölte a latori malmokat is, ám ez a sötét színezés miatt nehezen azonosítható.

A korábbi és a későbbi térképi felmérésekkel, az 1855 után keletkezett vízkönyvek levéltári dokumentumaival és saját helyszíni méréseinkkel összevetve megállapítható, hogy a második katonai felmérés térképe a 13 sályi malom közül az alábbiakat jelöli:

1. Latori felső malom (nem jelöli)
2. Latori alsó malom (nem jelöli)
3. Latori felső kendertörő (nem jelöli)
4. Latori alsó kendertörő (nem jelöli)
5. *Kurva malom*<sup>4</sup> (név nélkül)
6. *Felső Tarizsa malom* (név nélkül)
7. *Alsó Tarizsa malom* (név nélkül)
8. Czifra malom (nem jelöli)
9. *Kis malom* (név nélkül)
10. *Falusi malom* (név nélkül) A térkép sötét színezése miatt a latori malmokhoz hasonlóan ez a jelölés is alig látszik.
11. **Kajla malom** (Kajla M. néven jelöli) A Kajla malom fölött, a Tibold Darócra vezető úton a sályi patak két ágán 2 hidat jelöl a térkép.
12. **Csákó malom** (Csako M. néven jelöli)
13. **Leányfalusi malom** (Leanyfalusi M. néven jelöli)



<sup>4</sup> A térképen név nélkül jelölt malmokat *dőlt betűs (kurzív)*, a névvel jelölteket *félkövér dőlt betűs (bold kurzív)* írásmóddal jelzem.

### *Második katonai felmérés - részlet*

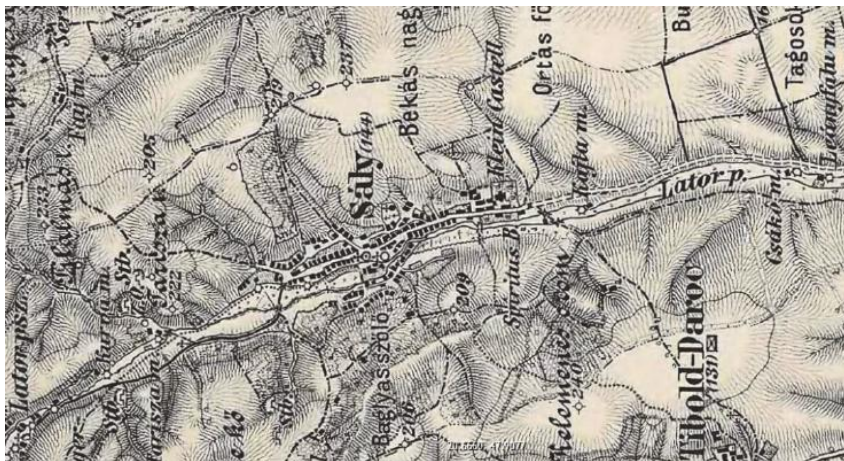
A második katonai felmérés térképének georeferált változata már meglehetősen pontossággal, csupán 50 – 60 méteres eltéréssel jelöli a malmok egy részét, így alkalmas lehet a malmok helyének felkutatására, ám akad 80 - 100 méteres eltérés is (Felső Tarizsa malom, Czifra malom, Kis malom, Falusi malom, Kajla malom). A Csákó malom és a Leányfalusi malom helyének meghatározásánál – miután a területet az 1970-es években kialakított halastó borítja – a második katonai felmérés georeferált térképének koordinátáira kellett hagyatkoznunk.

### **Harmadik katonai felmérés**

1872 – 1884 között, már az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés eredményeként létrejött dualista monarchiában végezték el a harmadik katonai felmérést Magyarországon. Az 1:25.000 léptékű, fekete-fehér térkép kevésbé alkalmas ugyan a domborzati viszonyok jelölésére, mint az első és a második katonai felmérés színes térképei, ám a vízimalmokat jelölő, egységes formátumú ☼ szimbólum könnyebbé teszi a malmok helyének felismerését, meghatározását. A dualista állam visszaköszön a malmok nevének helyesírásában is, a korábbi németes írásmód helyett a Magyar Királyságot ábrázoló térképen már nem hiányoznak a hosszú ékezetek, a malom szó kisbetűs rövidítése, **m.** már a magyar helyesírást követi. Egyedül a Tarizsa szó **zs** betűje fogott ki a térképészen, vagy a nyomdászon, mert ezt a szót kétszer is helytelenül – Tarizsa alakban írták a térképre.

A harmadik katonai felmérés térképe a Falusi malom kivételével valamennyi sályi vízimalmot jelöli, ötöt névvel – Kurva m., Tarizsa m., Kajla m., Csákó m., Leányfalu m., – hetet név nélkül. A levéltári források mellett a harmadik katonai felmérés térképe bizonyítja, hogy Lator településrészen 4 vízimalom (ebből 2 kendentörő) működött.

1. *Latori felső malom* (név nélkül)
2. *Latori alsó malom* (név nélkül)
3. *Latori felső kendentörő* (név nélkül)
4. *Latori alsó kendentörő* (név nélkül)
5. **Kurva malom** (Kurva m. néven jelöli)
6. **Felső Tarizsa malom** (Tarizsa m néven jelöli)
7. *Alsó Tarizsa malom* (név nélkül)
8. *Czifra malom* (név nélkül)
9. *Kis malom* (név nélkül)
10. Falusi malom (nem jelöli)
11. **Kajla malom** (Kajla m. néven jelöli)
12. **Csákó malom** (Csákó m. néven jelöli)
13. **Leányfalusi malom** (Leányfalu m. néven jelöli)



*Harmadik katonai felmérés - részlet*

A harmadik katonai felmérés térképének georeferált változata a második felmérésnél is megbízhatóbban jelöli a malmok helyét, ám a pontos helymeghatározásra ez sem alkalmas, amint fentebb írtuk, a ma már nem létező malmok helyét csak a 19. század végén készült kataszteri térkép georeferált változatának közzétételét követően tudjuk pontosan meghatározni.<sup>5</sup>

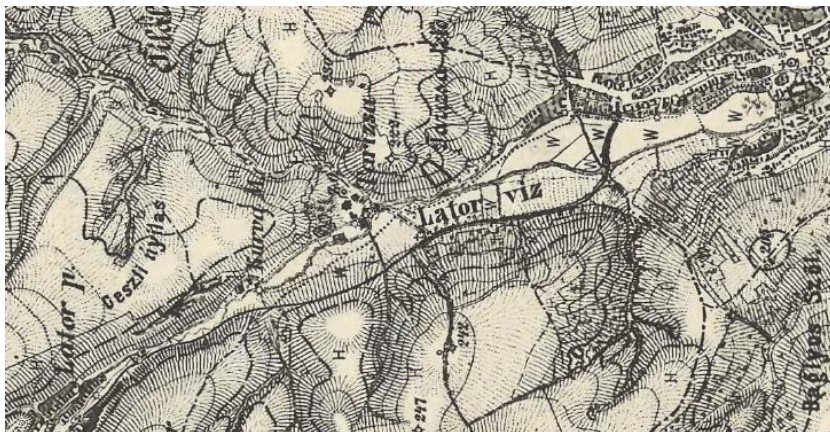
## Magyar Királyság

Ez a fekete-fehér térkép a harmadik katonai felméréssel egy időben, 1869 – 1887 között készült, valójában ugyanannak a térképi felvételezésnek egy más léptékű és részben más nyomdai kivitelezésű változata. Ez a térkép mind a 13 sályi malmot jelöli, négyet névvel – Kurva M., Kajla M., Csákó M., Leányfalu M. – kilencet név nélkül.

1. *Latori felső malom* (név nélkül)
2. *Latori alsó malom* (név nélkül)
3. *Latori felső kendertörő* (név nélkül)
4. *Latori alsó kendertörő* (név nélkül)
5. **Kurva malom** (Kurva M. néven jelöli)
6. *Felső Tarizsa malom* (név nélkül)
7. *Alsó Tarizsa malom* (név nélkül)

<sup>5</sup> A Veszprém megyei Pápateszér 25 egykori patakmalomának pontos helyét a 19. századi kataszteri térkép georeferált változatának segítségével, többszöri helyszíni ellenőrzés után sikerült 3 – 5 méter pontossággal meghatározni, miután a [www.mapire.hu](http://www.mapire.hu) az elsők között, 2014-től kezdődően tette közzé Veszprém megye – s benne Pápateszér – településeinek 19. századi kataszteri térképeit. A georeferált kataszteri térképről leolvasott földrajzi koordinátákat GPS helymeghatározóba táplálva 3-5 méter pontossággal sikerült meghatározni a 25 pápateszéri patakmalom helyét azokban az esetekben is, ahol a malomépület már az 1900-as évek elején elpusztult.

8. *Czifra malom* (név nélkül)
9. *Kis malom* (név nélkül)
10. *Falusi malom* (név nélkül)
11. **Kajla malom** (Kajla M. néven jelöli)
12. **Csákó malom** (Csákó M. néven jelöli)
13. **Leányfalusi malom** (Leányfalu M. néven jelöli)

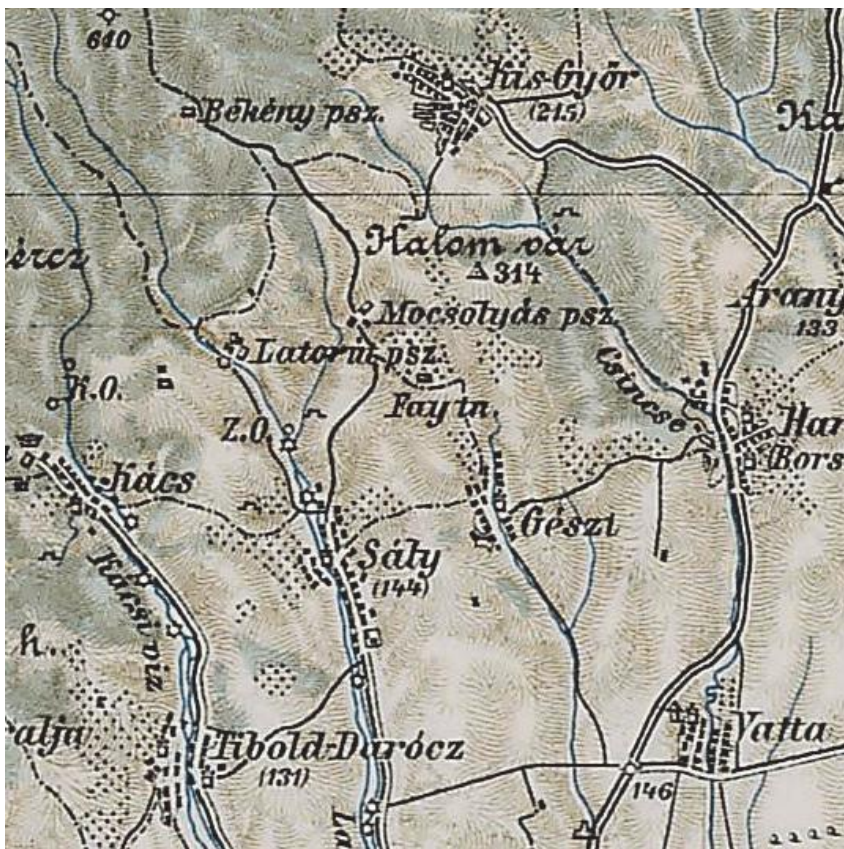


*Magyar Királyság - részlet*

A harmadik katonai felmérés térképénél a vízimalmok jelölésére alkalmazott ☼ szimbólum itt kisebb, nehezebben felismerhető, két esetben - a Csákó malomnál és a Leányfalusi malomnál – nem is találjuk a térképen a ☼ szimbólumot, de a malmok helyét az alaprajz és a Csákó M., Leányfalu M. elnevezés egyértelműen jelöli. Ami a malomnevek helyesírását illeti, ezen a térképen ismét a második katonai felmérésnél már ismertetett megoldást láthatjuk, a malom szó rövidítését itt is a német helyesírás szerint nagy M. betűvel írták, amint az Eötvös család kastélya is Klein Cast. megjelöléssel szerepel.

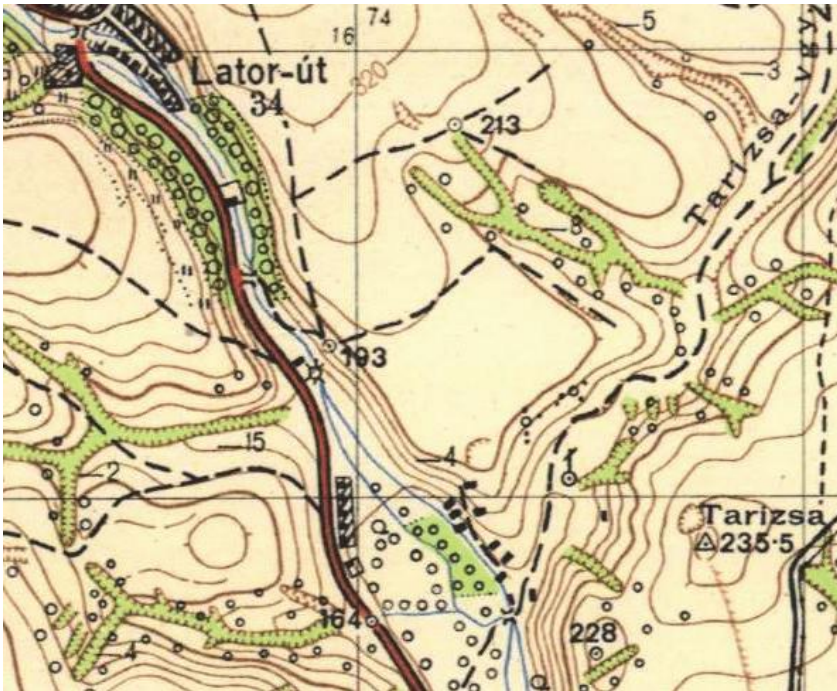
## 20. századi térképek

A 20. század elején készült, színezett térkép 6 sályi malmot jelöl – egyet Latorban, egyet Tarizsán, egyet a falu északi (Czifra malom), egyet a déli részén (Kajla malom), kettőt a település határának déli, Felső-Ábrány felőli részén (Csákó malom, Leányfalusi malom). A térkép léptéke miatt nem alkalmas a malmok helyének pontosabb meghatározására.



A 20. század elején készült színezett térkép - részlet

A Magyar Honvédség 1:25.000 léptékű, 1953-ban készült domborzati térképe egyetlen malmot jelöl Sályban – név nélkül – ez a Kurva malom. Az egykori Csákó malom helyén Csákókút néven jelölt pont ma a vízmű szolgáltató egyik víznyerő kútja.



*Magyar Honvédség (1953) - részlet*

## **Latori felső malom**

### **a vízikönyv száma XII/8.**

A sályi patakon a forrás után az első malom a község ősi településrészén a Váralján épült, amelyet ma Latornak neveznek<sup>1</sup>. A Latori felső malom pontos helyét, a tulajdonjogot legalább 20 évre visszamenőleg igazoló alispáni határozat és a vízikönyv számát, a tulajdonos nevét, illetékességét az alatta lévő malmok vízikönyvi dokumentációjából, műszaki terveiből és engedély okirataiból, valamint egy 1945-ben, Sály község előljárósága által a mezőkeresztési járási főszolgabírónak, s rajta keresztül az Iparügyi Minisztériumnak írt jelentésből ismeretes. A malom XII/8 számú vízikönyvét nem található a sályi malmok vízikönyvi iratai között a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban, így nincs adat a vízikerek méreteiről. Az 1945-ös jelentésből azonban ismeretes, hogy a még működő hat sályi malom egyikeként, két hengerszékkal működött közvetlenül a háború után.

A Latori felső malom – név nélkül – szerepel az első (1763 – 1787) és a harmadik (1869 – 1887) katonai felmérés, valamint a Magyar Királyság (1869 – 1887) 1:25.000 léptékű térképén. 2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével a malomromot sikerült azonosítanunk. A malom helyben ismert mai nevét – Hamvas - utolsó tulajdonosáról, molnáráról kapta. Sály község előljáróságának 1945-ben írt jelentésében az alábbiak olvashatók [S1-01]:

- 1./a községünk területén gyár, vagy vállalat nincs, községünk területén 6 vizimalom van és működik.
- b. Tulajdonosaik: Horváth Lajos, Bakó László utoda özv. Balázs Antalné, Petrus János, Erdélyi József, Hamvas György, Dr Szinyei Merse József.
- c. 5 malomnak a tulajdonosa helyben tartózkodik, míg dr. Szinyei Merse Józsefné elmenekült, de vizimalma bérbé van adva Bodnár Pál sályi lakosnak, aki a malmot jelenleg is üzemben tartja.
- d. a malmokat a tulajdonosuk, illetve a bérlő üzemben tartja.
- 2./a. a malmok sem a vörös hadsereg bejövetele előtt, sem azóta tisztviselőt nem alkalmaztak. A vizimalmok napi teljesítménye 5-8 mázsa termény s így a multban, mint a jelenben csak egy-egy munkást alkalmaznak.
- c. tisztviselő alkalmazva nincs.
- d./Hat munkás .
- e./ -----
- f./ Az alkalmazottak munkabérüket megkapták és megkapják.
- g./ -----
- 3./a Hajtóerő víz.
- b./ gépei Dr. Szinyei Merse Józsefné, Bodnár Pál és Horváth Lajos malma egyhengeres, míg özv. Balázs Antalné, Petrus János, Erdélyi József és Hamvas György malma kettő hengeres.
- c. a malmok felszerelése, berendezése a vizimalmok szokásos berendezése volt.
- d./A felszerelések hiányosak és csak szükség szerűek.
- é./A malomüzemekben a szijazat hiányos, csak szükség szerint van pótolva, mely huzamosabb üzembentartásra nem alkalmas. A hiányok csak új szijazat kiutalásával volna pótolható.
- 4./a. Az üzemekben csak őrlésre váró termény van, melyet a vámör[lés]re jogosultak a fejadagjuknak megfelelően naponként őrlésre visznek, idegen anyag tárolva nincs.

<sup>1</sup> Lásd: Barsi Ernő: Sály – egy bükkaljai falu a hagyományos gazdálkodás idején. (A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai XVII. 17. old., - 1984.)

b./ Romlástól meg vannak óvva.

c./ -----

5./a.4/a alatti nyersanyag a malmokban nincs.

b./ Cukorrépa nincs.

c./ Nincs

6./a. Az üzemekben egy hónapi kenőolaj és gyanta van.

b./ Állandó üzemtartáshoz szükséges volna a malmoknak összesen 36 kg. kenőolaj és 12 kg. gyanta.

A sályi malmokról és azok tulajdonosairól szóló fenti 1945-ös előjárósági jelentést Horváthné Gomány Judit – akinek már a déd- és ükapja is molnár volt - juttatta el a Sályért Egyesület vezetőjéhez, így neki és Stengerné Forgony É. Andreának köszönhetően adható most közre.



(a Latori felső malom – már vízikerek nélkül)

## **A Latori felső malomról a szomszédos malmok vízikönyveiben**

Kolos Mihály okl. mérnök összesen öt<sup>2</sup> sályi malom műszaki dokumentációját készítette el. Sályból több megrendelése is volt, a malmok műszaki leírása, helyszínrajza, a patak és a malomárok hossz- és keresztzselvényeinek, valamint műtárgyainak rajza részletes, pontos. Az alábbi dokumentumok megtalálhatók a Latori alsó malom, a Latori felső kendertörő, az Alsó Tarizsa malom, a Kajla malom és a Csákó malom vízikönyvi dokumentumai között. Ezekből ismerhetők meg annak a nyolc sályi malomnak – köztük a Latori felső malomnak

---

<sup>2</sup> Valószínű, hogy Kolos Mihály további sályi vízimalmok műszaki dokumentációjának elkészítésére kapott megbízást, ám a 13 sályi malomból eddig csak ötnek a vízikönyvét találtuk meg a levéltárban.

- a fontosabb adatai, amelyekről jelenleg nem található önálló dosszié a vízügyi levéltárban.

### **Műszaki leírás, általános rész (1903)**

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének (illetőségének), az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével. E dokumentumból tudjuk, hogy 1892-ben a Latori felső malom tulajdonosai – Krokos István kácsi lakos 1/10, Bodnár György mezőkövesdi lakos 1/2, özv. Pinczés Jánosné sályi lakos 4/10 – 4005/92 VII 22 számmal kapták meg Borsod vármegye alispánjától a tulajdonjogukat legalább 20 évre visszamenőleg igazoló jogerős határozatot. E dokumentum alapján jegyezték be a Latori felső malmot Borsod vármegye vízikönyvébe a XII/8 számon.

A Kolos Mihály mérnök által készített műszaki leírás általános részét lásd a *Latori felső kenderőtörő* vízikönyvi dokumentumait ismertető résznél [S3-12]. Azonos tartalommal olvasható a 13 sályi malomra – így a Latori felső malomra is – vonatkozó általános műszaki leírás az Alsó Tarizsa malom [S7-04], a Kajla malom [S11-18] és a Csákó malom [S12-17] vízikönyvében is.

A négy latori malmot – köztük a forrás után elsőként épült Latori felső malmot – egy, a vadpatak 3+42 szelvényénél az Adriai tenger szintje fölött 193.20 méter koronamagassággal épült duzzasztógát segítségével látták el vízzel, ezt a duzzasztott vizet a latorpusztai gazdák baromitatásra is használták, ezért a meder karbantartásából nekik is ki kellett venni a részüket. (Lásd u.o.)

### **A patak hossz- és keresztzelvényei**

A vadpatak hossz-szelvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja (30-tól 93-ig) a sályi patak egykori medrét, a 13 sályi malom nevét, a duzzasztó gátak és a közúti hidak helyét, illetve a víz esését az Adriai tenger szintjéhez mért 199 méterről 125 méterig. A vadpatak medrének egykori szélességét, mélységét, formáját 93 keresztzelvény segít meghatározni 1:100 léptékben. A folyásirány szerinti felsorolásban a forrás után elsőként épült malom a Latori felső malom.

### **Helyszínrajz (1903)**

Az 1:2880 léptékű, a korabeli kataszteri térkép alapján készült helyszínrajz 13 sályi malom nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A folyásirány szerinti felsorolásban a forrás után elsőként épült malom a Latori felső malom. A helyszínrajzon jól látható a 3+40 szelvényénél elhelyezett duzzasztó gát, amelynek segítségével a vadpatakból a négy latori malmot – köztük elsőként a Latori felső malmot – vízzel ellátó malomcsatornába terelték a vizet.

A helyszínrajz alapján a Latori felső malom és a Latori alsó malom egészen közel álltak egymáshoz, az első egy kisebb épület a malomcsatorna jobb oldalán, a másik, a jóval nagyobb Latori alsó malom épülete a malomcsatorna bal oldalán.<sup>3</sup>

### **A malomárok hossz- és keresztzelvényei és műtárgyak**

A Latori felső malom helyét a malomcsatorna 6 + 12 szelvényénél, 186.37 méter tengerszint feletti magasságban jelöli a rajz. A vízikerek méretéről, amint fentebb már utaltunk rá, nincs adat. Alsó szomszédja, a Latori alsó malom malomfőjének részletrajza 2 nagyméretű, 5. 50 és 5.80 méter átmérőjű, egyenként 0.40 méter széles felülcsapott

<sup>3</sup>A harmadik katonai felmérés térképén a Latori felső malom és a Latori alsó malom közötti távolság kb. kb. 110 méter, a Magyar Királyság 1:25 000 léptékű térképen ugyanez kb. 60 méter.

vízikereket jelöl.

## A Latori felső malom engedély okirata

A Latori alsó malom és a Latori felső kenderető engedélye, az engedélyesek kötelességei között többször is hivatkozik a Latori felső malom engedély okiratára, pontosan annak 3. és 5. paragrafusára:

A Latori felső malomra vonatkozó részlet a Latori alsó malom engedélyéből

Engedélyesek kötelesek:

b.) A **Latori felső malom** engedélyokiratának 3. §-a a.) pontjában engedélyezett – a jelen vízhasználat érdekeit szolgáló közös víziművek létesítéséhez és fentartásához 14/55 arányban hozzájárulni.-

c.) A Lator patak medrét és partjainak az 1885. évi XXIII. tcz. 55 §-a alapján a terelő mű felett 100, alatta 100, összesen 200 méter hosszban jókarban tartásához a **Latori felső malom**, 5 §-a értelmében 14/55 arányban hozzájárulni.

A Latori felső malomra vonatkozó részlet a Latori felső kenderető engedélyéből

Engedélyesek kötelesek:

b.) A **Latori felső malom** engedélyokiratának 3. §-a a.) pontjában engedélyezett – a jelen vízhasználat érdekeit szolgáló közös víziművek létesítéséhez és fentartásához 10/55 arányban hozzájárulni.-

c.) A Lator patak medrét és partjainak az 1885. évi XXIII. tcz. 55 §-a alapján a terelő mű felett 100, alatta 100, összesen 200 méter hosszban jókarban tartásához a **Latori felső malom**, 5 §-a értelmében 10/55 arányban hozzájárulni.

Vagyis a 3+40 szelvénynél a vadpatak medrébe épített duzzasztó gát és a malomcsatorna fenntartásával kapcsolatos kötelességeket a Latori felső malom engedély okiratának 3. § a. és az 5. § a. pontja szabályozza, az alatta lévő három malom – a Latori alsó malom, a Latori felső kenderető és a Latori alsó kenderető – engedélyében erre hivatkoznak.

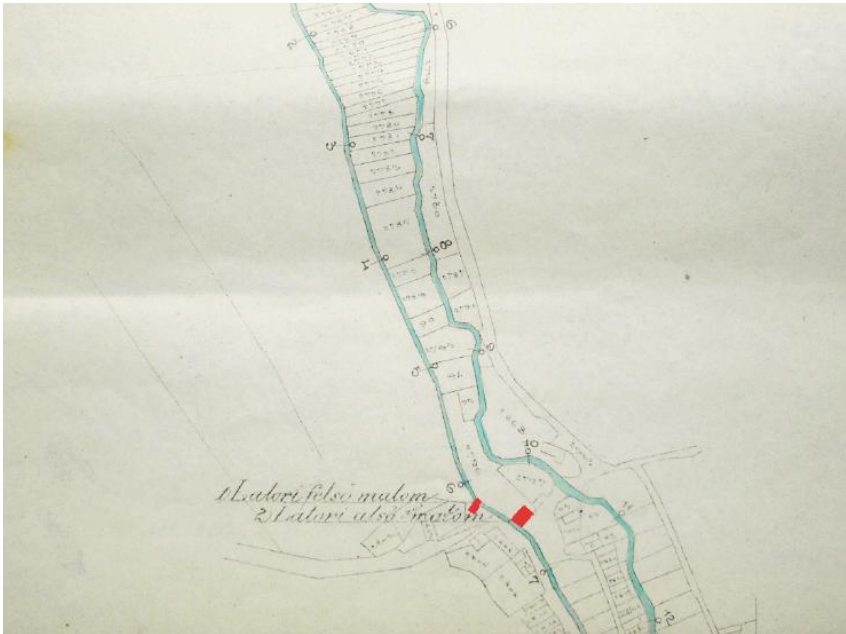
---

[S1-01] <http://motka.gyor.hu/file/atch/137/s1-01.jpg>

## Latori alsó malom a vízikönyv száma XII/19.

A sályi patakon a forrás után a második malom. Felső szomszédja a Latori felső malom, alsó szomszédja a Latori felső kendertörő. Borsod vármegye alispáni hivatalában 1892-ben kiállított vízikönyvének száma: XII/19. Az őrlőmalomnak 1903-ban két felülcsapott, 5.50 és 5.80 méter átmérőjű, 45 cm, illetve 40 cm széles vízikereke volt. Egy 0.94 méter átmérőjű őrlőkővel és egy 22-es hengerrel dolgozott, ezek üzemben tartásához 7 lóerőre volt szüksége, másodpercenként legalább 140 liter vízmennyiséget igényelt.

A malomépület ma már nem áll, de helye a levéltári dokumentumok, a georeferált térképek<sup>1</sup> és 2015-ös helyszíni kutatásaink eredményeként jól meghatározható.



Helyszínrajz – részlet (a Latori felső malom és a Latori alsó malom épületének pirossal jelölt része kiemelés a szerzőtől)

### Irattári irományjegyzék (1892) [S2-1 ]

Az 1161 csomagjelzetű dosszié az Országos Vízügyi Levéltár MISKOLCI VIZIG 6.9.0. feliratú, 35. számú dobozban található. Első irata egy *Irattári irományjegyzék Pinczés János és társai sályi vízimalmukra vonatkozó iratok* címmel. A vízikönyv száma – XII/19 – az irat bal felső sarkában, az alispáni hivatal irattári jele – 121 – a jobb felső sarokban olvasható.

<sup>1</sup>www.mapire.eu

## Vízikönyv (1892 - 1964) [S2-4 ]

A XII/19. számú vízikönyv Daróczi pataknak nevezi a vízfolyást, ahol a Latori alsó malom áll. A régi jogot igazoló határozat száma 1876/ai., kelt 1892. március hó 4-én. Az ingatlan telekkönyvi száma: sályi 359 szrjvk + 1 v. 933 hrszi, a vízhasználatra jogosult: Pinczés János sályi lakos és társai. A vármegyei irattár okirat- és térképgyűjteményében 170/vk 1892 szám alatt helyezték el az vízikönyvi csomagot.

A vízikönyvi dosszié belső oldalán, a bejelentés tárgya rovatban 1. sorszám mellett a következő olvasható: *Borsodvármegye alispánja 1892 évi július hó 22-én 4031 sz. a kelt határozatával Pinczés János és társainak a tulajdonukat képező s a sályi 359. sztkjvben + 1 v. sz. 933 hrzji sz. alatt bejegyzett s a daróczi patakon levő vízi malomhoz s az ezzel kapcsolatos vízhasználati jogosultságukat a vízikönyvbe vezetetni rendeli.* Az iktatókönyv száma: 121/vi.

2-es sorszám mellett egy 1906/1907-es bejegyzés olvasható, mely szerint *a tulajdonjog 9/10 részben Bodnár György és neje sályi lakosok, 1/10 részben pedig Krokos István kácsi lakost illeti meg.*

3-as sorszám mellett egy 10807/1907 iktatószámú felülvizsgálati jegyzőkönyvi bejegyzés szerepel.

## Határozat (1892) [S2-9 ]

Az előterjesztés a miskolci III. kerületi m. kir. kultúrmérnöki hivatalban készült 444/1892 szám alatt, Domszlai főmérnök aláírásával, ám a határozatot Borsod vármegye alispánja hozza meg Pinczés János és társai bejelentése tárgyában. Melczer Gyula alispán igazoltnak jelenti a vízjogi törvény 189 §-a alapján megtett bejelentést. A vízikönyvbe való bevezetésről az alispán a határozat jogerőre emelkedését követően intézkedett, s erről a tulajdonost értesítette. A határozat végül 1876-as iktatószám alatt, 1892. március 24-én érkezett az alispáni hivatalba.

444 szám /1892

A III. kerületi m. kir. kultúrmérnöki hivatalnak 1892 évi 444 számú előterjesztése Pinczés János és társai ~~sályi lakos~~ vízi bejelentése tárgyában.

Vízikönyv száma XI/12

### Határozat.

A Pinczés János és társai ~~sályi lakos~~ tulajdonát képező s a sályi ~~község határában~~ levő 359-ik sztkjvben + 1 s. sz.933 hrji szám alatt bejegyezve levő vízimalom a vízjogi törvény 189. §-a alapján általam 5901/1887 szám alatt kibocsátott hirdetményre bejelentvén, és az ellen észrevételek nem tétetvén, azt ezennel igazoltnak jelentem ki, oly fenntartással, hogy a jelen határozattal igazolt víziműnek gyakorlatára nézve a vízjogi törvény 192. §-a alapján a vízjogi törvény és reá vonatkozó rendeletek intézkedései irányadók, az erre vonatkozó feltételek azonban később fognak megállapíthatni – ugyancsak később fognak a vízduzzasztóműre az esetleges magassági jegyek is a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium 66.655/1885. sz. a. kelt rendelete értelmében elhelyeztetni.

A vízi könyvbe való bevezetés iránt a határozat jogerőre emelkedése után fogok intézkedni és erről a vízimű tulajdonosát külön fogom értesíteni.

### Indoklás.

A bejelentett vízimű igazolandó volt mert:

1. Az 1885. XXIII. t-cz. 189. §-a, illetve ugyanezen törvényre vonatkozó 45,689/1885 szám alatt kiadott általános rendelet 87. §-a értelmében a kibocsátott hirdetményre a bejelentés, és a 20 éves háborítlan gyakorlatot igazoló bizonyítvány a kitűzött határidőn belül adatott be.

2. A 190. §. értelmében a bejelentés az illető községgel közöltetett, s erre az érdekeltek a 30 napi határidőn belül észrevételeket nem tettek, mi a bejelentéshez csatolt községi bizonyítvánnyal igazoltatik.

3. vízjogi törvény 192. §-a értelmében megállapítandó gyakorlat és a magassági jegy elhelyezése

(66,655/1885. sz. a. kiadott ministeri rendelet) csakis a műszaki tervekkel való felszerelés után történhetik meg, ami a szükséghez képest későbbben fog netán előforduló panasz, átépítés, javítás é. i. t. esetén, vagy egyes völgyek szerint elrendeltetni.

Kelt

Mellékletek: a mellékletek közősek a XI/11-el.

Melczér Gyula

alispán

Domoszlai (...)

főmérnök

## Hivatalos jelentés (1892 június) [S2-7 ]

Maklár István megyei közigazgatási iktató 1892. június 18-án keltezett hivatalos jelentése *Tekintetes Melczér Gyula úrhoz, T. Borsodmegye alispánjához, melyben bejelenti, hogy az 1876/ai. 1892. számú határozat jogerőre emelkedett, 3 db. melléklettel.*

A vízhasználatra jogosult ekkor még *Pinczés János és társai. Az ingatlan telekkönyvi száma: sályi 359 szjtkv + 1 v.sz. 933 hrjzi) szám.*

## Borsodvármegye alispánjától (1892 július) [S2-8 ]

Borsod vármegye alispánjának hivatalos jelentése arról, hogy az 1876/1892 ai. számú határozat 1892 július 22-én jogerőre emelkedett, vagyis Pinczés János továbbra is jogosult a víz használatára, a tulajdonát képező Latori alsó malom működtetésére. Az iratot Melczér Gyula alispán írta alá. A vízhasználatot részletesen szabályozó engedélyt majd jóval később, 1906-ban adják ki, azt követően, hogy a tulajdonos elkészítette a törvényben előírt terveket, és azokat a miskolci kulturmérnöki hivatal jóváhagyta.

Az iratot 170/1892 számon augusztus 10-én iktatták.

4091/ai. 1892

Borsodvármegye alispánjától.

Hivatalos jelentés arról, hogy az 1876/ai 1892 szám alatt hozott igazoló határozat jogerőre emelkedett.

Minthogy az 1892 évi 1876 sz. alatt kelt itteni határozat, melylyel a Pinczés János és társai tulajdonát képező s a sályi 359. szjtkvben + 1. vsz. 933. hrsz: alatt bejegyzve lévő vízi malom az 1885. XXIII. t.-cz. 190 §. alapján igazoltatott, a beérkezett jelentés és kézbesítési bevény tanúsága szerint jogerőre emelkedett, ezen jogérvényes határozat vízikönyvbe vezetett, az igazoló iratok és tervek pedig a vízikönyv okirattárába helyeztetni rendeltetnek.

Miről 1. a III. ker. kulturmérnöki hivatal,

2. a vízikönyv vezetésével megbízott levéltárnok az 1876/ ai 1892 sz. jogerős igazoló határozat és az összes iratok kiadása mellett,

3. az egri járás főszolgabírája s ennek útján Sály községe, és

4. Pinczés János és társai  
vízhasználati jogosult értesítetnek.  
Miskolcz, 1892 évi Julius hó 22 én  
Melczer Gyula  
alispán

## **A malomárok hossz- és keresztszelvényei és műtárgyak. (1903) [S2-10]**

A dokumentum kézzel írt címlapján a malom – Latori alsó malom - és a tulajdonosok neve olvasható: *Krokos István 1/10, Bodnár György 5/10, özv. Pinczés Jánosné 4/10*, valamint Bodnár György aláírása<sup>2</sup> A tervet Kolos Mihály okleveles mérnök készítette Budapesten, 1903. december 31. keltezéssel.

A hossz- és keresztszelvények adataiból kiolvasható, hogy a vadpatakból az adriai tenger szintjétől számított 191.70 méter, illetve 191.40 méter magasságban ágazott ki a sályi malmokat vízzel tápláló malomcsatorna. A Latori felső malom vízikerekeihez 186.37 méter, illetve 186.10 méter magasságban érkezett a víz, ami 5.30 - 5.33 méter esést jelent. A Latori felső malom és a Latori alsó malom között 6.87 méter a víz esése. A Latori alsó malom és a Latori alsó kenderető malom között már csak 4.76 méter a víz esése. A malomfő részletrajzából kiolvashatjuk, hogy a két felülcsapó vízikerek átmérője 5.50 méter, illetve 5.80 méter, a kerékre vezető zúgó belső mérete 0.45 méter, illetve 0.4 méter, a szabadzúgóé 0.4 méter.

## **Helyszínrajz. 1:2880. (1903) [S2- 11-a] [S2-11-b]**

A dokumentum kézzel írt címlapján a malom – Latori alsó malom - és a tulajdonosok neve olvasható: *Krokos István 1/10, Bodnár György 5/10, özv. Pinczés Jánosné 4/10*, valamint Bodnár György aláírása. A tervet Kolos Mihály okleveles mérnök készítette Budapesten, 1903. december 31. keltezéssel.

A helyszínrajz 13 sályi malmot jelöl, pirossal aláhúzva, másodikként a Latori alsó malom. A helyrajzi számokat is tartalmazó, kataszteri térkép alapján készült helyszínrajz segítségével ma is pontosan meghatározható, hol vezetett a malomcsatorna, hol helyezkedett el a duzzasztó gát, és hol állott a malomépület. Az 1. számmal jelölt Latori felső malom név közvetlenül a Latori alsó malom név fölött szerepel a helyszínrajzon, ami feltehetően téves megjelölés, hiszen ahogy fentebb, a hossz- és keresztszelvények térkép adataiból láttuk, a két malom között 6.87 méter a víz esése, ami legalább 400 – 500 méter távolságot feltételez a két malom között. A hiba oka feltehetően az, hogy Kolos mérnök megbízása nem terjedt ki a Latori felső malomra, így annak pontos helymeghatározásában tévedhetett.

## **Műszaki leírás (1903) [S2-12]**

A dokumentum kézzel írt címlapján a malom – Latori alsó malom - és a tulajdonosok neve olvasható: *Krokos István 1/10, Bodnár György 5/10, özv. Pinczés Jánosné 4/10*, valamint Bodnár György aláírása.

A Latori alsó malom és a Latori felső kenderető műszaki dokumentációját ugyanaz a budapesti mérnök készítette, aki az Alsó Tarizsa, a Csákö, a Kajla és a Falusi malmok

---

<sup>2</sup>Bodnár György az 1906-ban kiadott engedélyokiratban már 9/10 részben tulajdonosa a kenderető malomnak.

tulajdonosaitól is megbízást kapott, így Kolos Mihály okl. mérnök összesen 6 sályi malom műszaki dokumentációját készíthette el.

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének, az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével.

F. sz.	A vízmű neve	Tulajdonos	Község	Vármegyei alisp. igazoló-hat. sz.	Vizik. sz.
1	Latori felső malom	Krokos Istv. Kacs 1/10 Bodnár Gy. Mkövesd 1/2 özv.Pinczés Ján.-né Sály 4/10		Borsodmegye 4005/92 VII 22	XII/8
2	Latori alsó malom	Mint előbbi		4031/92 VII 22	XII/19
3	Latori felső kendertörő	Mint előbbi		4003/92 VII 22	XII/18

A Latori alsó malomnak – a Latori felső malommal és a Latori felső kendertörő malommal egyetemben – 1903-ban 1/2 részben Bodnár György mezőkövesdi lakos, 4/10 részben özv. Pinczés Jánosné sályi lakos, 1/10 részben Krokos István kácsi lakos volt a tulajdonosa. Az 1906. május 22-én keltezett engedélyokiratban már 9/10 részben Bodnár György sályi lakos a tulajdonos, 1/10 rész továbbra is Krokos István tulajdona.

A műszaki leírásból megtudhatjuk, hogy a malom két db. felülcsapott vízikerekkel bír, melyek egyike 5.80 méter, másika 5.45 méter átmérőjű. A műszaki leírás adata és a műtárgyakat leíró rész adata között kisebb eltérés van, előbbinél az egyik vízikerek átmérője 5.45 (r 2.75) méter, utóbbinál 5.50 méter. A kerekék fölött egy szabadzúgó és két kerékszilippel bíró malomfő van alkalmazva (...).A malom 1 db. 0.94 méter átmérőjű őrlőkővel és 1 db. 22 sz. hengerrel dolgozik, ezek üzemben tartásához 3, illetve 4 lóerő szükséges, összesen tehát 7 lóerő, másodpercenként legalább 140 liter vízmennyiséget igényel.

Ezen malom tulajdonosát a malom csatorna 6+48. és 8+50 szelvények közti részének fenntartása illeti.

## Engedélyokirat (1906) [S2-6 ]

Borsod megye alispáni hivatala 1906. május 22-én állította ki a malom engedélyokiratát. Az engedély valójában csupán megerősítette azt, hogy a tulajdonosok a régi jogon továbbra is használhatják a Kácsor patak vizét a Latori alsó malom vízikerekeinek hajtására. Mindezt a vízjogról szóló 1885.évi XXIII. törvénycikk írta elő. Az engedélyokirat felsorolja a vízjogi engedély tulajdonosának jogait, de részletezi a kötelezettségeit is (rendszeres medertisztítás, a duzzasztási szint, stb.). A kötelezettségek közé tartozott, hogy az engedély tulajdonosa saját költségén köteles volt beszerezni a magassági és vonatkoztató jegyeket, majd ezt be kellett jelentenie a járási szolgabírónak, aki végül hatósági felülvizsgálat keretében intézkedett a jegyek felszereléséről, természetesen ugyancsak a tulajdonos költségére.

5283/ai. 1906

Borsodvármegye alispánjátólEngedélyikorat.

A vízikönyv száma XII/19.

## 1. §.

Bodnár György (9/10 rész) Krokos István (1/10 rész) Borsodvármegye Sály, illetve Kács községi lakosok az 1885. évi XXIII. tcz. 195 és 192 §-ai alapján a 4031/ai. 92 sz. jogerős határozattal igazolt vízhasználat jog gyakorlatára a hivatkozott törvény 161 és következő §-ai alapján a következő határozatok azonos megtartásának kötelezettsége mellett engedélyt nyer Borsodvármegyébe kebelezett Sály község határában a Lator patak vízfolyás jobb partján jelen engedélyikirat kiegészítő részét képező és Kolos Mihály okleveles mérnök által készített, a miskolczi m. kir. kulturmérnöki hivatal által 1358/905 sz. a. véleményezett műszaki tervek szerint fennálló „Latori alsó malom” vízhasználat víziműveit fentartani és használni, illetve a már eddig is meglévő vízhasználatot gyakorolni az azzal kapcsolatos víziműveket pedig fentartani és használni.

## 2. §

Az engedély tartama az 1885. évi XXIII. tcz. 192 §-a alapján időhöz nem köttetik.

## 3. §

Az engedélyezett „Latori alsó malom” vízhasználattal kapcsolatos munkálatok a következők:

a.) Felsőmalomcsatorna, a helyszínrajzon 6 + 32 sz. jelölt helytől a malom főig terjed, összesen hossza 16 méter, fenék magassága 186.10 méter, fenék szélessége 1.00 méter, oldallejtői 1:1 hajlók.-

b.) Malomfőzsilip, a helyszínrajzon 6 + 48 sz. jelölt helyen szabadzúgóból és kerekre vezető 2 zúgóból áll, a küszöb gerenda felső lapja az alapsík felett 186.10 méter magasságban van, a szabadzúgó nyílása 0.40 méter, a kerekre vezető zúgók nyílása összesen 0.85 méter. A zsilip nyílások elzárására szolgáló táblák magassága a küszöb felett 0.27 méter.-

c.) Az alsó malom csatorna, a vízikerekektől lefelé a 7 + 50 sz. szelvényig terjed, összesen hossza 102 méter, fenékmagassága a vízikerekeknél 179.70 – a 7 + 50 sz. szelv. 179.00 méter, fenékszélessége 1.00 méter, oldal lejtői 1:1 hajlók. -

A vízikerekektől a 7 + 00 számú szelvényig terjedő malom árokszakasza itató hely lévén, ezen szakasz jókarban tartási kötelezettsége az itató helyet használó gazdaközönség kötelezettsége.

## 4. §

Engedélyesek jogosítva vannak:

a.) A malomárok vizét a malomfőzsilipnél 186.37 méter magasságig felduzzasztani. -

b.) Az előbbi pontban engedélyezett módon felduzzasztott vizet a tulajdonukat képező Borsodvármegye Sály község határában 2796 kat. hr. szám alatt felvett 1 pár őrlőkővel, 1 drb. hengerszéssel, 2 drb. felülcsapott vízikerekkel bíró „Latori alsó őrlő malom” üzemben tartására használni, a malomnál levő vízszinezés lefelé, az alsó vízszinre számítva 6.35 méter.-

c.) A felduzzasztott vízből másodpercenként 140 liter vizet használni, hogy a malom hajtásához szükséges 7 lóerőt előállítson. -

d.) A malom árok karbantartása alkalmával kihányt iszapot, mindkét parton 2 méter szélességben elhelyezni.-

## 5. §

Engedélyesek kötelesek:

a.) Az engedélyezett víziműveket saját költségükön mások hozzájárulása nélkül jókarban tartani.

b.) A Latori felső malom engedélyikiratának 3. §-a a.) pontjában engedélyezett – a jelen vízhasználat érdekeit szolgáló közös víziművek létesítéséhez és fentartásához 14/55 arányban hozzájárulni.-

c.) A Lator patak medrét és partjainak az 188. évi XXIII. tcz. 55 §-a alapján a terelő mű felett 100, alatta 100, összesen 200 méter hosszban jókarban tartásához a Latori felső malom, 5 §-a

értelében 14/55 arányban hozzájárulni.

d.) Az engedélyezet duzzasztási magasságot különbeni 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt betartani, ha a vízszin az engedélyezett magasság fölé emelkednék, a vízfölösleget a szabadzúgó zsilipnyílás táblájának felhúzása által, a fenéken lebecsátani. - Árvizek alkalmával, a szabadzsilip nyílás tábláját fokozatosan, vagy állandóan felhúzva tartani. -

e.) A víziműnél elhelyezett magassági jegy sértetlen megőrzéséről gondoskodni, annak esetleges megsérülését vagy elpusztulását 8 nap alatt 200. Koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt, a vízkönyvbe való bejegyzés végett, az alispánnál bejelenteni. -

g.) Mindazon vízhiányt, illetve vízfolyási zavarokat, melyeket a vízhasználat által érintett vízfolyásoknak hatóságilag érintett tisztogatása közben a tisztogatás keresztül viteléhez szükséges munkálatok idéznek elő, kártérítés nélkül tűrni. -

h.) Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt eredetiben, vagy hiteles másolatban a hatóság kívánatára bármikor előmutatni.

#### 6. §

Az engedélyokiratban megállapított jogok és kötelezettségek engedélyesek jogutódaira is átszállanak. -

#### 7. §

Magassági jeggyel lesz megjelölendő:

A malomfejnél 186.37 méter magasságban a megengedett duzzasztási határ. -

Ezen kívül elhelyezendő egy vonatkoztató jegy is valamely közelben lévő szilárd szerkezetű épületen vagy építményben.

A magassági és vonatkoztató jegyek elhelyezése az elkészült víziművek hatósági felülvizsgálata alkalmával történik. - Ugyanakkor helyeztetnek el a meder karbantartást jelölő kő vagy fa oszlopok is. -

#### 8. §

Jelen engedélyokirat kiegészítő részét képezik:

a.) Műszaki leírás. . . . .	1	drb
b.) Helyszínrajz . . . . .	1	„
c.) A patak hossz. ker. szelv. . . . .	1	„
d.) (A malom árok hossz. ker. szelv. és műtárgyak	1	„
e.) Bejelentési és igazolási iratok . . . . .	2	„
	<u>Összesen 6</u>	<u>drb.</u>

#### 9. §

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok és az Adriai tenger színe fölött a következő alappontoknak vannak vonatkoztatva:

1.) A latori felső malom tengelye vaságyának teteje, melynek magassága 188.68 méter. -

2.) A malomfő jobb oldali oldalfalán a zsiliptől a vízfolyást tekintve felfelé 9.40 méternyire fekvő lapos kő teteje, melynek magassága 186.690 méter. -

3.) A keréktengely vaságyának teteje, melynek magassága 182. 750 méter. -

#### 10. §

Engedélyesek kötelesek a magassági és vonatkoztató jegyet jelen engedélyokirat keltétől számított 2 hónapon belül beszerezni s azok megérkezését az egri járás főszolgabírójának bejelenteni. -

Miskolcz, 1906 május hó 22-én

alispán

(pecsét: BORSOD MEGYE ALISPÁNI HIVATALA)

5283/ai. 1906

1907. június 3-án az egri járás szolgabírája és a miskolci kultúrmérnöki hivatal hatósági szakértője, Krizsinszky László kir. mérnök felülvizsgálatot tartott a Latori alsó malomban. A községi előjáróságot Reviczky József bíró képviselte, a tulajdonosok részéről Bodnár György volt jelen. A hatósági szakértő magassági és vonatkoztató jegyeket helyezett el, összehasonlító méréseket tett a műszaki dokumentumokban szereplő és a valóságban meglévő adatok között. Kisebb eltérésektől eltekintve a hivatal alapvetően mindent rendben talált, az egész 12 korona 3 fillérjébe került Bodnár Györgynek.

Bélyegmentes az 1885 évi XIII. t.c 191 § alapján

Jegyzőkönyv.

Felvetett Sály község közházánál, 1907 évi június 3-ik napján az egri járás fősolgabírájának 1332/1907 sz. a. kelt végzéséből kifolyólag a mai napon megtartott eljárásról.

Tárgy:

Bodnár György és Krokos István részére Borsod vármegye területén Sály (Lator) község határában, a Lator vízfolyás 5283/ai. 906 számú engedélyokirattal engedélyezett és a vármegyei vízikönyvbe XII/19 sz. a. bejegyzett „Latori alsó malom” vízhasználat hatósági felülvizsgálata.

Jelenlevők.

A hatóság képviseletében:

Sík  
szolgabíró

Engedélyesek részéről:

Bodnár György

Krizsinszky László

kir. s. mérnök, hatósági szakértő  
képviseletében:

Sály község előjárósága

Reviczki József bíró

jegyzőkönyvvezető

Eljárás.

Hivatalból megállapított, hogy a mai napra kitűzött hatósági felülvizsgálat idejéről és helyéről a hatósági közegek és engedélyesek szabályszerűen értesítve lettek s a végzés kézbesítését igazoló vétjegyek jelen jegyzőkönyvhöz csatoltatnak.

Az érdemleges eljárás során engedélyesek felhívták, hogy az engedélyokiratot és mellékleteit eredetiben, vagy hiteles másoltban mutassák fel, valamint a magassági és vonatkoztató jegyet és tartozékait adják elő.

Ezután hatósági szakértő az engedélyezett és foganatosított víziműveken méréseket eszközölt, azokat összehasonlította az engedélyokirat rendelkezéseivel, elhelyezte a magassági és vonatkoztató jegyet és a meder karban tartásának alsó és felső határát, fa oszloppal megjelölte és bemért három alkalmas alappontot. Eljárásának eredményéről a következőket terjeszti elő:  
Lelet:

Az engedélyokirat 3 § a). pontjában **engedélyezett felső malomcsatorna megfelel az előírt méreteknek.**

3 § b). malomfőzsilip: közös küszöbgerenda felső lapja 186.093 m /eng. 186.10 m / a szabadzúgó szabad szélessége 0.44 méter /0.40 m helyett/, a kerekre vezető zúgó nyílása  $0.42 + 0.47 = 0.89$  m /eng. 0.89/, az elzárásra szolgáló zsiliptáblák magassága a küszöb felett leeresztett állapotban 0.27 m /eng. 0.27 m/

3 § c). alsó malomcsatorna megfelel az engedélyokiratnak.

4(7?). § A M. J. a kerékrevezető és szabadzúgó közti oszlopon van elhelyezve 186.376 m /186.370 m helyett3

<sup>3</sup> Ha a magassági jegyet (M. J.) 6 centiméterrel magasabbra helyezték az engedélyezettnél, ez 6 centiméterrel magasabb duzzasztást eredményezett, így a malom felső szomszédjának vízkereke alul

7. § A vonatkozó jegy (V. J.) az alsó malom bejárati ajtajának baloldali ajtófélfáján helyzetetett el 183.218 m magasan. Mindkettőnek ólomdugója el van látva a miskolci m. kir. kulturmérnöki hivatal szárazbányászójával.

Ellenőrző fixpontokul szolgálnak:

- 1.) A Latori alsó malom ajtajának küszöbén x jel. ( a V. J. alatt), melynek magassága: 181.931 méter,
- 2.) a malomfő jobb oldali falán a zsiliptól 9.40 m-re felfelé levő lapos kő teteje, melynek magassága 186.690 méter.
- 3.) a felső vízikerek vastengelye 182.626 méter.
- 4.) alsó „ „ „ 182.597 „ „
- 5.) x a malomfő süveggerendájának bal végén, melynek magassága: 186.773
- 6.) x jel a duzzasztógát süveggerendáján 193.014 m,
- 7.) x jel a duzz. zsiliplip „ „ 193.618 m

(rajz)

Hatósági szakértő becsatolja 10 K-ás ellenyugtáját.

Az előljárásnak nincs észrevétele a vízhasználat gyakorlata ellen.

Miután az engedélyezett víziművek az engedélyokirat rendelkezéseivel megegyezőnek találtattak, s a magassági és vonatkozási jegyek a fent megnevezett és leírt helyeken elhelyeztettek, az engedélyezett víziművek felülvizsgáltnak kimondatni javasoltatnak. Hatósági szakértő kéri, hogy jelen jegyzőkönyv másolata a miskolci m. kir. kulturmérnöki hivatal irattára részére megküldessék és hogy ezen jegyzőkönyv eredetiben az összes iratok és tervekkel együtt további előterjesztés megtétele végett nevezett hivatalhoz – Miskolcra – áttétessék.

Eljárási költségek:

1. Eljáró szolgabíró rapidíja	-	K	54	f	
2. „ „ utazási költségei		1	„	95	„
3. Hatósági szakértő 1/3 napi átalánya a m. kir.földm. min. tárcza javára a csatolt ellenyugta szerint	10	„	-	„	„
4. Jegyzőkönyvvezető rapidíja					

5. „ „ utazási költségei					
Összesen:	12	K	13	f	

azaz Tizenkettő korona 13 fillér

Ezzel az eljárás befejeztetvén, a jegyzőkönyv felolvastatott, aláíratott.

K.m.f.

A hatóság képviselőjében:

Sík

szolgabíró

Engedélyesek részéről:

Bodnár György

Csizmánszky László

kir. s. mérnök, hatósági szakértő

jegyzőkönyvvezető

Sály község előljárósága képviselőjében:

Reviczki József bíró

## Iratjegyzék a 1161 számú vízikönyvi csomaghoz (1950 - után<sup>4</sup>) [S2-2 ]

„Sályi Latori alsó kenderterő malom” vízhasználat

folyószám	iktatószám	az irat tárgya	darabszám
1-4	-	Tervek, vízikönyv	4
5	444/892	hat.	2
6	4031/1892	hiv. jelentés	1
7	4031/1892	hiv. - „, -	1
8	5289/1906	eng. okirat	1
9	907 VI. 3-án	jegyzőkönyv	1
10	-	vízikönyv	1
11	16241/964	megszüntető határozat	2.

## Határozat a vízjogi engedély megszüntetéséről (1964) [S2-3 ]

A Miskolcon, 1964. december 31-én keltezett irat száma 16 241/1964. Tárgya, a *Sályi „Latori alsó malom” malomvízhasználat vízjogi engedélyének megszüntése.*

A határozatot Vezse Sándor vízügyi igazgató megbízásából Gerhard Kálmán osztályvezető s.k. jegyzi, az ügy előadója dr. Jászay. A határozatot a 2/1952./I.8./M.T. sz. rendeletre, és az ennek végrehajtására kiadott 682/25/1954.O.V. F. sz. utasításra hivatkozva, az 1060/1953./IX.30./ sz. M.T. határozattal szabályozott jogkörben – hivatalból – adták ki. A határozat ellen a kézbesítést követő 8 napon belül lehetett volna fellebbezni, csak hogy arról a vízjogi engedély tulajdonosa nem kapott értesítést, csak a BAZ-megyei Tanács VB., a Községi Tanács VB. Sály, valamint a vízikönyv vezetője.

A határozat első paragrafusában ez olvasható: *A tárgyi ügyben Borsod vármegye Alispánja 1906. évi május hó 22. napján kelt 5283/1906. számú határozatával / engedélyokiratával/ engedélyezett vízimunka fenntartásának és üzemeltetésének jogát visszavonom.*<sup>5</sup>

Az indoklásban az olvasható, hogy *Így határoztam, mert a megejtett vízikönyvi revízió során és ennek keretében a szakközegeim jelentése alapján megállapítottam, hogy a tárgyi malom létesítményre adott vízjogi engedély, illetve a létesítményhez fűződő jog gyakorlása a későbbi jogutódok vonatkozásában is személyi és tárgyi jelentőségét veszítette, mert a*

<sup>4</sup> A nyomtatvány oldalán olvasható VITUKI SOKSZOROSÍTÓ, BUDAPEST felirat jelzi, hogy az iratjegyzék akkor készült, mikor a vízikönyvi iratok Borsod vármegye alispánjától az 1950-es években az Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatóságához kerültek.

<sup>5</sup> A Borsod megyei Sály és a Veszprém megyei Pápateszér vízimalmainak levéltári kutatása alkalmat adott arra, hogy összevessem a vízügyi igazgatóságok némileg eltérő gyakorlatát a vízjogi engedélyek 1960-as évekből megszüntetése (visszavonása) tárgyában. A miskolci vízügy minden esetben hivatkozik Borsod vármegye alispánjának határozatára, közli az alispáni engedély dátumát, számát, a vízjogi engedély tulajdonosát azonban nem értesítik. A székesfehérvári vízügy által kiadott határozatok (a pápateszéri malmok esetében) nem hivatkoznak Veszprém vármegye alispánjának vízjogi engedélyére, nem közlik annak számát sem, ugyanakkor értesítik az engedélyest, illetve a vízhasználat által igénybe vett terület tulajdonosát / birtokosát, kezelőjét/.

*malom vízienergia kihasználásával nem működik.*

Az, hogy az 1885. évi XXIII. tc. alapján Borsod vármegye alispánja által 1906-ban kiadott, pontosabban a már korábban is meglévő vízhasználat jogát időbeli korlátozás nélkül megerősítő vízjogi engedélyt a vízügy – mint hatóság - vajon jogszerűen vont-e vissza 1964-ben – számomra továbbra is kétséges, ám a kérdés eldöntése alaposabb, államigazgatási, jogi felkészültséget igényel, ajánlom a jogtörténettel foglalkozó kutatók figyelmébe. A kérdés azonban így is feltehető, vajon a mai napig miért nem kapták vissza a vízhasználat jogát az 1952-ben államosított malmok tulajdonosai, illetve azok örökösei? Hiszen, mint az 1885. évi XXIII. tc. 192 §-a fogalmaz: *a vízhasználati engedély tartama időhöz nem köttetik.* Az 1960-as években országszerte visszavont vízjogi engedélyek hiánya napjainkban ott is megnehezíti, megdrágítja és időigényessé teszi a vízimalmok rehabilitációját, újraindítását, ahol erre van tulajdonosi szándék, és a levéltárakban őrzött dokumentumok is rendelkezésre állnak.

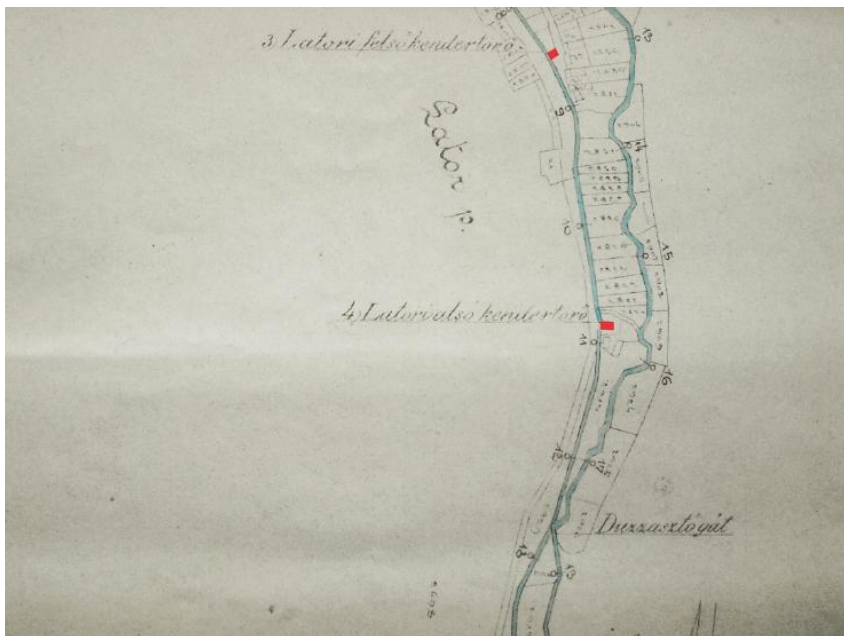
---

[S2-1 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-01.pdf>  
[S2-2 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-02.pdf>  
[S2-3 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-03.pdf>  
[S2-4 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-04.pdf>  
[S2-5 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-05.pdf>  
[S2-6 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-06.pdf>  
[S2-7 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-07.pdf>  
[S2-8 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-08.pdf>  
[S2-9 ] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-09.pdf>  
[S2-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-10.pdf>  
[S2- 11-a] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-11-a.pdf>  
[S2-11-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-11-b.pdf>  
[S2-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-12.pdf>

## Latori felső kendertörő malom a vízikönyv száma XII/18.

A harmadik malom a forrás után. Felső szomszédja a Latori alsó malom, alsó szomszédja a Latori alsó kendertörő. Borsod vármegye alispáni hivatalában 1892-ben kiállított vízikönyvének száma XII/18. A kendertörő malomnak 1903-ban egy 3.85 méter átmérőjű, 0.5 méter széles felülcsapott vízikereke volt, 10 db kendertörő bunkóval dolgozott. *Ezek üzemben tartásához egyenként 0,5 lóerő szükséges, - összesen tehát 5 lóerő – másodpercenként legalább  $Nn/10 H 5/405 =$  kereken 100 liter vízmennyiséget igényel - olvasható a műszaki leírásban.*

A Latori felső kendertörő – név nélkül – szerepel a harmadik katonai felmérés (1869 – 1887), valamint a Magyar királyság 1: 25.000 léptékű térképén. 2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjaival a malom helyét sikerült azonosítanunk.



Helyszínrajz – részlet (a Latori alsó kendertörő épületének pirossal jelölt része kiemelés a szerzőtől)

### Irattári irományjegyzék (1892) [S3-1]

Az 1160 csomagjelzetű dosszié az Országos Vízügyi Levéltár MISKOLCI VIZIG 6.9.0. feliratú, 35. számú dobozban található. A doboz 11 vízikönyvi okiratsomagot tartalmaz (1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1156, 1157, 1159, 1160, 1160).

Első irata egy *Irattári irományjegyzék Pinczés János sályi kendertörő vízi művére vonatkozó iratok* címmel. A vízikönyv száma – XII/18 – az irat bal felső sarkában, az alispáni hivatal irattári jele – 120 – a jobb felső sarokban olvasható.

## Vízikönyv (1892 - 1964) [S3-4]

A XII/18. számú vízikönyv Daróczi pataknak nevezi a vízfolyást, ahol a Latori felső kenderető állt. A régi jogot igazoló határozat száma 1875/ai., kelt 1892 március hó 4-én. Az ingatlan telekkönyvi száma: sályi 358 sztjvk + 2 v. sz. 948 hrszi, a vízhasználatra jogosult: Pinczés János sályi lakos és társai. A vármegyei irattár okirat- és térképgyűjteményében 120/vk 1892 szám alatt helyezték el az vízikönyvi csomagot.

A vízikönyvi dosszié belső oldalán, a bejelentés tárgya rovatban 1. sorszám mellett a következő olvasható: *Borsodvármegye Alispánja 1892 évi július hó 22-én 4030 sz. a kelt határozatával Pinczés Jánosnak a tulajdonát képező s a sályi 358-ik htjvkben + 2 r. sz. 948 hrzi szám alatt bejegyzett s a daróczi patakon levő kenderető víziműhöz s az ezzel kapcsolatos vízhasználati jogosultságát vízi könyvbe vezetetni rendeli.* Az iktatókönyv vonatkozó száma: 120/vk.

2-es sorszám mellett, 3287, 11367/ai 906 szám alatt olvasható, hogy *a tulajdonjog 9/10 részben Bodnár György sályi és 1/10 részben Krokos István kácsi lakost illeti.* Az iktatókönyv vonatkozó száma: 473.

3-as sorszám mellett, 10814/ai. 907 szám alatt olvasható, hogy *a felülvizsgálati jvk. elhelyezhető.* Az iktatókönyv vonatkozó száma: 515.

Maklár István megyei közigazgatási iktató hivatalos jelentése *Tekintetes Melczer Gyula úrhoz, T. Borsodvármegye alispánjához, melyben bejelenti, hogy az 1875/ai. 1892. számú határozat jogerőre emelkedett, 3 db. melléklettel.*

## Határozat (1892) [S3-5]

A III. kerületi m. kir. kultúrmérnöki hivatal 1892. évi 443 számú előterjesztése Pinczés János és társai bejelentése tárgyában. Melczer Gyula alispán igazoltnak jelenti a vízjogi törvény 189. §-a alapján megtett bejelentést. A vízikönyvbe való bevezetésről a határozat jogerőre emelkedését követően intézkedik, s erről a tulajdonost értesíti. A határozat mellékletei: a): bejelentés, b): 20 éves fennállást igazoló községi bizonyítvány, c): 30 napi kitélt igazoló községi bizonyítvány – vonatkoznak a Latori alsó malomra is. A határozat végül 1875 szám alatt 1892. március 24-én érkezett az alispáni hivatalba.

443 szám /1892

A III. kerületi m. kir. kultúrmérnöki hivatalnak 1892 évi 443 számú előterjesztése Pinczés János és társai sályi lakos vízi bejelentése tárgyában.

Vízikönyv száma XI/41

### Határozat.

A Pinczés János és társai sályi lakos tulajdonát képező s a sályi község határában lévő 358-ik htjvkben + 2 s. sz.948 hrzi szám alatt bejegyzve levő kenderető vízimű a vízjogi törvény 189. §-a alapján általam 5901/1887 szám alatt kibocsátott hirdetményre bejelentvén, és az ellen észrevételek nem tétetvén, azt ezennel igazoltnak jelentem ki, oly fenntartással, hogy a jelen határozattal igazolt víziműnek gyakorlatára nézve a vízjogi törvény 192. §-a alapján a vízjogi törvény és reá vonatkozó rendeletek intézkedései irányadók, az erre vonatkozó feltételek azonban később fognak megállapíthatni – ugyancsak később fognak a vízduzzasztóműre az esetleges magassági jegyek is a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium 66.655/1885. sz. a. kelt rendelete értelmében elhelyeztetni.

A vízi könyvbe való bevezetés iránt a határozat jogerőre emelkedése után fogok intézkedni és erről a vízimű tulajdonosát külön fogom értesíteni.

### Indoklás.

A bejelentet vízimű igazolandó volt mert:

1. Az 1885. XXIII. t.-cz. 189. §-a, illetve ugyanezen törvényre vonatkozó 45,689/1885 szám alatt kiadott általános rendelet 87. §-a értelmében a kibocsátott hirdetményre a bejelentés, és a 20 éves háborítlan gyakorlatot igazoló bizonyítvány a kitűzött határidőn belül adatott be.

2. A 190. §. értelmében a bejelentés az illető községgel közöltetett, s erre az érdekeltek a 30 napi határidőn belül észrevételeket nem tettek, mi a bejelentéshez csatolt községi bizonyítvánnyal igazoltatik.

3. vízjogi törvény 192. §-a értelmében megállapítandó gyakorlat és a magassági jegy elhelyezése

(66,655/1885. sz. a. kiadott ministeri rendelet) csakis a műszaki tervekkel való felszerelés után történhetik meg, ami a szükséghez képest későbbben fog netán előforduló panasz, átépítés, javítás é. i. t. esetén, vagy egyes völgyek szerint elrendeltetni.

Kelt

Mellékletek: a) bejelentés; 20 éves fennállást igazoló községi bizonyítvány; c) 30 napi kitélt igazoló bizonyítvány. -

Melczér Gyula

alispán

Domoszlai (...)

főmérnök

## Borsodvármegye alispánjától (1892) [S3-6]

Az alispán hivatalos jelentése arról, hogy az 1875/1892 ai. számú határozat 1892. július 22-én jogerőre emelkedett, vagyis Pinczés János továbbra is jogosult a víz használatára, a tulajdonát képező Latori felső kenderterő malom működtetésére. Az iratot maga Melczér alispán írta alá. A vízhasználatot részletesen szabályozó engedélyt majd jóval később, 1906-ban adják ki, azt követően, hogy a tulajdonos elkészíttette a törvényben előírt terveket és azokat a miskolci kulturmérnöki hivatal jóváhagyta.

A 169 és 120 szám alatt 1892. augusztus 10-én érkezett iratokat 4030/ai 1892 szám alatt iktatták.

4030/ai. 1892

Borsodvármegye alispánjától.

Hivatalos jelentés arról, hogy az 1875/ai 1892 szám alatt hozott igazoló határozat jogerőre emelkedett.

Minthogy az 1892 évi 1875 sz. alatt kelt itteni határozat, melylyel a Pinczés János tulajdonát képező s a sályi 358 ik htjken + 2. rsz. 948. hrzi szám alatt bejegyzve lévő kenderterő vízimű az 1885. XXIII. t.-cz. 190 § alapján igazoltatott, a beérkezett jelentés és kézbesítési levény tanúsága szerint jogerőre emelkedett, ezen jogérvényes határozat vízikönyvbé vezetetteti, az igazoló iratok és tervek pedig a vízikönyv okirattárába helyeztetni rendeltetnek.

Miről 1. a III. ker. kulturmérnöki hivatal,

2. a vízikönyv vezetésével megbízott levéltárnok az 1875/ ai 1892 sz. jogerős igazoló határozat és az összes iratok kiadása mellett,

3. az egri járás főszolgabírája s ennek útján Sály községe, és

4. Pinczés János és trsai

vízhasználati jogosult értesítetnek.

Miskolcz, 1892 évi julius hó 22 én

Melczér Gyula

alispán

## **A patak hossz- és keresztzelvényei (1903)** [S3-9-a] [S3-9-b]

A kézzel írt dokumentum címlapján a malom – Latori felső kenderető - és a tulajdonosok neve olvasható: Krokos István 1/10, Bodnár György 5/10, özv. Pinczés Jánosné 4/10, valamint Bodnár György aláírása<sup>1</sup>

A vadpatak hossz-szelvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja (30-tól 93-ig) a sályi patak egykori medrét, a duzzasztó gátak és a közúti hidak helyét, illetve a víz esését az Adriai tenger szintjéhez mért 199 méterről 125 méterig. A patak medrének egykori szélességét, mélységét, formáját 93 keresztzelvény segít meghatározni 1:100 léptékben.

## **Helyszínrajz (1903)** [S3-10-a] [S3-10-b]

1 : 2880 léptékű, a korabeli kataszteri térkép alapján készült Budapesten, a keltezés szerint 1903. december 31-én. Ha csak ez az egyetlen dokumentum maradt volna ránk a sályi vízimalmokról, ennek alapján is beazonosíthatnánk a 13 malom nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát.

A sályi malmok a helyszínrajzon, folyásirány szerinti sorrendben:

1. Latori felső malom
2. Latori alsó malom
3. Latori felső kenderető
4. Latori alsó kenderető
5. Kurva malom
6. Felső Tarizsa malom
7. Alsó Tarizsa malom
8. Czifra malom
9. Kis malom
10. Falusi malom
11. Kajla malom
12. Csákó malom
13. Leányfalusi malom

A malmok műszaki leírásának általános része mellett a helyszínrajzból tudjuk, hogy a patakmederben a 3 + 42-es szelvénynél helyezkedett el az első duzzasztó gát, és ágazott ki a négy latori malmot vízzel ellátó malomcsatorna. A Latori alsó kenderető alatt újabb duzzasztógát terelte a patak vizét a malomcsatornába, s így a Kurva malom kerekére. A harmadik duzzasztógát közvetlenül a Kurva malom alatt épült a vadpatak medrébe, s terelte a vizet a további 8 sályi malmot ellátó malomcsatornába. Az ágakból a rőzséből összehordott, kövekkel megerősített gátakat a nagyobb árvizek elmosták, ilyenkor azt a malomcsatorna vizét használó molnároknak kellett megerősíteni, újraépíteni. A négy latori malom molnárainak és a nyolc alsóbb sályi malom tulajdonosainak, bérlőinek az árvizek nagyságától függően csaknem évről évre össze kellett fogniuk, hogy megerősítsék a régit, vagy ha az ár mindent elsodort, új duzzasztógátat építsenek. A legrosszabb helyzetben a Kurva malom molnára volt, neki egyedül kellett gondoskodnia a gát jó karban tartásáról. Mondhatnánk, így jár az, aki csak a saját malmára hajtja a vizet.

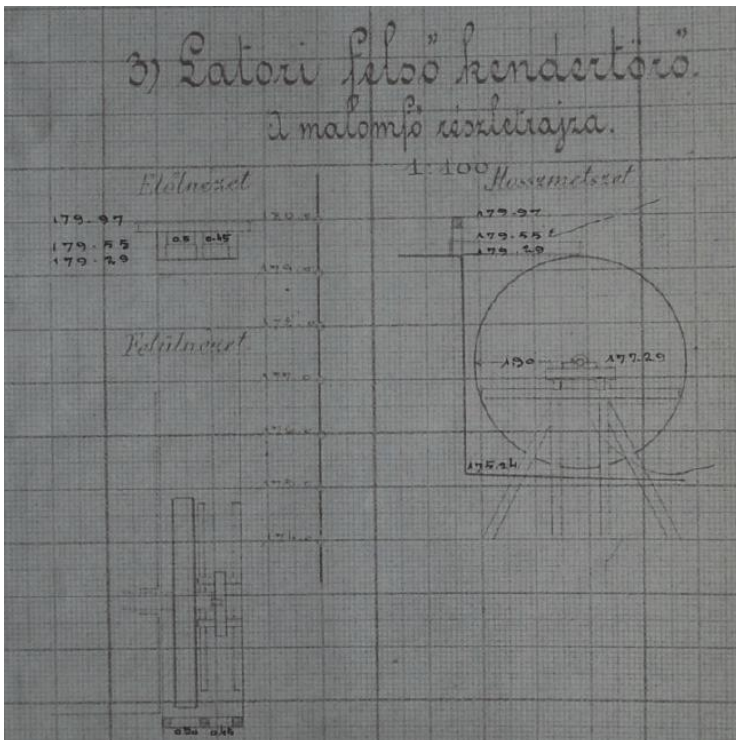
## **A malomárok hossz- és keresztzelvényei és műtárgyak (1903)** [S3-11-a] [S3-11-b]

<sup>1</sup>Bodnár György az 1906-ban kiadott engedélyokiratban már 9/10 részben tulajdonosa a kenderető malomnak.

A malomcsatorna hossz-szelvénye a vadpatakéhoz hasonlóan 1:100 (magasság), illetve 1:10000 arányban mutatja, hol kellett állnia a malomnak, milyen tengerszint feletti magasságig duzzaszthatta föl a molnár a malomcsatorna vizét, milyen esése volt a víznek a két malom között. A Latori felső kendertörő a malomcsatorna 8 + 50 szelvényénél állott, vízikerekére a jó 6 méterrel magasabban lévő Latori alsó malom kereké alól, 186.10 méter tengerszint feletti magasságból folyt a víz. Az alatta lévő Latori alsó kendertörő vízikerekére már csak 4 és fél méteres eséssel jött a víz, neki feltehetően kisebb, szélesebb vízikereket kellett alkalmaznia.

A malomárok hossz- és keresztmetszeti rajzainak legértékesebb része a soklapos milliméterpapír utolsó oldalán található, címe: Latori felső kendertörő, alcíme: a malomfő részletrajza. Az ugyancsak 1:100 léptékű előlnézeti, felülnézeti és hosszszelvényi rajzból pontos részleteket tudunk meg arról, milyen volt egykor a Latori felső kendertörő vízikereké. Felülcsapott volt, mint valamennyi sályi malomé. A rajzon a vízikerek sugara 1.90 méter, átmérője tehát 3.80 méter, szélessége 0.5 méter. A vízikerek tengelye 177.29 méter magasan volt az Adriai tenger szintje felett, a víz 179.29 méter magasan folyt a felülcsapott vízikerek rekeszeibe. A vízikerek tengelyének külső tengelycsapja az épületen kívül egy erős, földbeásott tölgyfaszerkezeten, a csapágyvánkost tartó bakon nyugodott, ennek elhelyezkedése, főbb szerkezeti elemei leolvashatók a méretarányos rajzról. Jól jöhet ez egy esetleges malomfelújításnál.

Az alvízcsatorna megengedett vízszintje 175.24 méter volt, így – ha a molnár jó karban tartotta és rendszeres időközönként megtisztította az alsó malomcsatornát, a vízikerek alja soha nem ért bele a holtvízbe. Erre pedig ügyelni kellett.



Latori felső kendertörő – a malomfő részletrajza

## Műszaki leírás (1903) [S3-12]

A dokumentum kézzel írt címlapján a malom – *Latori felső kendertörő* - és a tulajdonosok neve olvasható: *Krokos István 1/10, Bodnár György 5/10, özv. Pinczés Jánosné 4/10*, valamint Bodnár György aláírása (ld. fentebb írottak).

A műszaki leírás írógéppel írt, kézírással kiegészített általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének, az alispáni igazoló határozat és a vizikönyv számának feltüntetésével.

A Latori felső kendertörő malomnak – a Latori felső malommal és a Latori alsó malommal egyetemben – 1903-ban 1/2 részben Bodnár György mezőkövesdi lakos, 4/10 részben özv. Pinczés Jánosné sályi lakos, 1/10 részben Krokos István kácsi lakos volt a tulajdonosa. Az 1906. május 21-én keltezett engedélyokiratban már 9/10 részben Bodnár György sályi lakos a tulajdonos, 1/10 rész továbbra is Krokos István tulajdona.

A malom vízkivétele *a patak 3+42 szelvényénél levő duzzasztógát segítségével történik*<sup>2</sup>. A budapesti mérnök szerint a hevenyészett gátat minden nagyobb árvíz elsodorja, s esetről esetre változva újra összerakják. *A malomcsatorna 8+50. szelvényénél egy 4,05 m. magas fenéklépcső van beépítve, a malom 10 db. kendertörő bunkóval dolgozik. Ezek üzemben tartásához egyenként 0,5 lóerő szükséges, - összesen tehát 5 lóerő – másodpercenként legalább  $Nn/10 H 5/405 =$  kereken 100 liter vízmennyiséget igényel. Egy db. 3,85 m. átmérőjű felülcsapott vizikerékkal bír, mely fölött egy szabadzugóval és egy kerékszilippel ellátott malomfő van alkalmazva.*

### A. Általános rész

A sályi malmok neve alatt összefoglalt összesen 13 vízmű a következő:

F. sz.	A vízmű neve	Tulajdonos	Község	Vármegyei alispán igazoló hat. sz.	Vizikv. z.
1.	Latori felső malom	Krokos Istv. Kács 1/10 Bodnár Gy. Mkövesd 1/2 özv.Pinczés Ján.-né Sály 4/10	Sály	Borsodmegye 4005/92 VII 22	XII/8
2	Latori alsó malom	Mint előbbi	Sály	4031/92 VII 22	XII/19
3	Latori felső Kendertörő	Mint előbbi	Sály	4003/92 VII 22	XII/18
4	Latori alsó Kendertörő	Br. Seckendorf Árm. 3/4 Hindulák Györgyné	Sály Sály	4021/92 VII 22	XII/12

<sup>2</sup>A patak 3+42 szelvényénél elhelyezett, 193,20 méter koronamagasságú duzzasztó a 4 latori malom (latori felső- és alsó őrlomalom, latori felső és alsó kendertörő malom) részére szolgáltat vizet. Fenntartása a latorpusztai gazdákat illeti, mivel ezek a duzzasztott vizet baromításra használják fel.

		1/4				
5.	Kurva malom	Hindulák Györgyné 1/2 Podvinecz és Heisler 1/2	Sály Budapest	4005/92 22	VII	XII/9
6.	Felső Tarizsa malom	Bodnár Pál, Sály	Sály	4007/92 22	VII	XII/10
7.	Alsó Tarizsa malom	Br. Seckendorf Árm. Sály	Sály	2401/92 V. 5.		XII/21
8.	Czifra malom	Bakó László	Sály	4004/92 22	VII	XII/7
9.	Kis malom	Schwarz Jakab	Miskolc Sály	4003/92 22		XII/6
10.	Falusi malom	Gorove János	Sály	4022/92 23	VII	XII/13
11.	Kajla malom	Gorove János	Sály	4024/92 22	VII	XII/15
12.	Csákó malom	Gorove János	Sály	4023/92 22	VII	XII/14
13.	Leányfalusi malom	Friedmann Lőrincz	Sály Ábrány	4008/92 22	VII	XII/11

A hajtóerőt szolgáltató vizet összesen három különböző helyen alkalmazott duzzasztómű segítségével nyerik.

1. A patak	3+42	szelvényénél, koronamagassága:	193.20 m.
2. „ „	17+72	„ „	170.70 m.
3. „ „	21+69	„ „	164.99 m.

a felvétel alapját képező hasonló sík fölött,

Az első a latori alsó és felső malmok és a latori felső és alsó kenderterők részére szolgáltatja a vizet s fenntartása a latorpusztai gazdákat illeti, mivel ezek a duzzasztott vizet baromitásra használják fel.

A második duzzasztó csupán a Kurvamalom részére szolgál vízkivételi célra s fenntartása is csupán ezen malom tulajdonosát illeti. Ez idő szerint miután a kurvamalom nincsen üzemben, teljesen el van hanyagolva.

A 3. alatt felsorolt duzzasztó az összes többi 6-13 folyószám alatt felsorolt malom részére szolgáltatja a vizet s fenntartásához valamennyi egyformán hozzájárul.

Mindhárom duzzasztómű kövekből, földből és rőzséből rendszertelenül hevenyészett gát s a patak medrében, mint a csatolt helyszínrajzból látható, oly módon vannak elhelyezve, hogy a

malomcsatorna medrének részét képezik; minden nagyobb árvíz által elsodortatnak, úgy, hogy azok lefolyására számba vehető befolyást nem gyakorolnak. Részletrajzaik nincsenek csatolva, éppen miután esetről esetre lesznek összerakva s így méreteik esetről esetre változnak. A vadpatak és malomcsatorna esési viszonyai és keresztszelvény méretei a tervekől láthatók. Utóbbi az előbbinek 3+42 szelvényénél ágazik el s ennek 93+00 szelvényénél torkollik vissza. Három helyen a fent jelzett duzzasztóknál egyesül a vadpatakkal, de a beömlés és kiömlés a 2. és 3. duzzasztónál is ugyan egy ponton van s malomárok medrét képező duzzasztók által inkább a vadpatak látszik megszakítva lenni. Ily módon a malomárok összes hossza: a 0+25 szelvénytől a 89+15 szelvényéig történő visszaömlésig 8940 méter. Rendes körülmények között a patak összes vízmennyiségét elvezeti s ömleszti a 13 vízmű elhagyása után vissza. A kisebb áradások alkalmával előálló felesleges vízmennyiségnek a malomcsatornából való levezetésére összesen három árapasztó csatorna szolgál, melyek közül kettő a malomárokból való kiágazásnál zsilippel van ellátva. Ezen árapasztók mint a csatolt tervekől látható, valamennyien a vadpatakba ömlenek, s fekvésük és méreteik a következők:

1. Kiágazás: 23+85 szelvény.nél: zsilipküszöb mag.: 153.90: tábla: 154.48, nyílás: 0,4 m
2. " 43+60 " " " " " 143.30: " : 144.10, " " 0,5 m
3. " 52+48, " " " " " zsilipje nincs.

Az 1. alatti fen[n]tartásra a Czifra és Kismalmokat, a 2. alattié a Falusi malmot, a 3. alattié pedig a Kajla, Csákó és Leányfalusi malmokat illeti.

A patak vízének felhasználhatására vonatkozólag a következő szolgálalmak állnak fenn:

a.) A patak 2. és 3. szelvénypontjai közt annak balpartján a br. Seckendorf Ármin sályi földbirtokos tulajdonát képező területen fennállott halastó táplálására. Úgy a vízkivétel mint a visszaömlés a 2. és 3. szelvény közt történt, úgy, hogy a 13 vízműre semmi befolyással sem volt. Ezidő szerint a halastó nem áll fenn, de a vízhasználat jogát br. Seckendorf Ármin fenntartani óhajtja.

b.) A felső Tarizsa malom alatt a malomcsatorna 22+55. szelvényénél Gorove János sályi földbirtokos tulajdonát képező juh-úszató részére, melyhez szükséges vízmennyiséget a csatolt tervekben feltüntetett úszatót zsilip duzzasztja. Ezen úszatót és zsilip fen[n]tartása Gorove Jánost illeti.

c.) A malomárok 42+95. szelvénypontjánál kiágazó csatornával br. Seckendorf -féle kastély udvarán fennállott halastó táplálására. Ezidő szerint sem a csatorna, sem a halastó nem létezik, de a vízhasználat joga br. Seckendorf Ármin részére a mezőkövesdi főszolgabírói hivatal 2028/1903 sz. határozatával fenn van tartva.

Jelen műszaki leírás mellékletei:

- 1.) Helyszínrajz..... 1 db.
- 2.) A patak hossz- és keresztszelvényei..... 1 db
- 3.) A malomcsatorna hossz- és keresztszelvény és műtárgyak. 1 db.
- 4.) A malomfő részletrajza .....  
Összesen terv..... 3 db.

./.

### BI. 3. LATORI FELSŐ KENDERTÖRŐ.

Tulajdonosok: Krokos István, Kács 1/10., Bodnár György, Mezőkövesd: 1/2., özv. Pinczés Jánosné, Sály 4/10. A vízhasználat igazoltatott Borsodvármegye alispánjának 4003/92.VIII.22. sz. határozatával. Vármegyei vízikönyv száma:

A vízkivétel a patak 3 + 42. szelvényénél levő duzzasztó gát segélyével történik, melynek adatai az általános részben foglaltatnak.

A vízmű hajtása céljából a csatorna 8 + 50 szelvényénél egy 4.05 m. magas fenéklepcsővel van ellátva s miután 10 db. kendentörő bunkóval dolgozik, melyek üzemben tartásához egyenként 0,5 lóerő szükséges, - összesen tehát 5 lóerő, - másodpercenként legalább Nn/10H 5/405 =

kereke 120 100 liter vízmennyiséget igényel. E vízmennyiség, számba véve a csatorna keresztmetszvény méreteit, valamint esését, a mederben a hosszszelvényben látható vízszlop-magassággal folyik el.

Egy db. 3.85 m. átmérőjű felülcsapott vizikerékkel bir, mely fölött egy szabadzúgóval és egy kerékszilippel ellátott malomfő van alkalmazva. Ennek méretei:

Küszöbmagasság az alapsík fölött:	179.29	m.
Zsilip tábla	179.51	„
Tiltógerenda		
A szabadzúgó nyílásának szélessége		
A kerékszilip		„

Ezen kendertörő tulajdonosait a csatorna 8+50 és 9+90 szelvényei közti résznek fenntartása illeti:

Fixpontok a malomfelvételnél az alapsík fölött:		
1./F.P.	A latori alsó malomkeréktengelye vaságyának teteje:	182.750 m.
2./F.P.	A malomfő tiltógerendájának teteje:	179.970 m.
3./F.P.	A keréktengely vaságyának teteje:	177.294 m.

Budapest 1903. december 31.

(aláírás)

## Engedélyokirat (1906) [S3-7]

Az 5287/1906 iktatószámú, kézzel írt engedélyokirat Bodnár György (9/10) és Krokos István (1/10) nevére szól.

### Borsodvármegye alispánjától.

5287/ai. 1906 sz.

Engedély okirat.

A vízikönyv száma: XII/18.

#### 1. §.

Bodnár György (9/10), Krokos István (1/10) Borsodvármegye Sály illetve Kács községi lakosok az 1885. évi XXIII. tc. 190 és 192. §-ai alapján a 4030/ ai. 92. sz. jogerős határozattal igazolt vízhasználat joggyakorlatára a hivatkozott törvény 161 és következő §-ai alapján a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett engedélyt nyer Borsodvármegyébe kebelezett Sály község határában a Lator patak vízfolyás jobb partján jelen engedély okirat kiegészítő részét képező és Kolozs Mihály okl. mérnök által készített a miskolci m. királyi. kulturmérnöki hivatal által 1354/905 sz. a. véleményezett műszaki tervek szerint fe[r]nálló „Latori felső kendertörő” vízhasználat vízíművét fenntartani és használni, illetve a már eddig is meglévő vízhasználatot gyakorolni, az azzal kapcsolatos vízíműveket pedig fenntartani és használni.

#### 2. §

Az engedély tartama az 1885. évi XXIII. tc. 192. §-a alapján időhöz nem köttetik.

#### 3. §

Az engedélyezett kendertörő vízhasználatlaltal kapcsolatos munkálatok a következők:

- a) felső malom csatorna a helyszínrajzon 7 + 60 számmal jelölt helytől a dolgozó zsilippig terjed, összes hossza 100 méter, felső végén (7 + 50 sz.) fenékmagassága 179:60, a dolgozó zsilipnél 179.29 méter fenékszélessége 1.00 méter oldallejtői 1:1 hajlók.
- b.) Dolgozó zsilip szabadzúgóból és kerékre vezető zúgóból áll; küszöbgerendája felső lapja 179.29 méter magasságban van, a szabadzúgó nyílása 0.45, a kerékre vezető zúgó nyílása

0.5m., a nyílások elzárására szolgáló táblák magassága a küszöb felett 0.22 méter.

c.) Az alsó malom csatorna a vízikerekektől lefelé 9 + 90 sz. szelvényig terjed, összes hossza 140 méter, fenékmagassága a vízikerekéknél 175.25-, a 9 + 90 sz. szelvényénél 175.15 méter, fenékszélessége 1.00 méter, oldallejtői 1:1 hajlók.

#### 4. §.

Engedélyesek jogosítva vannak:

- a.) A malomárok vizét a dolgozó zsilipnél 179.58 méter magasságig felduzzasztani.
- b.) Az előbbi pontban engedélyezett módon felduzzasztott vizet, a tulajdonukat képező Borsod megye Sály község határában fekvő telken levő 10 db. Kendertörő bunkóval és 1 db. felülcsapott vízikerekkel bíró kendertörő üzemben tartására használni, a kendertörőnél lévő vízszint és a dolgozó zsilipnél engedélyezett duzzasztási magasságtól lefelé, az alsó vízszinieg számítva 4.05 méter.
- c.) A felduzzasztott vízből másodpercenként 100 liter vizet használni, hogy a kendertörő üzembe tartásához szükséges 3 lóerő előállíttasson.
- d.) A malom árok karbantartása alkalmával képződő iszapot mindkét parton 2.00 méter szélességben elhelyezni. -

#### 5. §.

Engedélyesek kötelesek:

- a.) Az engedélyezett víziműveket saját költségükön mások hozzájárulása nélkül jókarban tartani. -
- b.) A Latori felső malom engedélyokiratának 3. §-a a.) pontjában engedélyezett – a jelen vízhasználat érdekeit szolgáló közös víziművek létesítéséhez és fen[tart]tartásához 10/55 arányban hozzájárulni. -
- c.) A Lator patak medrét és partjainak az 1885. évi XXIII. tcz. 53 §-a alapján a terelő mű felett 100, alatta 100, összesen 200 méter hosszban jókarban tartásához a Latori felső malom, 5 §-a értelmében 10/55 arányban hozzájárulni.
- d.) Az engedélyezett duzzasztási magasságot különbeni 600 Koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt betartani, ha a vízszin az engedélyezett magasság fölé emelkednék, a vízfőlötsleget a szabadzúgó zsilipnyílás táblájának felhúzása által, a fenéken lebecsátani. – Árvizek alkalmával, a szabad zsilip nyílás tábláját fokozatosan, vagy állandóan felhúzza kell tartani.
- e.) A víziműnél elhelyezett magassági jegy sértetlen megőrzéséről gondoskodni, annak esetleges megsérülését vagy elpusztulását 8 nap alatt 200. Koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt, a járási főszolgabírónak bejelenteni.
- f.) Engedélyesek személyében beállott változást, a változás napjától számított 30 napon belül 200 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt a vízkönyvbe való bejegyzés végett, az alispánnál bejelenteni.
- g.) Mindazon vízhiányt, illetve vízfolyási zavarokat, melyeket a vízhasználat által érintett vízfolyásoknak hatóságilag érintett tisztogatása közben a tisztogatás keresztül viteléhez szükséges munkálatok idéznek elő, kártérítés nélkül tűrni
- h.) Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt eredetiben, vagy hiteles másolatban a hatóság kívánatára bármikor előmutatni.

#### 6. §

Az engedélyokiratban megállapított jogok és kötelezettségek engedélyesek jogutódaira is átszállanak. -

#### 7. §

Magassági jeggyel lesz megjelölendő:

A dolgozó zsilipnél 174.55 méter magasságban a megengedett duzzasztási határ.

Ezen kívül elhelyezendő egy vonatkoztató jegy is valamely közelben lévő szilárd szerkezetű épületen vagy építményben.

A magassági és vonatkoztató jegyek elhelyezése az elkészült víziművek hatósági felülvizsgálata alkalmával történik. – Ugyanakkor helyeztetnek el a meder karbantartást jelölő kő – vagy faoszlopok is. –

#### 8. §

Jelen engedélyokirat kiegészítő részét képezik:

a.) Műszaki leírás.	.1	drb
b.) Helyszínrajz	.1	„
c.) A patak hossz. ker. szelv.	.1	„
d.) (A malom árok hossz. ker. szelv. és műtárgyak	.1	„
e.) Bejelentési és igazolási iratok	.2	„

Összesen .6 drb.

#### 9. §

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok és az Adriai tenger színe fölött a következő alappontokra vannak vonatkoztatva

1.) A latori alsó malom vízikerek tengelye vaságyának teteje, melynek magassága 188.68 méter.

–

2.) A dolgozó zsilip (...) teteje, melynek magassága 179.97 m. –

3.) A keréktengely vaságyának teteje, melynek magassága 177.294 m. –

#### 10. §

Engedélyesek kötelesek a magassági és vonatkoztató jegyeket az engedélyokirat keltétől számított 2 hónapon belül beszerezni s azok megérkezését az egri járás főszolgabírájának bejelenteni. –

Miskolc, 1906 május hó 21-én

alispán

(pecsét: BORSOD MEGYE ALISPÁNI HIVATALA)

## Jegyzőkönyv (1907) [S3-8]

A hatósági felülvizsgálatot az egri járás főszolgabírájának utasítására végezték el június 3-án. A jegyzőkönyvből kiderül, hogy a járási főszolgabíró képviselője és a hatósági szakértő mindent rendben találtak. A hatósági eljárás költségei 12 korona 13 fillérre rúgtak, ezt a tulajdonos fizette. Bodnár György ekkor már 9/10 részben, Krokos István 1/10 részben volt a kenderterő tulajdonosa.

Bélyegmentes az 1885 évi XIII. t.c 191 § alapján

#### Jegyzőkönyv.

Felvétel Sály község vármegye közházánál, 1907 évi június 3-ik napján az egri járás főszolgabírájának 1332/1907 sz. a. kelt végzéséből kifolyólag a mai napon megtartott eljárásról.

#### Tárgy:

Bodnár György és Krokos István lakos részére Borsod vármegye területén Sály (nagy) község határában, a Lator vízfolyáson 5287/ai. 906 számú engedélyokirattal engedélyezett és a vármegyei vizikönyvbe XII/18 sz. a. bejegyzett „Latori felső kenderterő” vízhasználat (patak tisztogatás, folyószabályozás) hatósági felülvizsgálata.

#### Jelenlevők.

A hatóság képviseletében:  
Sik  
polgármester, főszolgabíró

Engedélyesek részéről:

Krizsinszky László  
kir. s. mérnök, hatósági szakértő

Sály község elöljárósága  
képviseletében:  
Reviczki József bíró

jegyzőkönyvvezető

Eljárás.

Hivatalból megállapított, hogy a mai napra kitűzött hatósági felülvizsgálat idejéről és helyéről a hatósági közegek és engedélyesek szabályszerűen értesítve lettek s a végzés kézbesítését igazoló vétjegyek jelen jegyzőkönyvhöz csatoltatnak.

Az érdemleges eljárás során engedélyesek felhívtak, hogy az engedélyokiratot és mellékleteit eredetiben, vagy hiteles másolatban mutassák fel, valamint a magassági és vonatkoztató jegyet és tartozékait adják elő.

Ezután hatósági szakértő az engedélyezett és foganatosított víziműveken méréseket eszközölt, azokat összehasonlította az engedélyokirat rendelkezéseivel, elhelyezte a magassági és vonatkoztató jegyet és a meder karban tartásának alsó és felső határát, fa oszlopokkal megjelölve és bemért három alkalmas alappontot. Eljárásának eredményéről a következőket terjeszti elő:

Lelet:

Az engedélyokirat 3. § a) pontjában engedélyezett felső malomcsatorna megfelel az előírt méreteknél. 3. § b) dolgozószilip jó karban van, nyílásai: 0.5 és 0.48 /eng. 0.45 + 0.50 m/, a táblák magassága 0.22 méter /eng. 0.22 m/, a közös küszöbgerenda magassága 179.29 m. A. F /eng. 179.29 m/

3 §. c) az alsómalomcsatorna megfelel az engedélyokiratnak.

7. §. A magassági jegy elhelyeztetett a dolgozószilip középső oszlopán, vízszintes vonalának magassága: 179.559 /eng. 179.55 m/ A vonatkoztatójegy a Kendertörő épület egyik oszlopán van elhelyezve, vízszintes vonalának magassága 177.965 méter. Mindkettőnek olomdugója el van látva a miskolci kulturmérnöki hivatalnak szárazbélyegzőjével.

Ellenőrző fixpontokul bemérettek:

1.) a Kendertörő vízikerekének vastengelye: 177.141-m,

2.) a Latori alsó malomba vezető ajtó küszöbén x jel, melynek magassága: 181.939 méter.

Hatósági szakértő becsatolja 10 K-ás ellennyugtáját.

A község elöljáróságának nincs észrevétele a vízhasználat gyakorlata ellen. A meder karban tartásának határát jelölő cölöpök a balparton helyeztettek el az engedélyokiratban előírt távolságban.

Miután az engedélyezett víziművek az engedélyokirat rendelkezéseivel megegyezőnek találtak, s magassági és vonatkoztató jegyek, valamint a meder karban tartását jelölő oszlopok a fent megnevezett és leírt helyeken elhelyeztettek;

**az engedélyezett víziművek felülvizsgálnak kimondatni javasoltatnak.**

Hatósági szakértő kéri, hogy jelen jegyzőkönyv másolata a III. ker. m. kir. kulturmérnöki hivatal irattára részére megküldessék és hogy ezen jegyzőkönyv eredetiben az összes iratok és tervekkel együtt, további előterjesztés megtétele végett nevezett hivatalhoz – Miskolcra – áttéssék.

Eljárási költségek:

1. Eljáró főszolgabíró napidíja 7 koronának 1/13-as része  
54 f

- K

2. „ „ utazási költségei 41.2 km után 20 K 60 f. 1/13 része  
1 K 59 f
3. Hatósági szakértő 1/3 napi átalánya a m. kir.  
földm. Min. tárcza javára a csatolt ellennyugta szerint 10 -
4. Jegyzőkönyvvezetőapidíja
5. „ utazási költségei

Ö[s]zesen 12 K -13 f

azaz Tizenkettő korona 13 fillér

Ezzel az eljárás befejeztetvén, a jegyzőkönyv felolvasatott, aláíratott.

K.m.f.

polgármester, főszolgabíró

Engedélyesek részéről:

Bodnár György

Kir. mérnök hatósági szakértő

Sályi község előljárósága

képviselőtében:

jegyzőkönyvvezető

Reviczki József

bíró

## Iratjegyzék a 1160 számú vízikönyvi csomaghoz (1950 - után) [S3-2]

Sályi „Latori felső kenderterő” vízhasználat.

Folyószám	Iktatószám	Az irat tárgya	Darab-szám
1-4	-	Tervek	4
5	4030/892	hiv. jelentés, vízikönyv	3
6	443/1892	határozat	1
7	4030/1892	hiv. jelentés	1
8	5287/1906	eng. okirat	2
9	1907 VI. 3	jegyzőkönyv	1
10	16240/964	megszüntető határozat	1

## 10. Megszüntető határozat (1964) [S3-3]

A Miskolcon, 1964. december 31-én keltezett irat száma 16 240/1964. Tárgya, a Sályi „Latori felső kenderterő” vízhasználat vízjogi engedélyének megszüntése.

A határozatot Vezse Sándor vízügyi igazgató helyett Gerhard Kálmán oszt. vez. főm. s.k jegyzi, az ügy előadója dr. Jászay / Sné. A határozatot a 2/1952./I.8./M.T.sz rendeletre és annak végrehajtására kiadott 682/25/1954.OVI. sz. utasításra hivatkozva, az 1060/1853./IX.30./ sz. M.T. határozattal szabályozott jogkörben – hivatalból – adták ki. A határozat 1. §-ban ez olvasható: *A tárgyi ügyben Borsod vármegye Alispánja 1906 évi május hó 21- napján kelt 5287/1906 számú határozatával /:engedélyokiratával/: engedélyezett vízimunka fenntartásának és üzemeltetésének jogát visszavonom.*

Az indoklásban az olvasható, hogy *Így határoztam, mert a megejtett vízikönyvi revízió során és ennek keretében a szakközegeim jelentése alapján megállapítottam, hogy a tárgyi vízimű létesítményre /vízhasználatra/ adott vízjogi engedély illetve a létesítményhez fűződő jog gyakorlása a későbbi jogutódok vonatkozásában is személyi és tárgyi jelentőségét veszítette, mert a vízimű vízenergia kihasználásával nem működik.*

Az 1950-es tanácstörvény hatályba lépésével megszűnő megyei alispáni hivatalok vízhasználattal kapcsolatos iratai, a vízikönyvek a kultúrmérnöki hivatalok jogutód szervezeteihez, a vízügyi igazgatóságokhoz – s végül a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárba kerültek – így végső soron a vízügynek köszönhető, hogy a 19. századi magyarországi vízimalmok vízikönyveinek jó része ma is megtalálható a levéltárban. Már csak arra lenne szükség, hogy – a Habsburg Birodalom országainak georeferált térképeire hasonlóan ([www.mapire.eu](http://www.mapire.eu)) egy, az EU több országára kiterjedő projekt keretében – a Kárpát-medence egykor tízezernél is több vízimalmának vízikönyvi dokumentumait is közzétegyük.

---

[S3-1]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-01.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-01.pdf</a>
[S3-2]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-02.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-02.pdf</a>
[S3-3]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-03.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-03.pdf</a>
[S3-4]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-04.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-04.pdf</a>
[S3-5]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-05.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-05.pdf</a>
[S3-6]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-06.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-06.pdf</a>
[S3-7]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-07.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-07.pdf</a>
[S3-8]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-08.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-08.pdf</a>
[S3-9-a]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-09-a.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-09-a.pdf</a>
[S3-9-b]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-09-b.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-09-b.pdf</a>
[S3-10-a]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-10-a.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-10-a.pdf</a>
[S3-10-b]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-10-b.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-10-b.pdf</a>
[S3-11-a]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-11-a.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-11-a.pdf</a>
[S3-11-b]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-11-b.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-11-b.pdf</a>
[S3-12]	<a href="http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-12.pdf">http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-12.pdf</a>

## Latori alsó kendertörő malom a vízikönyv száma XII/12.

A forrás után negyedik sályi malom, a Latori alsó kendertörő pontos helye, vízikerekének méretei nem ismeretesek. A tulajdonjogot igazoló alispáni határozat, a vízikönyv száma, a tulajdonos neve, illetékessége a fölötté és alatta lévő öt sályi malom (Latori alsó malom, Latori felső kendertörő, Alsó Tarizsa malom, Kajla malom, Csákó malom) vízikönyvi dokumentációjából, műszaki terveiből és engedély okirataiból ismeretesek.

Az 1903-ban készült műszaki tervek általános részéből tudhatjuk, hogy a Latori alsó kendertörő tulajdonosa báró Seckendorf Ármin 3/4, Hindulák Györgyné 1/4 részben, mindketten sályi lakosok. A malom tulajdonjogát igazoló alispáni határozat száma: 4021/92 VII 22, a vízikönyvének száma: XII/12

### A. Általános rész

A sályi malmok neve alatt összefoglalt összesen 13 vízmű a következő:

F. sz.	A vízmű neve	Tulajdonos	Község	Vármegyei alispán igazoló hat. sz.	Vízikvsz
1.	Latori felső malom	Krokos Istv. Kács 1/10 Bodnár Gy. Mkövesd 1/2 özv.Pinczés Ján.-né Sály 4/10	Sály	Borsodmegye 4005/92 VII 22	XII/8
2	Latori alsó malom	Mint előbbi	Sály	4031/92 VII 22	XII/19
3	Latori felső Kendertörő	Mint előbbi	Sály	4003/92 VII 22	XII/18
4	Latori alsó Kendertörő	Br. Seckendorf Árm. 3/4 Hindulák Györgyné 1/4	Sály  Sály	4021/92 VII 22	XII/12

A Latori alsó kendertörő malom – név nélkül – szerepel a harmadik (1869 – 1887) katonai felmérés, valamint a Magyar Királyság (1869 – 1887) 1 : 25 léptékű térképén. A harmadik katonai felmérés térképén mintegy 230 méter a távolság a Latori alsó kendertörő és felső szomszédja, a Latori felső kendertörő között. 2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével tartott helyszíni bejárásom a malom helyét nem sikerült pontosan azonosítani. A sályi patak medertisztítására 1922-ben kiadott vízjogi engedélyt 1969-ben visszavonták, a határozat indoklásában az áll, hogy *a tárgyban írt létesítmény<sup>1</sup> helyébe – új tervek szerint – korszerű, új út épült, így a korábbi engedély jelentőségét veszítette.* Ez megerősíti a Latori felső kendertörő (vagy az annak helyén álló) épületében lakó idős asszony 2015-ös helyszíni bejárásunk alkalmával tett közlését, miszerint a Latorba vezető mai aszfaltozott út a régi patakmeder helyén vezet.

<sup>1</sup> A tárgyban írt „létesítmény” a sályi patak medre, pontosabban ennek a község területén átvezető szakasza.

## Műszaki leírás, általános rész

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének (illetőségének), az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével. E dokumentumból tudjuk, hogy 1903-ben a Latori alsó kenderető malom tulajdonosai – Krokos István kácsi lakos 1/10, Bodnár György mezőkövesdi lakos 1/2, özv. Pinczés Jánosné sályi lakos 4/10 – 4021/92 VII 22 számmal kapták meg Borsod vármegye alispánjától a tulajdonjogukat legalább 20 évre visszamenőleg igazoló jogerős határozatot. A Latori alsó kenderető malom Borsod vármegye vízikönyvében a XII/18 számot kapta.

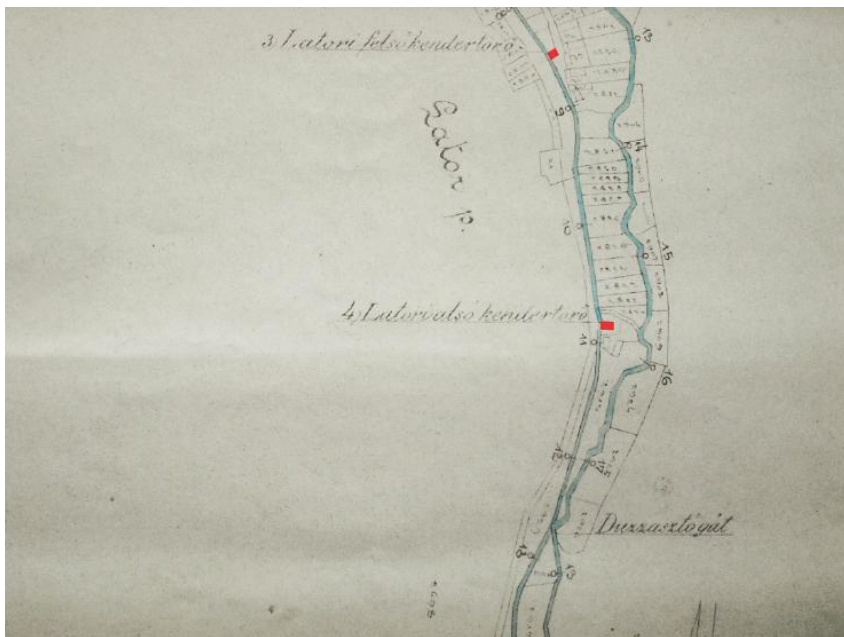
A négy latori malmot – köztük a forrás után negyedikként épült Latori alsó kenderető malmot – egy, a vadpatak 3+42 szelvényénél az Adriai tenger szintje fölött 193.20 méter koronamagassággal épült duzzasztógát segítségével látták el vízzel, ezt a duzzasztott vizet a latorpusztai gazdák baromitásra is használták, ezért a meder karbantartásából nekik is ki kellett venni a részüket. (Lásd u.o.)

## A patak hossz- és keresztzelvényei

A vadpatak hossz-szelvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja (30-tól 93-ig) a sályi patak egykori medrét, a 13 sályi malom nevét, a duzzasztó gátak és a közúti hidak helyét, illetve a víz esését az Adriai tenger szintjéhez mért 199 méterről 125 méterig. A vadpatak medrének egykori szélességét, mélységét, formáját 93 keresztzelvény segít meghatározni 1:100 léptékben. A folyásirány szerinti felsorolásban negyedik a *Latori alsó kenderető malom*.

## Helyszínrajz (1903)

Az 1:2880 léptékű, kataszteri térkép alapján készült helyszínrajz 13 sályi malom nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A folyásirány szerinti felsorolásban a forrás után negyedikként épült malom a *Latori alsó kenderető malom*. A helyszínrajzon jól látható a 3+42 szelvényénél elhelyezett első duzzasztó gát, amelynek segítségével a vadpatakából a négy latori malmot – köztük negyedikként a Latori alsó kenderető malmot – vízzel ellátó malomcsatornába terelték a vizet. A második duzzasztómű már a Latori alsó kenderető alatt, a patak 17+72 szelvényénél épült, ez terelte a vizet a Kurva malmot ellátó csatornába.



Helyszínrajz – részlet (a Latori felső kendertrő és a Latori alsó kendertrő épületeinek pirossal jelölt része kímelés a szerzőtől)

A helyszínrajz alapján a *Latori alsó kendertrő malom* a malomcsatorna bal partján állott, közvetlenül a malomépület fölött árapasztó csatorna vezette a vízfölösleget a vadpatak medrébe.

### **A malomárok hossz- és keresztmetszévényei és műtárgyak**

A Latori alsó kendertrő helyét a malomcsatorna 10 + 84 szelvényénél, 179.97 méter tengerszint feletti magasságban jelöli a rajz. A vízikerek méretéről nincs adatunk. Alsó szomszédja a Kurva malom.

# Kurva malom

## a vízikönyv száma XII/9.

A forrás után ötödikként épült Kurva malom romjai ma is láthatók a Sályból Latorba vezető út jobb oldalán. A vízhasználat jogát legalább 20 évre visszamenőleg igazoló alispáni határozat és a vízikönyv számát, a tulajdonosok nevét, illetékességét a fölötte és alatta lévő malmok vízikönyvi dokumentációjából, műszaki terveiből és engedélyokirataiból ismerhető meg. 1892- 1903 között a Kurva malom 1/2 részben Hindulák Györgyné, 1/2 részben Podvinecz és Hesler<sup>1</sup> tulajdonában volt, akik 4005/92 VII 22 számmal kapták meg Borsod vármegye alispánjától az igazoló jogerős határozatot. A malom Borsod vármegye vízikönyvében a XII/9 számot kapta.

„A malom az 1900-as évek elején került Mizser András tulajdonába. Saját malomárokban vezetett, felülhajtott vizikerék a meghajtomú. Az őrlés, darálás malomkőves rendszerű. Termelési profilok: fa-és fűrészáru, szemestakarmány daráló, árpagyöngy készítés, kendertörő /idénymunka/. A malom kb. az 50-es évek közepéig működött /államosítás.” Mizser Sándor közlése.

A malom az első (1763-1787) és a második (1808-1869) katonai felmérés térképén is szerepel – még név nélkül. A harmadik (1869 – 1887) katonai felmérés, valamint a Magyar Királyság (1869 – 1887) 1:25.000 léptékű térképe már név szerint említi a Tarizsa, a Kajla, a Csákó és a Leányfalusi malmokkal együtt. A Magyar Honvédség 1:25.000 léptékű, 1953-ban készült térképe – név nélkül jelöli.

2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével - köztük a malom egykori tulajdonosainak mai leszármazottjával - tartott helyszíni bejáráson a malom romjait pontosan azonosítottuk.



<sup>1</sup> A Povinecz és Heisler megnevezés feltehetően egy céget (gazdasági társaságot) takar, erre utal, hogy a tulajdonos illetékessége (község) sorban Budapest olvasható.

A Kurva malomról – a fentebb már említett Latori felső malomhoz és a Latori alsó kendertörőhöz hasonlóan – a Kolos Mihály budapesti mérnök által készített tervekből, helyszínrajzokból és a 13 sályi malmot leíró műszaki leírás általános részéből kapunk képet.

### **Műszaki leírás, általános rész**

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének (illetőségének), az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével. A műszaki leírás általános részének teljes szövegét lásd a *Latori felső kendertörő* vízikönyvi dokumentumait ismertető résznél (1160-12.pdf). Azonos tartalommal olvasható a 13 sályi malomra – így a Kurva malomra is – vonatkozó általános műszaki leírás az Alsó Tarizsa malom (1186-04.pdf), a Kajla malom (1157-18.pdf) és a Csákó malom (1156-17.pdf) vízikönyvében is.

A forrás után ötödikként épült Kurva malmot – egy, a vadpatak 17+72 szelvényénél az Adriai tenger szintje fölött 170.70 méter koronamagassággal épült duzzasztógát segítségével látták el vízzel. A műszaki leírás általános részében olvasható:

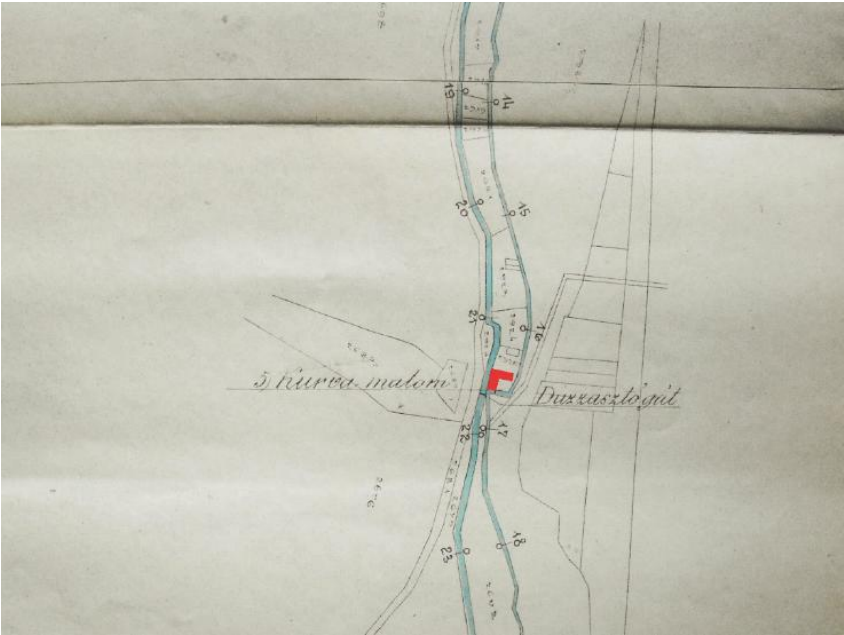
A második duzzasztó csupán a Kurvamalom részére szolgál vízkivételi célra s fenntartása is csupán ezen malom tulajdonosát illeti. Ez idő szerint miután a kurvamalom nincsen üzemben, teljesen el van hanyagolva.

### **A patak hossz- és keresztzelvényei**

A vadpatak hossz-szelvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja (30-tól 93-ig) a sályi patak egykori medrét, a 13 sályi malom nevét, a duzzasztó gátak és a közúti hidak helyét, illetve a víz esését az Adriai tenger szintjéhez mért 199 méterről 125 méterig. A vadpatak medrének egykori szélességét, mélységét, formáját 93 keresztzelvény segít meghatározni 1:100 léptékben.

### **Helyszínrajz (1903)**

Az 1:2880 léptékű helyszínrajz 13 sályi malom nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A folyásirány szerinti felsorolásban a forrás után ötödikként, a vadpatak 16+76 szelvényénél épült a Kurva malom. A helyszínrajzon jól látható a második duzzasztómű a Latori alsó kendertörő alatt, a patak 17+72 szelvényénél, ez terelte a vizet a Kurva malmot ellátó csatornába.



Helyszínrajz – részlet (a Kurva malom épületének pirossal jelölt része kímelés a szerzőtől)

A helyszínrajz alapján a Kurva *malom* a vadpatak bal, a malomcsatorna jobb partján állott, közvetlenül a malomépület alatt. A vadpatak 21+60(??) szelvényénél duzzasztó gát tereli a vizet a Kurva malom alatt épült további nyolc sályi malmot ellátó malomcsatornába.

### **A malomárok hossz- és keresztmetszénei és műtárgyak**

A Kurva malmot a malomcsatorna 16+76 szelvényénél, 164.90 méter tengerszint feletti magasságban jelöli a rajz. A vízikerek méretéről nincs adat. Alsó szomszédja, a Felső Tarizsa malom.

## Felső Tarizsa malom

### a vízikönyv száma XII/10

A Felső Tarizsa malom a forrás után a hatodik, a malomcsatorna bal partján épült. Az igazoló alispáni határozat és a vízikönyv száma, a tulajdonos neve, illetékessége a fölötte és alatta lévő malmok levéltárban föllelhető vízikönyvi dokumentációjából ismeretes. A malom az első és a második katonai felmérésen, valamint a Magyar Királyság 1:25.000 léptékű térképén név nélkül szerepel. 1892 – 1903 között Bodnár Pál, 1945-ben Erdélyi József<sup>1</sup> [Sály-1] volt a malom tulajdonosa. „Az iskolák államosítása után 2-3 évre az épület egyik szobáját tanteremként használták a cigány gyermekek oktatására.” (Bók Antal közlése) 2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével, helyszíni bejáráson azonosítottuk a malom helyét Sály Tarizsa településrészen.



*Felső Tarizsa malom*

### Műszaki leírás, általános rész

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és

---

<sup>1</sup> Erdei József a sályi jegyző, Erdei Gyula testvére volt. (Bók Antal közlése)

lakhelyének (illetőségének), az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével. E dokumentumból ismeretes, hogy 1903-ben a Felső Tarizsa malom Bodnár Pál tulajdonában volt, aki 4007/92 VII 22 számmal kapta meg Borsod vármegye alispánjától a tulajdonjogot legalább 20 évre visszamenőleg igazoló jogerős határozatot. A Felső Tarizsa malom Borsod vármegye vízikönyvében a XII/10 számot kapta.

A műszaki leírás általános részének teljes szövegét lásd a *Latori felső kenderőrő* vízikönyvi dokumentumait ismertető résznél [S3-12]. Azonos tartalommal olvasható a 13 sályi malomra –így a Felső Tarizsa malomra - vonatkozó általános műszaki leírás az Alsó Tarizsa malom [S7-04] (1186-04.pdf), a Kajla malom [S11-18] (1157-18.pdf) és a Csákó malom [S12-17] (1156-17.pdf) vízikönyvében is.

A Felső Tarizsa malmot és az utána következő hét sályi malmot – egy, a malomcsatorna 21+69 szelvényénél, közvetlenül a Kurva malom alatt, az Adriai tenger szintje fölött 164.99 méter koronamagassággal épült duzzasztógát segítségével látták el vízzel. A műszaki leírás általános részében olvasható:

A 3. alatt felsorolt duzzasztó az összes többi 6-13 folyószám alatt felsorolt malom részére szolgáltatja a vizet s fenntartásához valamennyi egyformán hozzájárul.

Mindhárom duzzasztómű kövekből, földből és rőzséből rendszertelenül hevenyészett gát s a patak medrében, mint a csatolt helyszínrajzból látható, oly módon vannak elhelyezve, hogy a malomcsatorna medrének részét képezik; minden nagyobb árvíz által elsodortatnak, úgy, hogy azok lefolyására számba vehető lefolyást nem gyakorolnak.

Részletrajzaik nincsenek csatolva, éppen miután esetről esetre lesznek összerakva s így méreteik esetről esetre változnak.

## A patak hossz- és keresztzelvényei

A vadpatak hossz-szelvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja (30-tól 93-ig) a sályi patak egykori medrét, a 13 sályi malom nevét, a duzzasztó gátak és a közötti hidak helyét, illetve a víz esését az Adriai tenger szintjéhez mért 199 méterről 125 méterig. A vadpatak medrének egykori szélességét, mélységét, formáját 93 keresztzelvény segít meghatározni 1:100 léptékben.

## Helyszínrajz (1903)

Az 1:2880 léptékű helyszínrajz 13 sályi malom nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A helyszínrajzon jól látható a harmadik duzzasztómű közvetlenül a Kurva malom alatt, a malomcsatorna 21+69 szelvényénél, ez terelte a vizet a Felső Tarizsa malmot és további 7 sályi malmot ellátó csatornába.

A folyásirány szerinti felsorolásban a forrás után hatodikként, a malomcsatorna 22+30 szelvényénél, a bal parton állt a Felső Tarizsa malom, alig 150 méterre az Alsó Tarizsa malomtól.



*Helyszínrajz – részlet (a Felső Tarizsa malom és az Alsó Tarizsa malom épületének pirossal jelölt része kiemelés a szerzőtől)*

## **A malomárok hossz- és keresztmetsvényei és műtárgyak**

A Felső Tarizsa malmot a malomcsatorna 22+30 szelvényénél, 158.92 méter tengerszint feletti magasságban jelöli a rajz. A vízierék méretéről nincs adat. Alsó szomszédja az alsó Tarizsa malom.

[Sály-1] <http://motka.gyor.hu/file/atch/137/s1-01.jpg>

[S3-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-12.pdf>

[S7-04] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-04.pdf>

[S11-18] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-18.pdf>

[S12-17] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-17.pdf>

# Alsó Tarizsa malom

## a vízikönyv száma XII/21.

A forrás után a hetedik, a malomcsatorna bal patján, a Felső Tarizsa malomtól alig 80 – 100 méterre épült. 3 db., 4.20 méter átmérőjű felülcsapott vízierék hajtotta, 1903-ban egy 1.10 méter átmérőjű örlőkövel és egy Ganz -féle hengerrel dolgozott. Az üzemben tartás 7.92 lóerőt és másodpercenként 220 liter vízmennyiséget igényelt. A malom 1945-ben Petrus János tulajdonában volt, akiről Petrus-malomnak is nevezték. [\[Sály-1\]](#). Bók Antal közlése szerint *ez a malom még a 80-as évek végéig működött a Miskolci Malomipari Művek kezelésében. Még villamos energiával is működtetni akarták. A szerelés munkálatai azonban nem lettek befejezve.*

A XII./21 számú vízikönyvi dossziében az Alsó Tarizsa malom dokumentumai között van egy tévesen odakerült községi bizonyítvány, amely a „Kismalom”-ra vonatkozik. Mint az alábbiakban látni fogjuk, 1888-89-ben a miskolci Schwarcz Jakab és neje tulajdonában két sályi malom volt, az Alsó Tarizsa és a Kis malom. A malmokat nyilvános bírósági árverésen vették meg a korábbi tulajdonostól, Fáy Kálmántól. Az Alsó Tarizsa malmot később eladták báró Seckendorf Árminnak, a Kis malom maradt a tulajdonukban.

Az 50 krajcáros bélyeggel, Sály község hivatalos pecsétjével, a jegyző és a bíró aláírásával ellátott szép kivitelű okirat az egyetlen, a Kis malom létezését igazoló eredeti dokumentum. (Bővebben lásd a Kis malom című fezetben)

2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével, helyszíni bejáráson azonosítottuk a malom romjait Sály Tarizsa településrészén.

### **Irattári irományjegyzék (1892) [\[S7-1\]](#)**

Az 1186-os csomagjelzésű dosszié az Országos Vízügyi Levéltár MISKOLCI VÍZIG 6.9.0. feliratú, 35. számú dobozban található. Első irata egy irattári irományjegyzék *Schwarcz Jakab és neje sályi vízimalmukra vonatkozó iratok* címmel. A vízikönyv száma – XII/21 – az irat bal felső sarkában, az alispáni hivatal irattári jele – 60 – a jobb felső sarokban olvasható.

### **Vízikönyv (1892 – 1964) [\[S7-18\]](#)**

A XII/21 számú vízikönyv Daróczy pataknak nevezi a vízfolyást, ahol az Alsó Tarizsa malom áll. A régi jogot igazoló határozat száma 8440/ai. 891, kelt 1892. február 12-én. Az ingatlan telekkönyvi száma: sályi 514 sztjkv + 6 r. sz., a vízhasználatra jogosult: Schwarcz Jakab és neje miskolci lakosok. A vármegyei irattár okirat- és térképgyűjteményében 60/vk 892 szám alatt helyezték el a vízikönyvi csomagot.

A dosszié belső oldalán, a bejelentés tárgya rovatban 1. sorszám mellett a következő olvasható:

*Borsodvármegye alispánja 1892 évi május hó 5én 2101. sz. a. kelt határozatával Schvarcz Jakab és neje miskolczi lakosoknak a tulajdonukat képező s Sály község határában a daróczi patakon levő vízi malomhoz s az ezzel kapcsolatos vízhasználathoz jogosultságukat a vízi könyvbe vezetetni rendeli.*

*2. 1545/ai: 907 Bró Seckendorf Ármin tulajdonjoga feljegyzendő. Engedély és tervek elhelyezendő.*

*3. 10805/ai. 907 felülvizsgálati jkv. elhelyezendő*

## **Schvarcz Jakab és Ungár Sáli levele az alispáni hivatalnak (1888 január) [S7-16]**

A tulajdonosok – Schvarcz Jakab Ungár Sáli<sup>1</sup> miskolci lakosok 1888-tól kezdődően két alkalommal is levélben fordultak Borsod vármegye alispánjához, hogy az igazolja a tulajdonukban lévő malom vízhasználati jogát. A levélből kiderül, hogy Fáy Kálmán ingatlanjait korábban zárgondnokság alá helyezték, s a bírói árverésen ők szereztek meg a malmok tulajdonjogát. Mivel értesülhettek az 1885.évi XXIII. tc. előírásairól, azt kérték az alispántól, hogy a nevükre szóló vízhasználat jogát jegyezze be a vízikönyvbe, s erről őket is értesítse. Attól tarthattak, hiába vették meg a malmokat bírói árverésen, a vízhasználati jog nevükre íratása nélkül nem tudják majd használni a tulajdonukat:

*Méltóztassák tudomásul venni, hogy jelzett malmot bírói árverésen tisztelettel alulírottak tulajdonjogilag megszerezték, – méltóztassék a malom jogosultságát a vízi könyvbe bejegyezni, és a kifejlendőről bennünket is értesíteni.*

*Tisztelettel*

*Schvarcz Jakab*

*Ungár Sáli*

Az alispáni hivatalban ráírták a kérvényre, hogy a *20 éves fennállást igazoló községi bizonyítvány pótlólag bekérendő* – majd félretették az aktát, s 3 (!) évvel később, 1891-ben válaszoltak a kérvényezőnek.

## **Schvarcz Jakab és neje második levele az alispáni hivatalnak(1891 május) [S7-14]**

Schvarcz és neje beküldte a kért községi bizonyítványt, de a levél végén megjegyezték, hogy

*Ezen bizonylat egyébként azt hisszük, jogelődünk, Fáy Kálmán által annak idején már bemutatva volt.*

*Teljes tisztelettel: Schvarcz Jakab és neje  
szül. Ungár Sáli*

---

<sup>1</sup> Ritka név, a Salamon becézett, női alakja.

## Községi bizonylat (1891 április) [\[S7-13\]](#)

A községi bizonyítvány nem az Alsó Tarizsa malomra, hanem a *Kis malom*ra vonatkozik, amelynek ebben időben ugyancsak Schwarcz Jakab és neje voltak a tulajdonosai, feltehetően ezért keveredett az alsó Tarizsa malom vízikönyvi dokumentumai közé. Az 1891-es keltezésű, 50 krajcáros okmánybélyeggel ellátott eredeti dokumentumban ez olvasható:

### Községi bizonylat

Sály község előljárósága által hitelesen bizonyítatik, hogy a Sály község határában fekvő, a Schwarz Jakab és neje Ungár Sáli tulajdonukat képező úgynevezett „Kismalom” nevű vizimalom, már az 1885. évi XXIII-ik T. cz. életbe lépését megelőzőleg nemcsak 20 évvel, hanem emberemlékezetet meghaladó idővel is fennállott a nélkül hogy az mások jogosult érdekeit sértené, és az illetékes hatóságok által károsnak találtatott volna.

Kelt Sályban 1891. April hó 28-án. Ovális alakú pecsét felirata körben: BORSOD MEGYE EGRI JÁRÁS – középén: SÁLY KÖZSÉG

aláírók: (...) Gyula jegyző, Csizmadia István bíró

## Községi bizonyítvány a bejelentés közszemlére tételéről (1891 május) [\[S7-15\]](#)

410/1891

### Községi bizonyítvány

Sály község előljárósága által hivatalos hitelességgel bizonyítatik, hogy Borsodvármegye tekintetes alispáni hivatalának 2629/a.i. 891 sz. a. kelt rendeletével kiadott Schwarcz Jakab és neje miskolczi lakosok tulajdonát képező Sály község határában fekvő vizimalomra vonatkozó vízjogi bejelentés f. 1891 évi május hó 16-ik napjától június hó 15-ig terjedő 30 napon által a községben történt előleges dobszó és hirdetmény melletti közhírré tétel után az 1885. évi XXIII. t. cz. 190-ik §-a értelmében Sály községgházánál közszemlére kitéve tartatott, s az ellen észrevétel senki által nem adatott be. –

Kelt Sályban 1891 május 16-án

(a jegyző és a bíró aláírása pecséttel)

Ha figyelmesen végigolvassuk a szöveget látjuk, hogy a község előljárói – a jegyző és a bíró – 1891. május 16-i keltezéssel igazolják, hogy a vízjogi bejelentés irata 30 napon át, 1891. június 15-ig közszemlére volt téve. Persze az egy hónappal korábbi dátum lehet egyszerű elírás is.

## **A sályi jegyző jelentése az alispánnak (1891 június) [\[S7-11\]](#)**

A jegyző még egyszer leírja a *tekintetes alispáni hivatalnak* ugyanazt, amit a fenti községi bizonyítványban, de most már a megfelelő, 1891. június 16-i keltezéssel.

## **Kézbesítési ívek (1891/92) [\[S7-12\]](#)**

Schwarz Jakab és Sály község előjárói – a kézbesítési ívek tanúsága szerint - 1892 februárjában vették kézhez az alispán 8440 /891 számú határozatát a vízjogi bejelentésről.

## **Igazoló határozat (1892 február) [\[S7-8\]](#)**

Melczér Gyula alispán 1892. február 12-én Miskolcon kelt határozata szerint *Schwarz Jakab és neje miskolci lakosok Sály község határában fekvő 513-ik hj könyvben foglalt +6.r. számú vízimalom a vízjogi törvény 190 § alapján ezennel igazoltnak mondatik ki. A részletes feltételekről és a magassági jegy elhelyezéséről, valamint a vízikönyvbe való bejegyzésről – a határozat jogerőre emelkedését követően – később intézkednek. A határozat indoklása rögzíti, hogy a megállapítandó gyakorlat és a magassági jegy elhelyezése csakis a műszaki tervekkel való felszerelés után történhetik meg, ami a szükseghhez képest későbbben fog (...) elrendeltetni. A műszaki tervek elkészítését és a tervek alapján a vízhasználat részletes feltételeit, a magassági jegy elhelyezését, stb. a hivatal csak 11 évvel később, 1903-ban rendelte el. A malom tulajdonosa ekkor már br. Seckendorf Ármin volt (ld. később).*

## **Hivatalos jelentés (1892 április) [\[S7-8\]](#)**

Arról, hogy a 8440/1891 számú határozat 10 db mellékletével együtt jogerőre emelkedett.

## **Hivatalos jelentés (1892 május) [\[S7-9\]](#)**

Arról, hogy a 8440/1891 számú határozat jogerőre emelkedett. Az alispáni levél elrendeli a jogerős határozat vízikönyvbe bejegyzését, az igazoló okiratok és tervek vízikönyv okirattárba helyezését. A határozatról értesítést kap a miskolci kultúrmérnöki hivatal, a vízikönyv vezetésével megbízott levéltárnok, az egri járás főszolgabírája, s ennek útján Sály község, valamint Schwarz Jakab és neje.

## **Műszaki leírás (1903) [\[S7-4\]](#)**

Az 1903. december 31-én Budapesten keltezett, Kolosi Mihály okleveles mérnök által készített dokumentum 13 sályi malmot sorol fel a tulajdonos(ok) nevének, a vármegyei alispáni igazoló határozatok és a vízikönyvek számának feltüntetésével.<sup>2</sup> Az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa ekkor már báró Seckendorf Ármin. Az általános részben leírja, hogy a sályi malmok meghajtásához három helyen duzzasztják fel a patakot. Az első, a 3+42 szelvénynél a latori malmok (2 őrlőmalom és 2 kendertörő malom) meghajtására szolgál. A második, a 17+72 szelvénynél csupán a Kurva malom kerekét hajtja, míg a harmadik, a

---

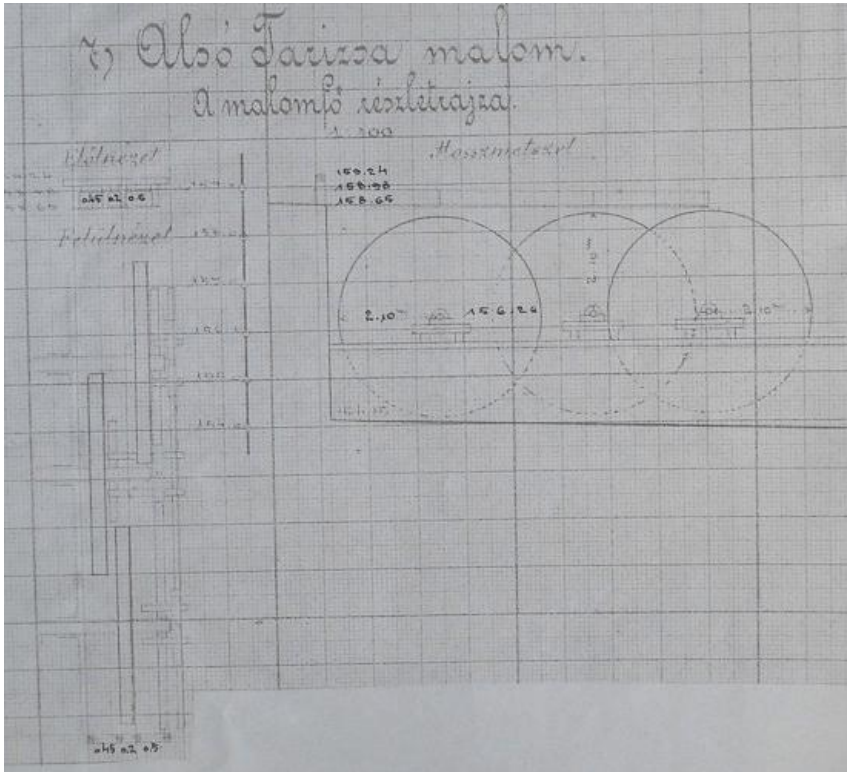
<sup>2</sup>Latori felső malom, Latori alsó malom, Latori felső kendertörő, Latori alsó kendertörő, Kurva malom, Felső Tarizsa malom, Alsó Tarizsa malom, Czifra malom, Kis malom, Falusi malom, Kajla malom, Csákó malom, Leányfalusi malom.

21+69 szelvényénél az összes többi - vagyis a Felső Tarizsa, az Alsó Tarizsa, a Czifra, a Kis, a Falusi, a Kajla, a Csákó és a Leányfalusi – malom kerekére hajtja a vizet, s fenntartásához valamennyi tulajdonos egyformán hozzájárul.

A műszaki leírás szerint az Alsó Tarizsa malom ekkor egy 1.10 méter átmérőjű örlőkővel és egy Ganz-féle hengerrel dolgozik. Ezek üzemben tartása 7.92 lóerőt és másodpercenként legalább 220 liter vízmennyiséget igényel. A malom 3 db, 4.20 méter átmérőjű felülcsapott vízikerekkel bír. A malomfő zsilipnyílásai: 0.45 méter, 0.20 méter és 0.5 méter, vagyis a középső malomkerék keskenyebb, mindössze 20 cm, a két szélső szélesebb, 45 cm, illetve 50 cm széles volt. A malomtulajdonos a 22+55 és a 22+83 szelvények között köteles rendben tartani a malomcsatornát.

### A malomárok hossz- és keresztshelvényei és mőtárgyak (1903) [\[S7-5-a\]](#) [\[S7-5-b\]](#)

Az Alsó Tarizsa malom helyét a malomcsatorna 22+85 szelvényénél, 154.08 méter tengerszint feletti magasságban jelöli a rajz. A malomfő alábbi részletrajzán láthatjuk a 3 db 4.20 méter átmérőjű, 0.45, 0.20 és 0.50 méter széles felülcsapott vízikereket.



Az Alsó Tarizsa malom részletrajza 3 vízikerekkel

## **A patak hossz- és keresztmetszelvényei (1903) [\[S7-6-a\]](#) [\[S7-6-b\]](#)**

A vadpatak hossz-szelvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja (30-tól 93-ig) a sályi patak egykori medrét, a 13 sályi malom nevét, a duzzasztó gátak és a közúti hidak helyét, illetve a víz esését az Adriai tenger szintjéhez mért 199 méterről 125 méterig. A vadpatak medrének egykori szélességét, mélységét, formáját 93 keresztmetszelvény segit meghatározni 1:100 léptékben.

## **Helyszínrajz (1903) [\[S7-7-a\]](#) [\[S7-7-b\]](#)**

Az 1 : 2880 léptékű, helyszínrajz 13 sályi malom nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A folyásirány szerinti felsorolásban a forrás után hetedik az Alsó Tarizsa malom. A helyszínrajz alapján a felső és az alsó Tarizsa malom egészen közel, mintegy 80 – 100 méterre álltak egymástól, az első kisebb, az Alsó Tarizsa nagyobb épület, mindkettő a malomcsatorna bal partján.

## **Engedélyokirat (1906) [\[S7-10\]](#)**

A XII / 21. számú vízikönyv alapján kiadott alispáni engedélyokirat 1906. április 13-án kelt Miskolcon. A Borsod Megye Alispáni Hivatalának pecsétjével hitelesített dokumentum 10. §-ában írja elő a vízjogi engedély tulajdonosának jogait és kötelmeit. A 4. § szerint az *engedélyes jogosítva van: a. A malomárok vizét a malomfő zsilipnél 158.98 méter magasságig felduzzasztani. b. Az előbbi pontban engedélyezett módon felduzzasztott vizet a tulajdonát képező Borsodvármegye Sály község határában 3077 kat. hrsz. a. felvett 1 pár őrlőkővel, 1 db hengerszékkal és 3 felülcsapott vizikerékkel bíró őrlőmalom üzemben tartására használni. c. A felduzzasztott vízből másodpercenként 200 liter vizet használni, s ezzel a malom üzemben tartásához szükséges 7.92 lóerőt kifejezni. A 6. § megállapítja, hogy Az engedélyokiratban megállapított jogok és kötelezettségek engedélyes jogutódaira is átszállanak.*

A felső és az alsó Tarizsa malom közötti távolságra utal az engedélyokirat 3. §-nak adata: *Felső malomcsatorna 22+65 sz. jelölt helytől a malomfőig terjed. Összes hossza 48 méter.*

713/ai 906.

### Engedélyokirat

A vízikönyv száma XII/21.

1 §.

Báró Seckendorf Ármin Borsodvármegye Sály községi lakos az 1885 évi XXIII. t. cz. 190 és 192 § ai alapján a 2401/a.92. sz. jogerős határozattal igazolt, vízhasználat joggyakorlatára a hivatkozott törvény 161 és következő § ai alapján a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett engedélyt nyer Borsodvármegyébe kebeleztet Sály község határában a Lator patak vízfolyás bal partján jelen engedélyokirat kiegészítő részét képező és Kolos Mihály okl. mérnök által készített, s a miskolczi m. kir. kultúrmérnöki hivatal által 1363/905. sz. a. véleményezett műszaki tervek szerint fennálló „Alsótarizsa malom” vízhasználat vízi műveit fenntartani és használni, illetve a már eddig is meglévő vízhasználatot gyakorolni, az azzal kapcsolatos

víziműveket pedig fenntartani és használni.

2 §.

Az engedély tartama az 1885bévi XXIII t. cz. 192 § alapján időhöz nem köttetik.

3 §.

Az engedélyezett malom vízhasználattal kapcsolatos munkálatok a következők:

a., Felső malom csatorna, 22165. sz. jelölt helytől a malomtóig terjed. Összes hossza 48 méter.- Fenék magassága 158.65 méter.- Fenék szélessége 1.00 méter, oldallejtői 1:1 hajlók.

b., Malomfőzsilip a helyszin rajzon 22 + 83 sz. jelölt helyen három kerékre vezető zúgóval bír.- Küszöbének magassága az alaprész felett 158.65 méter, a nyílások szélessége balról jobbra számítva 04,5, 0.20 és 0.5 méter, a nyílások elzárására szolgáló táblák magassága a küszöb felett 0.33 méter.

c., Alsó malom csatorna a vízikerekektől lefelé 17 méterre terjed, fenék magassága 154.10 méter, fenék szélessége 1.00 méter, oldal lejtői 1:1 hajlók.

4 §.

Engedélyes jogosítva van:

a., A malomárok vizét a malomfő zsilipnél 158.98 m magasságig felduzzasztani.

b., Az előbbi pontban engedélyezett módon felduzzasztott vizet a tulajdonát képező Borsodvármegye Sály község határában 3077 kat. hr. sz. a. felvett 1 pár őrlőkövel, 1 drb. hengerszékllel és 3 drb. felülcsapott vízikerékllel bíró őrlőmalom űzenben tartására használni, a malomnál levő vízszín esés a malomfőnél engedélyezett duzzasztási magasságtól lefelé, az alsó vízszínén számítva 4.65 méter.

c., A felduzzasztott vízből másodpercenként 220 liter vizet használni, s ezzel a malom űzenben tartásához szükséges 7.92 lóerőt kifejtteni.

d., A malomárok karbantartása alkalmával kihányt iszapot mindkét parton 2.00 méter szélességben elhelyezni.

5 §.

Engedélyes köteles:

a., Az engedélyezett víziművekben maga költségén, mások hozzájárulása nélkül jókarban tartani.

b., A „Felső tarizsa malom” engedélyokiratában engedélyezett, s a jelen vízhasználat érdekeit szolgáló közös terelő mű létesítéséhez és fentartásához 22/159 arányban hozzájárulni.

c., A Lator patak medrét és partjainak az 1885 évi XXIII. t. cz. 53 §. alapján való és a „Felső tarizsa malom” engedélyokiratában megállapított hosszúságban jókarban tartási költségeihez 22/159 arányban hozzájárulni.

d., Az engedélyezett duzzasztási magasságot különbeni 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt betartani; ha a vízszín az engedélyezett magasság fölé emelkednék, a vízfölösleget a zsilip nyílások tábláinak felhúzása által a fenéken lebocsájtani.

e., A viziműnél elhelyezett magassági jegy sértetlen megőrzéséről gondoskodni, annak esetleges megsérülését, vagy elpusztulását 8 nap alatt 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt a járási főszolgabírónak bejelenteni.

f., Engedélyes személyében beállott változást, a változás napjától számított 30 napon belül 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt a vízikönyvbe való bejegyzés végett az alispánnál bejelenteni.

g., Mindazon vízhiányt, illetve vízfolyási zavarokat, melyeket a vízhasználat által érintett vízfolyásoknak hatóságilag elrendelt tisztogatása közben, a tisztogatás keresztül viteléhez szükséges munkálatok idéznek elő, kártérítés nélkül tűrni.

h., Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt eredetiben, vagy hiteles másolatban a hatóság kívánatára bármikor elő mutatni.

#### 6 §.

Az engedélyokiratban megállapított jogok és kötelezettségek engedélyes jogutódaira is átszállanak.

#### 7 §.

Magassági jeggyel lesz megjelölendő:

A malomfőnél 158.98 méter magasságban a megengedett duzzasztási határ.

Ezen kívül elhelyezendő egy vonatkoztató jegy is, valamely közelben lévő szilárd szerkezetű épületen, vagy építményen.

A magassági és vonatkoztató jegyek elhelyezése az elkészült víziművek hatósági felülvizsgálása alkalmával történik.- Ugyanakkor helyzetetnek el a meder karban tartást jelölő kő, vagy faoszlopok is.

#### 8 §.

Jelen engedélyokirat kiegészítő részét képezik:

a., Műszaki leírás .....	1 drb
b., Helyszínrajz .....	1 „
c., Patak hossz és ker. szelv .....	1 „
d., Malomárok hossz. ker. szelv. és műtárgyak .....	1 „
e., Bejelentési és igazolási iratok .....	2 „

összesen 6 drb

#### 9 §.

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok az adriai tenger színe fölött, a következő alappontokra vannak vonatkoztatva:

1., A malomfő baloldali partfalának teteje, közvetlen a zsilip mellett, melynek magassága 159. 16 méter.

2., „A Felső tarizsa malom” új áztatójának jobb oldali partfala alatt a zsilipből vízfolyást tekintve felfelé 3 méternyire levő határák teteje, melynek magassága 159.530 méter.

3., Az úsztató jobb oldali oldalfala közvetlen a zsilip mellett fekvő kövének tetején x jel, melynek magassága 160.015 méter.

10 §.

Engedélyes köteles a magassági és vonatkoztató jegyeket az engedélyokirat keltétől számított 2 hó alatt beszerezni és azok megérkezését az Egri járás főszolgabíróságának bejelenteni.

Miskolc, 1906. Április hó 13.

Tarnai  
alispán

### Jegyzőkönyv 1907) [S7-17]

Sály községben 1907. június 4-én felvett jegyzőkönyv az Alsó Tarizsa őrlőmalom vízhasználatának felülvizsgálatáról. A sályi patak Lator vízfolyás néven szerepel a jegyzőkönyvben. Az egri járás főszolgabírója által elrendelt hatósági felülvizsgálat mindent rendben talált, az eljárás költsége 9 korona 62 fillér.

### Iratjegyzék (1950 - után)<sup>3</sup> [S7-2]

folyószám	iktatószám	az irat tárgya	darabszám
1-4-	-	Tervek, műszaki leírás	4
5	440/1891	határozat	1
6	20401/1892	hivatalos jelentés	1
7	2401/1892	hivatalos jelentés	1
8	4863/906	eng	1
9	713/906	eng. okirat	1
10	8440/891	kézbcsítési ív	2
11	410/891	hiv. jelentés	1
12	410/891	Községi bizonyítvány	1
13	2629/891	jelentés	1
14	2629/91	községi bizonylat	1
15	214/888	jelentés	1
16	1707 VI. 4.	jegyzőkönyv	1
17	16242/964	megszüntető határozat	2
18		Vízikönyvi lap	

<sup>3</sup> A nyomtatvány oldalán olvasható VITUKU SOKSZOROSÍTÓ, BUDAPEST felirat jelzi, hogy az iratjegyzék akkor készült, mikor a vízikönyvi iratok Borsod vármegye alispánjától az 1950-es években a vízügyi igazgatóságához kerültek.

## **Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1964) [S7-3]**

A vízhasználati jogot a Miskolci Vízügyi Igazgatóság 1964-ben visszavonta, ez a határozat az 1892-ben megnyitott vízikönyv utolsó dokumentuma. A határozat az 1. §-ban a következőt írja:

*A tárgyi ügyben Borsod Ármegye Alispánja 8440/1881. és 1906. évi ápr. hó 13. napján kelt 713/1906.sz. határozatával / engedélyokiratával engedélyezett vízimunka fenntartásának és üzemeltetésének jogát visszavonom.*

A vízhasználat joga a középkor óta a földesurat illette Magyarországon. Ezt szabályozta az 1885. évi XXIII. törvény amely kimondja, hogy a vízhasználat joga a malom tulajdonosát illeti, s ez a jog öröklődik. A 2/1952. /I.8./ M. T. sz. rendeletre hivatkozó határozat valójában egy, a középkorig visszanyúló, 1885 óta írott törvénnyel is szabályozott, örökölhető jogtól, a vízhasználat jogától fosztotta meg a malom tulajdonosát. A későbbi jogviták elkerülése érdekében az indoklásban még arra is kitér, hogy *a tárgyi malomlétesítményre adott vízjogi engedély, illetve a létesítményhez fűződő jog gyakorlása a későbbi jogutódok vonatkozásában is, személyi és tárgyi jelentőségét veszítette, mert a malom vízienergia kihasználásával nem működik.*

---

[S7-1] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-01.pdf>

[S7-2] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-02.pdf>

[S7-3] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-03.pdf>

[S7-4] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-04.pdf>

[S7-5-a] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-05-a.pdf>

[S7-5-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-05-b.pdf>

[S7-6-a] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-06-a.pdf>

[S7-6-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-06-b.pdf>

[S7-7-a] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-07-a.pdf>

[S7-7-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-07-b.pdf>

[S7-8] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-08.pdf>

[S7-9] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-09.pdf>

[S7-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-10.pdf>

[S7-11] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-11.pdf>

[S7-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-12.pdf>

[S7-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-13.pdf>

[S7-14] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-14.pdf>

[S7-15] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-15.pdf>

[S7-16] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-16.pdf>

[S7-17] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-17.pdf>

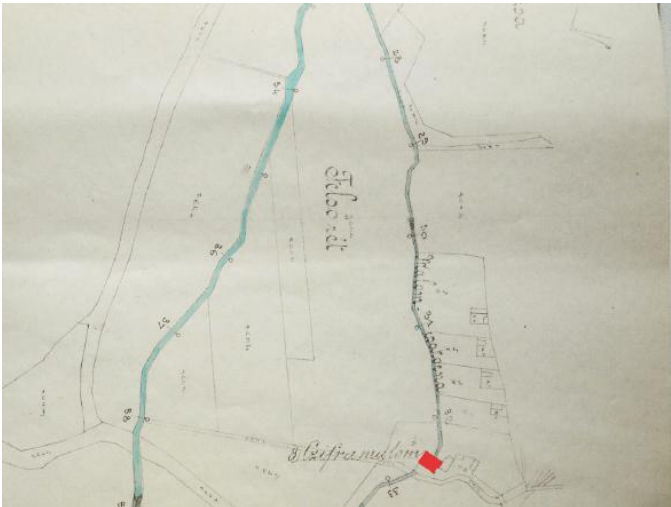
[S7-18] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-18.pdf>

[Sály-1] <http://motka.gyor.hu/post/137/>

# Czifra malom

## a vízikönyv száma XII/7.

A forrás utáni nyolcadik malom a sályi patak malomcsatornájának bal partján, a malomcsatorna 32+41 szelvényénél épült. Felső szomszédja az Alsó Tarizsa, alsó szomszédja a Kis malom. A Czifra malom romjai ma megtalálhatók. A tulajdont és a vízhasználat jogát igazoló alispáni határozat és a vízikönyv száma, a tulajdonos neve, illetékessége a fölötté és alatta lévő malmok levéltári dokumentumaiból, műszaki terveiből és engedélyokirataiból, valamint egy 1945-ben, Sály község eljárósága által a mezőkeresztési járási főszolgabírónak, s rajta keresztül az Iparügyi Minisztériumnak írt jelentésből [Sály-1] ismeretes. A malom 1892-től hosszú ideig Bakó László és örökösei tulajdonában volt, 1945-ben özv. Balázs Antalné a tulajdonos. Utolsó tulajdonosa Szabó Barna<sup>1</sup>. A malom XX/7. számú vízikönyvi dossziéját nem található a sályi malmok iratai között a levéltárban, így a vízikerék méreteiről nincs adat. Az 1945. évi jelentés szerint 2 hengerekkel dolgozott. 2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével tartott helyszíni bejárásan a malom romjait pontosan azonosítottuk.



*Helyszínrajz – részlet (a Czifra malom épületének pirossal jelölt része kimelés a szerzőtől)*

<sup>1</sup> Bók Antal közlése.

## A Czifra malomról öt sályi malom vízikönyvében

A Czifra malomról – a Latori Felső malomhoz, a Latori Alsó kendertörőhöz, a Kurva malomhoz, a Felső Tarizsa malomhoz, a Kis malomhoz, a Falusi malomhoz és a Leányfalusi malomhoz hasonlóan – a Kolos Mihály budapesti mérnök által más malmok számára készített tervek, helyszínrajzok és a 13 sályi malmot leíró műszaki leírás általános része ad képet.

### Műszaki leírás, általános rész (1903) [\[S7-04\]](#)

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének (illetőségének), az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével. A műszaki leírás általános részének teljes szövegét lásd a *Latori felső kendertörő* vízikönyvi dokumentumait ismertető résznél [\[S3-12\]](#). Azonos tartalommal olvasható a 13 sályi malomra – így a Czifra malomra is – vonatkozó általános műszaki leírás a Latori Alsó malom [\[S2-12\]](#), az Alsó Tarizsa malom [\[S7-4\]](#), a Kajla malom [\[S11-18\]](#) és a Csáko malom [\[S12-17\]](#) vízikönyvében is.

A forrás után nyolcadikként épült Czifra malmot – a Kurva malom alatti 7 további sályi malommal egyetemben - egy, a patak 21+69 szelvényénél az Adriai tenger szintje fölött 164.99 méter koronamagassággal épült duzzasztógát segítségével látták el vízzel. A műszaki leírás általános részében olvasható:

*A 3. sz. alatt felsorolt duzzasztó az összes többi 6-13 folyószám alatt felsorolt malom részére szolgálhatja a vizet s fenntartásához valamennyi egyformán hozzájárul.*

*A kisebb áradások alkalmával előálló felesleges vízmennyiségnek a malomcsatornából való levezetésére összesen 3 árapasztó csatorna szolgál, melyek közül kettő a malomárokból való kiágazásnál zsilippel van ellátva. Ezen árapasztók, mint a csatolt tervekben láthatók, valamennyien a vadpatakba ömlenek, s fekvésük és méreteik a következők:*

1. kiágazás: 23+85 szelv.nél, zsilipküszöbmag.: 153.90; tábla: 154.48; nyílás: 04
2. „ : 43+60 „ „ : 143.30 „ : 144.10 „ . : 0.5
3. „ : 52+46 „ zsilipje nincs

*Az 1. alatti fenntartásra a Czifra és Kismalmokat, a 2. alattié a Falusi malmot, a 3. alattié pedig a Kajla, Csáko és Leányfalusi malmokat illeti.*

## A malomárok hossz- és keresztshelvényei és mőtárgyak (1903)

A Czifra malom helyét a malomcsatorna 32 + 41 szelvényénél jelöli a rajz.

## Helyszínrajz (1903)

Az 1:2880 léptékű helyszínrajz 13 sályi malom – köztük a Cifra malom – nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A folyásirány szerinti felsorolásban nyolcadikként, a malomcsatorna 32+41 szelvényénél, a bal parton épült a Cifra malom, a 60. helyrajzi számú telken.

---

[Sály-1] <http://motka.gyor.hu/file/atc/137/s1-01.jpg>

[S2-12] <http://motka.gyor.hu/file/atc/135/1161-12.pdf>

[S3-12] <http://motka.gyor.hu/file/atc/134/1160-12.pdf>

[S7-04] <http://motka.gyor.hu/file/atc/136/1186-04.pdf>

[S11-18] <http://motka.gyor.hu/file/atc/133/1157-18.pdf>

[S12-17] <http://motka.gyor.hu/file/atc/130/1156-17.pdf>

## Kis malom

a vízikönyv száma: XII/6.

A Kis malom kilencedik a forrás után, felső szomszédja a Czifra malom, alsó szomszédja a Falusi malom. A malomcsatorna bal partján épült, helyén ma lakóház áll. A tulajdont és a vízhasználat jogát igazoló alispáni határozat és a vízikönyv száma, a tulajdonos neve, illetékessége a fölötte és alatta lévő malmok levéltári dokumentumaiból, műszaki terveiből és engedélykirataiból, valamint egy 1945-ben, Sály község elöljárósága által a mezőkeresztési járási főszolgabírónak, s rajta keresztül az Iparügyi Minisztériumnak írt jelentésből [[Sály-1](#)] ismeretes. A malom 1891-ben Schwarcz Jakab és neje, 1945-ben Horváth Lajos tulajdonában volt. A malom XX/6. számú vízikönyve nem található a sályi malmok iratai között a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban, így a vízikerek méreteiről nincs adat, ám az Alsó Tarizsa malom iratai között rábukkantunk a Kis malom vízhasználati jogát igazoló, 1891. április 28-án kiállított eredeti községi bizonyítványra.

### Községi bizonylat (1891 április) [[S7-13](#)]

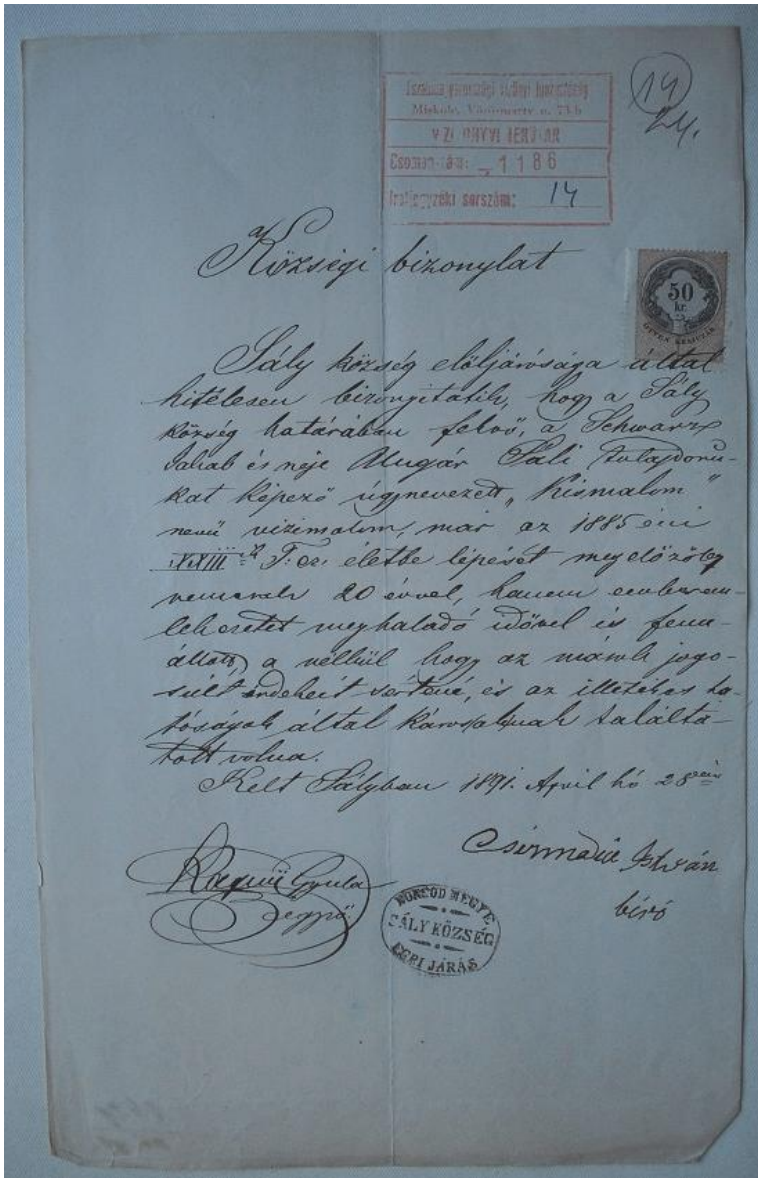
A XII/21 számú vízikönyv dossziéjában található községi bizonyítvány nem az Alsó Tarizsa malomra, hanem a *Kis malom*ra vonatkozik. Az 1800-as évek végén mindkét malomnak Schwarcz Jakab és neje voltak a tulajdonosai, feltehetően ezért keveredett az Kis malom községi bizonyítványa az Alsó Tarizsa malom vízikönyvi iratai közé. Az 1891-es keltezésű, 50 krajcáros okmánybélyeggel ellátott eredeti dokumentumban ez olvasható:

#### Községi bizonylat

Sály község elöljárósága által hitelesen bizonyítatik, hogy a Sály község határában fekvő, a Schwarz Jakab és neje Ungár Sáli tulajdonát képező úgynevezett „Kismalom” nevű vizimalom, már az 1885. évi XXIII. T.cz. életbe lépését megelőzőleg nemcsak 20 évvel, hanem emberemlékezetet meghaladó idővel is fennállott a nélkül hogy az mások jogosult érdekét sértené, és az illetékes hatóságok által károsaknak találtatott volna.

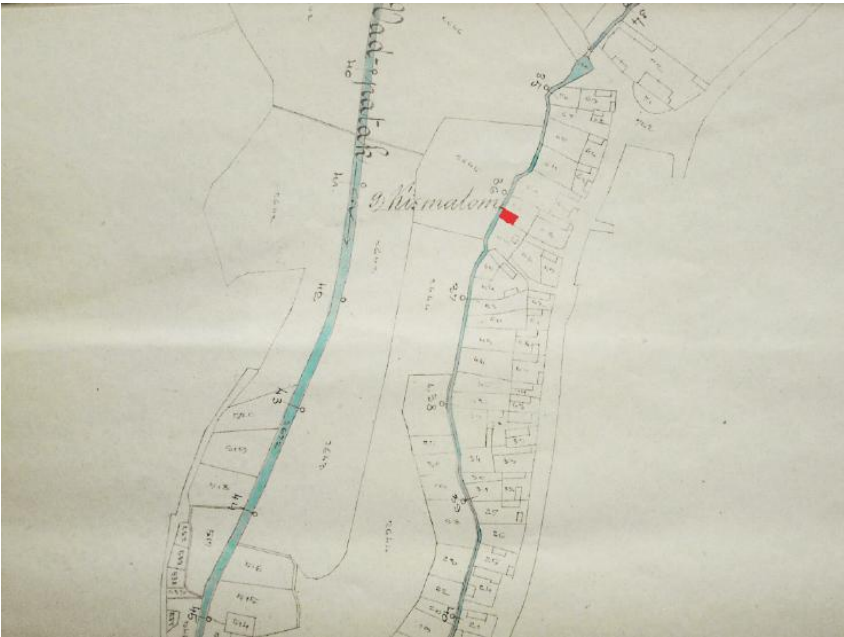
Kelt Sályban 1891. April hó 28-án. Ovális alakú pecsét felirata körben: BORSOD MEGYE  
EGRI JÁRÁS – középén: SÁLY KÖZSÉG

aláírók: (...) Gyula jegyző, Csizmadia István bíró



A Kis malomról – a Latori Felső malomhoz, a Latori Alsó kendertörőhöz, a Kurva malomhoz, a Felső Tarizsa malomhoz, a Czifra malomhoz, a Falusi malomhoz és a Leányfalusi malomhoz hasonlóan – a Kolos Mihály budapesti mérnök által készített tervek, helyszínrajzok és a 13 sályi malmot leíró műszaki leírás általános része ad képet.





*Helyszínrajz – részlet (a Kis malom épületének pirossal jelölt része kifelés a szerzőtől)*

[Sály-1] <http://motka.gyor.hu/file/atc/137/s1-01.jpg>

[S2-12] <http://motka.gyor.hu/file/atc/135/1161-12.pdf>

[S3-12] <http://motka.gyor.hu/file/atc/134/1160-12.pdf>

[S7-04] <http://motka.gyor.hu/file/atc/136/1186-04.pdf>

[S7-13] <http://motka.gyor.hu/file/atc/136/1186-13.pdf>

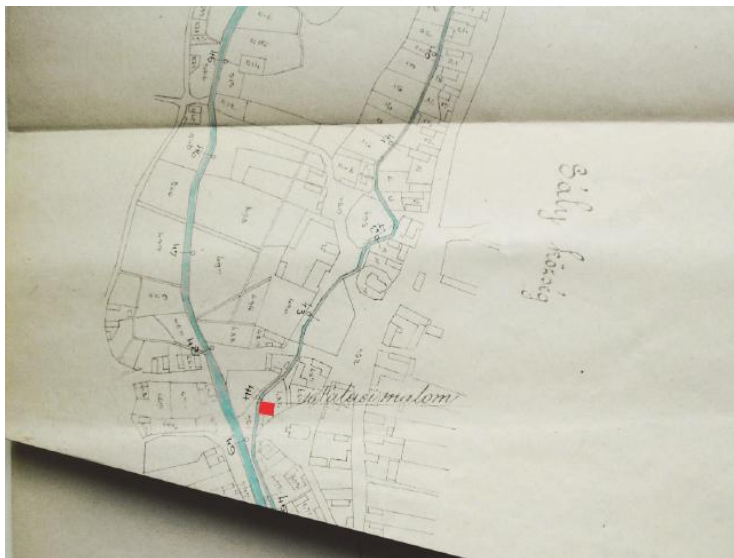
[S11-18] <http://motka.gyor.hu/file/atc/133/1157-18.pdf>

[S12-17] <http://motka.gyor.hu/file/atc/130/1156-17.pdf>

## Falusi malom

### a vízikönyv száma XII/13.

A Falusi malom tizedik a forrás után, felső szomszédja a Kis malom, alsó szomszédja a Kajla malom. A malomcsatorna bal partján, a református templommal szomszédos telken épült, helyén ma lakóház áll. A tulajdont és a vízhasználat jogát igazoló alispáni határozat és a vízikönyv számát, a tulajdonos nevét, illetékességét a fölötté és alatta lévő malmok levéltári dokumentumaiból, műszaki terveiből és engedély okirataiból, valamint egy 1945-ben, Sály község elöljárósága által a mezőkeresztesi járási főszolgabírónak, s rajta keresztül az Iparügyi Minisztériumnak írt jelentésből [\[Sály-1\]](#) ismerjük. A malom 1891-ben Schwarcz Jakab és neje, 1945-ben Horváth Lajos tulajdonában volt. A Falusi malom XX/13. számú vízikönyve nem található a sályi malmok iratai között a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban, így a vízikerek méreteiről nincs adat.



*Helyszínrajz – részlet (a Falusi malom épületének pirossal jelölt része kímélés a szerzőtől)*

A Falusi malomról – a Latori Felső malomhoz, a Latori Alsó kendertörőhöz, a Kurva malomhoz, a Felső Tarizsa malomhoz, a Czipra malomhoz, a Falusi malomhoz és a Leányfalusi malomhoz hasonlóan – a Kolos Mihály budapesti mérnök által 1903-ban készített tervek, helyszínrajzok és a 13 sályi malmot leíró műszaki leírás általános része ad képet.

## Műszaki leírás, általános rész (1903) [S7-04]

A műszaki leírás általános része 13 sályi malmot sorol fel, a tulajdonos(ok) nevének és lakhelyének (illetőségének), az alispáni igazoló határozat és a vízikönyv számának feltüntetésével. A műszaki leírás általános részének teljes szövegét lásd a *Latori felső kendertörő* vízikönyvi dokumentumait ismertető résznél [S3-12]. Azonos tartalommal olvasható a 13 sályi malomra – így a Falusi malomra is - vonatkozó általános műszaki leírás a Latori Alsó malom [S2-12], az Alsó Tarizsa malom [S7-4], a Kajla malom [S11-18] és a Csákó malom [S12-17] vízikönyvében is.

A Falusi malmot – további 7, a Kurva malom alatt épült sályi malommal egyetemben - egy, a patak 21+69 szelvényénél az Adriai tenger szintje fölött 164.99 méter koronamagassággal épült duzzasztógát segítségével látták el vízzel. A műszaki leírás általános részében olvasható:

*A 3. sz. alatt felsorolt duzzasztó az összes többi 6-13 folyószám alatt felsorolt malom részére szolgáltatja a vizet s fenntartásához valamennyi egyformán hozzájárul.*

*A kisebb áradások alkalmával előálló felesleges vízmennyiségnek a malomcsatornából való levezetésére összesen 3 árapasztó csatorna szolgál, melyek közül kettő a malomárból való kiágazásnál zsilippel van ellátva. Ezen árapasztók, mint a csatolt tervekben láthatók, valamennyien a vadpatakba ömlenek, s fekvésük és méreteik a következők:*

1. kiágazás: 23+85 szelv.nél, zsilipküszöbmag.: 153.90; tábla: 154.48; nyílás: 0.4
2. „ : 43+60 „ „ : 143.30 „ : 144.10 „ : 0.5
3. „ : 52+46 „ „ zsilipje nincs

*Az 1. alatti fenntartása a Czifra és Kismalmokat, a 2. alattié a Falusi malmot, a 3. alattié pedig a Kajla, Csákó és Leányfalusi malmokat illeti.*

## A malomárok hossz- és keresztshelvényei és mütárgyak (1903) [S2-11-b]

A Falusi malom helyét a malomcsatorna 44 + 12 szelvényénél jelöli a rajz. A malomcsatorna a Falusi malomtól kezdődően egészen a malomárok 52-es szelvényéig, közvetlenül a vadpatak mellett, azzal párhuzamosan haladt.

## Helyszínrajz (1903)

Az 1:2880 léptékű helyszínrajz 13 sályi malom – köztük a Falusi malom - nevét, pontos helyét, a malomépület és a malomcsatorna elhelyezkedését, helyrajzi számát közli. A Falusi malom, a 485. helyrajzi számú telken épült, a református templommal szomszédos telken.

[Sály-1] <http://motka.gyor.hu/file/atch/137/s1-01.jpg>

[S2-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-12.pdf>

[S3-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-12.pdf>

[S7-04] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-04.pdf>

[S7-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-13.pdf>

[S11-18] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-18.pdf>

[S12-17] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-17.pdf>

[S2-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-10.pdf>

[S2-11-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-11-b.pdf>

## Kajla malom

a vízikönyv száma XII/15.

Az egyetlen sályi malomépület, amely ma is áll. 2015 nyarán mezőgazdasági gépszerező műhely működött benne, külső falán még látható a két felülcsapott vízikerek nyoma. A Kajla malom tizenegyedik a forrás után épült sályi malmok sorában, a malomcsatorna bal partján épült. Két felülcsapott vízikerekkel működött, ezek átmérője 3.30 méter, szélességük 0.50, illetve 0.35 méter. A két vízikerek 1906-ban egy malomkőpárt és egy hengerszéket hajtott meg.

A malom az első katonai felmérés térképén is szerepel – még név nélkül. A második és a harmadik katonai felmérés, valamint a Magyar Királyság 1:25.000 léptékű térképe már név szerint említi.

A Kajla malom tulajdonosai: Klein Ábrahám és neje (1892), Gorove János (1903-1941), Schack Ede bérlő (1913). A Kajla malom utolsó molnára Hindulák József<sup>1</sup> volt.



*A Kajla malom újrafelfedezése 2015 nyarán. Balról jobbra: Nagy Péter, Szabadvári Szilveszter (áll), Stenger Márton, Stengerné Forgony Andrea, Obermayer András, dr. Hajósy Adrienne, Barla Ferenc, Barla Márk. A felvételt Barsi Hajna készítette.*

---

<sup>1</sup> Bók Antal közlése.

## **Irattári irományjegyzék (1892) [S11-01]**

Az 1157-es csomagjelzetű dosszié az Országos Vízügyi Levéltár MISKOLCI VIZIG 6.9.0 feliratú, 35. számú dobozban található. Első irata egy *Irattári irományjegyzék Klein Ábrahám és neje sályi „Kajla” malmukra vonatkozó iratok* címmel. A vízikönyv száma – XII/15 – az irat bal felső sarkában, az alispáni hivatal irattári jele – 114 – a jobb felső sarokban olvasható.

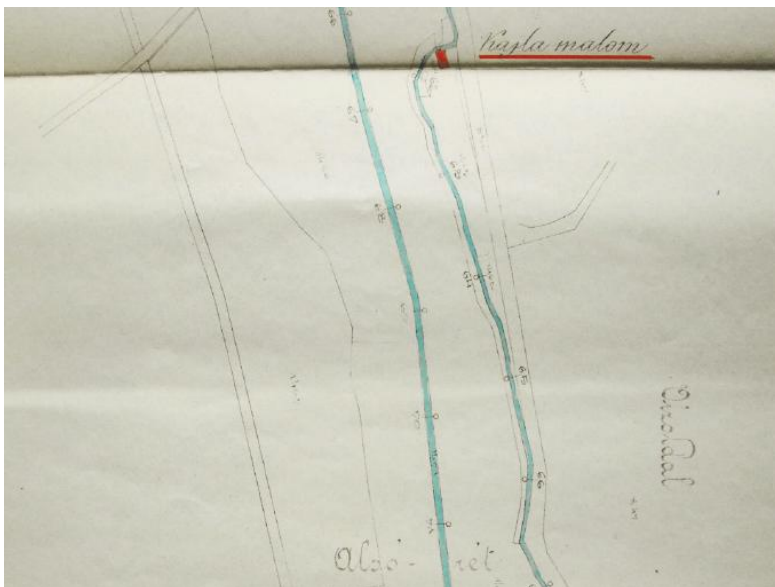
## **A vízikönyv (1892) [S11-14]**

A XII/15. számú vízikönyv (4 oldalas ív) belső oldalán olvasható, 1892. július 22-én kelt alispáni határozat a Borsod megyei Sály községben, a Daróczi patakra épült malom (telekkönyvi száma: sályi 1. sztjkw. 609.r.sz.) tulajdonjogát és vízhasználati jogát igazolja. A tulajdonos ekkor Klein Ábrahám és neje sályi lakosok. *Borsodvármegye alispánja 1892 évi július hó 22 én 4022 sz. a. kelt határozatával Klein Ábrahám és neje sályi lakosoknak a tulajdonukat képező s a sályi 1.ső hrjkbén 609 r. sz. alatt bejegyzett s a daróczi patakon levő malomhoz s az ezzel kapcsolatos vízhasználathoz jogosultságukat vízikönyvbe vezetetni rendelem.*

A vízikönyv második bejegyzése: *Klein Ábrahám és neje egri lakosok bejelenik, hogy a tulnan írt vízi művet Gorove János és neje budapesti lakosoknak örök áron eladták. A malom tehát - a Csákó és a Falusi malommal együtt - az 1900-as évek elején adásvétel útján Gorove János birtokába került, így az 1903-ban készült műszaki terveknek már ő a megrendelője. Az ő nevére szól az 1906-ban kiadott engedélyokirat is.*

## **Helyszínrajz (1903) [S11-15-a] [S11-15-b]**

A helyszínrajz a vadpatak és a malomcsatorna mellett valamennyi sályi malom - nevét, helyét, helyrajzi számát feltünteti a Latori felső malom fölötti duzzasztó gáttól a Leányfalusi malom alatti községhatárig. Kolos Mihály okleveles mérnök 1903 decemberében, Budapesten keltezett műszaki rajzából és a malmok műszaki leírásának szövegéből ismerjük ma a sályi malmok – köztük Kajla malom - adatait. A Kajla malom helyszínrajzának címlapján a tulajdonos neve olvasható: Gorove János.



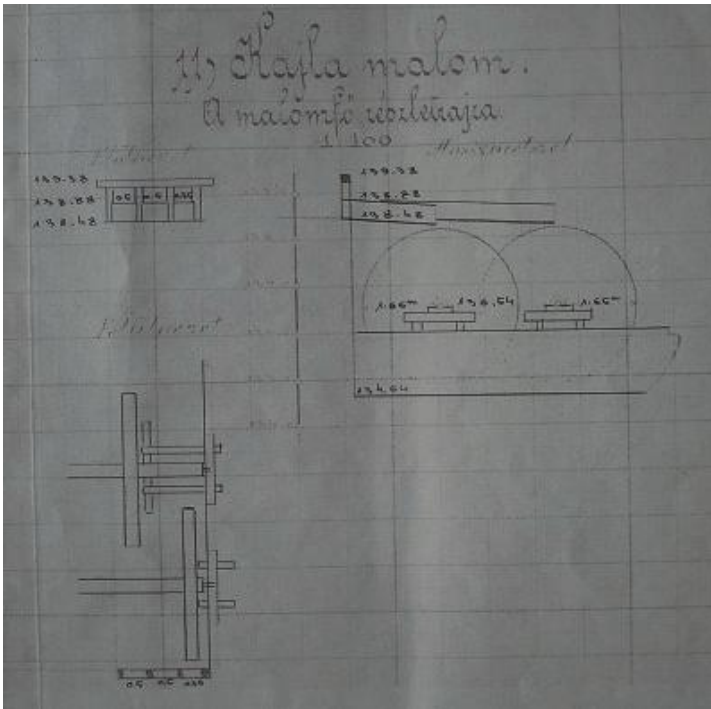
*Helyszínrajz – részlet (a Kajla malom épületének pirossal jelölt része kiemelés a szerzőtől)*

### **A patak hossz- és keresztmetszései (1903) [\[S11-16\]](#)**

A vadpatak hossz-szelvényének és keresztmetszései rajzát tartalmazza.

### **A malomárok hossz- és keresztmetszései és műtárgyak (1903) [\[S11-17-a\]](#) [\[S11-17-b\]](#)**

A malomárok hossz- és keresztmetszései után, a dokumentáció (rajz) utolsó oldalán a Kajla malom malomfőjének részletrajza látható a magassági szintekkel és a két vízikerek főbb adataival. A vízikerek tengelyének magassági szintje 136.54 méter, mindkét kerék sugara 1.65 méter.



Kajla malom, a malomfő részletrajza a két vízkerékkel

### Műszaki leírás (1903) [\[S11-18\]](#)

A műszaki leírás általános részét – amely a 13 sályi malomra vonatkozik - lásd a Latori felső kendertrőre cím alatt.

A műszaki leírásnak a csak Kajla malomra vonatkozó része így fogalmaz:

Víz kivétele a patak 21+69 szelvényénél lévő duzzasztógát segítségével történik. A malom hajtása czéljából a csatorna 61+62 szelvényénél egy 3.84 m magas fenéklépcsővel van ellátva, s miután 1 db. 1.10 m átmérőjű örlőkővel és 1 db. 11. sz. hengerrel dolgozik, melyek üzemben tartásához (...) összesen 6.6 lóerő, másodpercenként legalább 175 liter vízmennyiséget igényel.(...) Két db. felülcsapott, 3.30 m, átmérőjű vízkerékkel bír, melyek fölött két kerékszilippel és szabadzugóval ellátott malomfő van alkalmazva.(...) E malom tulajdonosát a csatorna 45+00 és 59+00 szelvényei közötti résznek fenntartása terheli. A Csákó- és Leányfalusi malmokkal együtt hozzájárul az 52+48 szelvényénél kiágazó, s a tervekben és általános részben ismertetett ár apasztó csatorna fenntartásához is.

### Jelentés (1892 július) [\[S11-13\]](#)

1892. július 22-én, Miskolcon kelt hivatalos jelentés arról, hogy a Klein Ábrahám és neje Csákó malmának jogos vízhasználatára vonatkozó, 1883/1892 számú alispáni határozat

jogerőre emelkedett, ezt a vízikönyvbe be kell vezetni, az igazoló okiratokat és terveket a vízikönyv okirattárában el kell helyezni. Minderről értesíteni kell a miskolci kultúrmérnöki hivatalt, a vízikönyv vezetésével megbízott levéltárnokot, az egri járás főszolgabíróját, s utóbbi útján Sály község elöljáróit és a tulajdonost, Klein Ábrahámot és nejét.

### **Levél (1892 október) [S11-13]**

A Miskolcon 1892. október 10-én kelt, 646/892 szám alatt iktatott alispáni irat felhívja a vízikönyv vezetőjének figyelmét, hogy a Klein Ábrahám és neje nevére bejegyzett 4 sályi malom Gorove János és neje budapesti lakosok tulajdonába ment át. Ezt a körülményt a vízikönyvben fel kell tüntetni, s a változásról értesíteni kell a III. kerületi (miskolci) kultúrmérnöki hivatalt is.

*Borsodvármegye alispánjától*

*A Klein Ábrahám és neje tulajdona gyanánt bejegyzett s Sály községben fekvő 4rendbeli vízi malom a nevezetteknek hozzám terjesztett bejelentésük szerint Gorove János és neje budapesti lakosok tulajdonába ménvén át, felhívom a T. m. levéltárnok urat, hogy ezen körülményt az illető vízi könyvekben tüntesse fel.*

*Miről a t. III. ker. kultúrmérnöki hivatal is értesíttessék.*

*Miskolcz, 1892. október 10.*

*(aláírás)*

*alispán*

### **Jelentés (1892 június) [S11-13]**

Maklár István 4024/892 szám alatt iktatott, Melczer Gyula alispánnak címzett, június 18-án kelt hivatalos jelentése arról, hogy az 1884/ai. 892 számú határozat jogerőre emelkedett.

### **Közlés (1892 április) [S11-12]**

1460/892 szám alatt iktatott kézbesítési ív arról, hogy az 1883/ai. 892 számú határozatot Sály község elöljárói, valamint Klein Ábrahám és neje 1892. április 15-én megkapták.

### **Határozat (1892) [S11-11]**

A 450/1892 számon iktatott határozat igazoltnak jelenti, hogy

*Klein Ábrahám és neje sályi lakosok tulajdonát képező a Sályi 1-ső htljkönyvben 609 szám alatt bejegyezve levő u.n. „Kajla” malom a vízjogi törvény 189. §-a alapján általam 5901/1887 szám alatt kibocsátott hirdetményre bejelentvén, és az ellen észrevételek nem tétetvén, azt ezenel igazoltnak jelentem ki, oly fenntartással, hogy a jelen határozattal igazolt viziműnek gyakorlatára nézve a vízjogi törvény 192 §-a alapján a vízjogi törvény és reá vonatkozó rendeletek intézkedései irányadóak, az erre vonatkozó feltételek azonban később fognak megállapítani – ugyancsak később fognak a vízduzzasztóműre az esetleges magassági jegyek is a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium 66,655/1885 sz. a. kelt rendelete értelmében elhelyeztetni.*

*A vízi könyvbe való bevezetés iránt a határozat jogerőre emelkedése után fogok intézkedni s erről a vizimű tulajdonosát külön fogom értesíteni.*

(...)

*Melczer Gyula*

*alispán*

## **Jelentés alispántól (1892) [S11-10]**

4024/1892 számon iktatott alispáni hivatalos jelentés arról, hogy az 1884/ai. 1892 szám alatt hozott igazoló határozat jogerőre emelkedett.

*Mint hogy az 1892. évi 1884. sz. alatt kelt itteni határozat, melylyel a Klein Ábrahám és neje sályi lakosok tulajdonát képező, a sályi 1-ső htljkben 609 s. sz. alatt bejegyezve lévő un. „Kajla” malom az 1885. XXIII. t.-cz. 190. § alapján igazoltatott, a beérkezett jelentés és kézbesítési vevény tanúsága szerint jogerőre emelkedett, ezen jogérvényes határozat vizikönyvbe vezetetteti, az igazoló iratok és tervek pedig a vizikönyv okirattárába helyezetteti rendeltetnek.*

Az alispáni irat arról is rendelkezik, hogy minderről értesíteni kell a III. kerületi kultúrmérnöki hivatalt, a vizikönyvet vezető levéltárnokot, az egri járás főszolgabíráját, ennek útján Sály községet és a vízhasználatra jogosult Klein Ábrahám és nejét.

## **Engedélyokirat (1906) [S11-09]**

Az 5285/1906 iktatószámú, kézzel írt engedélyokirat már az új tulajdonos, Gorove János nevére szól.

Borsodvármegye alispánjától

5285.an.1906

Engedélyokirat

A vízikönyv száma XII/ 15

1.§.

Gorove János Borsodvármegye Sály községi lakos az 1886.évi XXIII.tc. 190 és 192 §-ai alapján a 4024/ a 92. sz. jogerős határozattal igazolt u. n. Kajla malom vízhasználat joggyakorlatára a hivatkozott törvény 161 és következő §-ai alapján a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett engedélyt nyer, Borsod vármegyébe kebelezett Sály község határában a Lator patak vízfolyás balpartján jelen engedélyokirat kiegészítő részét képező és Kolos Mihály okl.mérnök által készített s a miskolci m.kir. kultúrmérnöki hivatal által 1367/905.sz. a. véleményezett műszaki tervek szerint fennálló Kajla malom vízhasználat víziműveit fenntartani és használni, illetve a már eddig is meglévő vízhasználatot gyakorolni az arról [azzal] kapcsolatos víziműveket pedig fenntartani és használni.

2.§.

Az engedély tartama az 1886. évi XXIII.tc. 192.§-a alapján időhöz nem köttetik.

3 [§]

Az engedélyezett malom vízhasználatlall kapcsolatos munkálatok a következők:

a., Felső malom csatorna a helyszínrajzban 45+00 sz.jelölt helytől a malomfőig terjed, összes hossza 1662 méter. Felsővégén 139.68.-a malomfőnél 138.48 méter alapsík feletti fenék magassággal 1.00 méter fenékszélességgel 1:1 hajló oldal lejtőkkel bír.

b., Malomfőzilip a helyszínrajzon 61+62 sz. jelölt helyen 2 drb kerekekre vezető és egy szabad zugóból áll. Küszöbének magassága az alapsík felett 138.4 méter nyílásai jobbról-balra számítva : 0.35, 0.50/ szabadzugó és 0.5 méter. A nyílások elzárására szolgáló táblák felső éle a küszöb felett 0.4 méter.

c., Alsómalom csatorna a vízikerekektől lefelé 738 méterre terjed. Fenékmagassága a vízikerekeknél 134.60., a 69+00 sz. szelvényénél 134.10 méter. Fenékszélessége 1.00 méter, oldallejtői 1:1 hajlók.

d., Árapasztó mű 52+48 sz. szelvényénél van, s 5.00 méter korona hosszúságú 139.50 méter korona magasságú földgát.

e., Árapasztó csatorna az árapasztó műtől a Latorpatakba való ömléséig terjed összes hossza 20 méter. Fenék magassága az árapasztóműnél 138.00 – a beömlésnél 137.60 méter. Fenékszélessége 0.5 méter, oldallejtői 1:1 hajlók.

A d, és e, pontokban engedélyezett víziművek a 1; Csákó és 2; Leányfalusi malmok céljaira szolgáló közös víziművek.

4. §.

Engedélyes jogosítva van:

a., A malomárok vizét a malomfőzsilipnél 138.88 méter magasságig felduzzasztani

b., Az előbbi pontban engedélyezett módon felduzzasztott vizet a tulajdonát képező Borsodvármegye Sály község határában 1464 kat. kr. szám alatt felvett 1 ház őrlőkővel 1 db. hengershékkal és 2 db. felülsapott vizikerékkel őrlőmalom üzemben tartására használni; a malomnál lévő vízszint és a malomfőnél engedélyezett duzzasztási magasságtól lefelé az alsóvízszinég számítva 3.84 m.

c., A felduzzasztott vízből másodpercenként 160 liter vizet használni, hogy a malom üzeméhez szükséges 6.00 lóerőt előállítsa.

d., A malomárok karban tartása alkalmával kihányt iszapot a jobb parton 2 méter szélességben elhelyezni

e., A 3 §. utolsó bekezdésében felsorolt közös viziművek fenntartási költségeihez. A Csákó malom mindenkori tulajdonosát 1/3 , a Leányfalusi malom mindenkori tulajdonosát 1/3 arányban bevonni.

#### 5.§.

Engedélyes köteles:

a., A 3 § a; b; és c; pontjaiban engedélyezett viziműveket saját költségén mások hozzájárulása nélkül jókarban tartani, s a 3.§ d. és e. pontjaiban engedélyezett viziműveknek fenntartásaihoz 1/3 arányban hozzájárulni.

b., A Felsőtarizsa malom engedélyokiratával engedélyezett terelőmű létesítéséhez és fenntartásához 16/159 arányban.

A Czifra malom engedélyokiratában engedélyezett alsó tarizsamalom alatti ?-nak átalakítási és fenntartási költségeihez 1/6 arányban hozzájárulni.

c., Latorpatak medrének és partjainak az 1885. évi XXIII.tv. 53.§-a alapján való jókarbantartásához a Felsőtarizsa malom engedélyokiratában megjelölt 16/159 arányban hozzájárulni.

d., Az engedélyezett duzzasztási magasságot különbeni 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt betartani; ha a vízszin az engedélyezett magasság fölé emelkednék, a vízfölösleget a szabad zugó zsilipnyílás táblájának felhúzása által a fenéken lebocsátani.

e., A viziműnél elhelyezett magassági jegy sértetlen megőrzéséről gondoskodni, annak esetleges megsérülését, vagy elpusztulását 8 nap alatt 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt a járási főszolgabírónak bejelenteni.

f., Engedélyes személyében beállott változást a változás napjától számított 30 napon belül 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt a vízikönyvbe való bejegyzés végett az alispánnál bejelenteni.

g., Mindazon vízhiányt, illetve vízfolyási zavarokat, melyeket a vízhasználat által érintett vízfolyásoknak hatóságilag elrendelt tisztogatása közben, a tisztogatás

keresztülviteléhez szükséges munkálatok idéznek elő, kártérítés nélkül tűrni.

k., Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt eredetiben, vagy hiteles másolatban a hatóság kérésére bármikor előmutatni.

#### 6.§

Az engedélyokiratban megállapított jogok és kötelezettségek engedélyes jogutódra is átszállanak.

#### 7.§.

Magassági jeggyel lesz megjelölendő:

A malomfőnél 138.88 méter magasságban a megengedett duzzasztási határ. Ezenkívül elhelyezendő egy vonatkoztató jegy is, valamely közelben lévő szilárd szerkezetű épületen vagy építményen. A magassági és vonatkoztató jegyek elhelyezése az elkészült víziművek hatósági felülvizsgálása alkalmával történik. Ugyanakkor helyzetnek el a meder karbantartását jelölő kő vagy faoszlopok is.

#### 8 [§]

Jelen engedélyokirat kiegészítő részét képezik:

a., Műszaki leírás	1 drb
b., helyszínrajz	1 „
c., Patakosság és ker. szelv.	1 „
d., malomárok hossz és ker. szelv.	1”
e., Bejelentési és igazolási iratok	2 „
összesen:	6 drb

#### 9.§.

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok az Adriai tenger szint fölött, a következő alappontokra vannak vonatkoztatva:

- 1., A malomfő tiltógerendájának teteje, melynek magassága 139.379 méter
- 2., A jobb oldali malomfőoldalfal közvetlen zsilip melletti fekvő kövének teteje, melynek magassága 139.378 méter
- 3., A keréktengely vaságyának teteje, melynek magassága 136.540 méter

#### 10.§.

Engedélyes köteles a magassági és vonatkoztató jegyeket az engedélyokirat keltétől számított 2 hónap alatt beszerezni s azok megérkezését az egri járás főszolgabírójának bejelenteni.

Miskolc, 1906 május 22.

alispán [aláírás, pecsét]

5.285/ai. 906

## Jegyzőkönyv (1907 június) [\[S11-08\]](#)

Az 1907. június 5-én Sályban megtartott helyszíni eljárást az egri járás főszolgabírája rendelte el 1332/1907 számú végzésében. Az 1907 VI. 5. számon iktatott jegyzőkönyvből ismeretes, hogy az eljáró hatóság mindent rendben talált:

Hivatalból megállapított, hogy a mai napra kitűzött hatósági felülvizsgálat idejéről és helyéről a hatósági közegek és engedélyes – szabályszerűen értesítve lettek, s a végzés kézbesítését igazoló vétjegyek jelen jegyzőkönyvhöz csatoltatnak. Az érdemleges eljárás során engedélyes felhívott, hogy az engedélyokirat és mellékleteit eredetiben, vagy hiteles másolatban – mutassa fel, valamint a magassági és vonatkoztató jegyet és tartozékait adja elő. Ezután hatósági szakértő az engedélyezett és foganatosított vízműveken méréseket eszközölt, azokat összehasonlította az engedélyokirat rendelkezéseivel, elhelyezte a magassági és vonatkoztató jegyet és a meder karban tartásának alsó és felső határát fa oszloppal és bemért három alkalmas alappontot. Eljárásának eredményéről a következőket terjeszti elő:

Lelet:

3.§. a, b, c, alatti vízművek megfelelnek az engedélyokirat rendelkezéseinek.

b., malomfőzsilip küszöbének magassága a baloldalon 138.57, a jobboldalon 138.56 méter, engedélyezve van 138.48 méter, a különbség 8 centiméter, ez valószínűleg onnan ered, hogy a fenékre tartották a lécet az eredeti felvételkor, mert a fenék most 138.47 méter. Az eltérés különben lényegtelen.

A zsilipnyílások: 0.37, 0.45 m (eng. 0.35, 0.50 m) és 0.44 m ((0.50 m), a zsiliptáblák magassága 0.31 m (eng. 0.40 m).

d., Az árapasztómű teljesen a felvételkor talált állapotban van.

7. §. A magassági jegy a baloldali kerékre vezető zúgó és a szabadzúgó közti oszlopon helyzetetett el, vízszintes vonalának magassága 138.882 méter (eng. 138.88 m). A vonatkoztató jegy az udvarról a malomba vezető főajtó baloldali félfáján helesztetett el, 137.337 m magasságban. mindkettőnek ólomdugója el van látva a miskolci m. Kir. Kulturmérnöki Hivatal száraz bélyegzőjével.

Ellenőrző fixpontokul szolgálnak:

- 1., a malomfőzsilip tiltó gerendájának teteje, melynek magassága 139.379 m.
2. a malomfő jobb oldali falának közvetlenül a zsilip mellett levő fedőkővének teteje, melynek magassága: 139.343 méter.
3. a felső vizikerék vastengelye 136.498 m
4. az alsó „ ” 136.557 méter.

Az engedélyes által fenntartandó csatornaszakasz határa a jobb parton levett cölöpök által van megjelölve.

Az előjárásságnak semmi észrevétele nincs a vízhasználat gyakorlata ellen. -

Hatósági szakértő becsatolja 5 K-ás ellennyugtáját.

A víziművek megfelelnek az engedélyokirat rendelkezéseinek. Az eljárás költsége 7 korona 11 fillér, melyből 5 korona a hatósági szakértő díja, a többi a szolgabíró napidíja és utazási költsége.

### **Alispántól (1913 március) [\[S11-07\]](#)**

A Miskolcon 1913. március 24-én keltezett, 3567/ 1912 számon iktatott okiratban a miskolci m. királyi kultúrmérnöki hivatal betérjeszti a hatósági felülvizsgálatról fölvelt jegyzőkönyvet a vonatkozó iratokkal együtt. A hatósági felülvizsgálat költsége összesen 61 korona 18 fillér, ebből 30 korona a kultúrmérnöki eljárási díj, a többi az eljáró főszolgabíró napidíja – 10 korona – és utazási költségei – 21 korona 18 fillér. A határozatot kapják: 1. a vízikönyvet vezető levéltárnok, 2. a miskolci kultúrmérnöki hivatal, 3. a mezőkövesdi járás főszolgabírája, 4. Sály község előljárósága, 5. Gorove János sályi lakos – mint engedélyes, 6. Schack Ede sályi lakos – mint bérlő.

### **Jegyzőkönyv 1913 II. 25 (1913 február) [\[S11-06\]](#)**

Az 5818/912 számon iktatott jegyzőkönyv felvételét a mezőkövesdi járás főszolgabírája rendelte el. Az 1913. február 25-én Sályban megtartott helyszíni szemlén részt vett Zsóry Lajos főszolgabíró, Grosch Dezső hatósági szakértő, Schack Ede bérlő, Sály község előljárósága részéről Erdélyi Gyula körjegyző és Kis Gábor községi bírő. A jegyzőkönyvből ismeretes, hogy a Kajla malomnak 1913-ban csak egy vízikereke volt (a korábbi kettő helyett), s ezzel a malom csupán 1 *örlőjártat ellátására képes*.

Hivatalból megállapított, hogy a mai napra kitűzött hatósági felülvizsgálat idejéről és helyéről a hatósági közegek és engedélyes képviselője – szabályszerűen értesítve lettek, s a végzés kézbesítését igazoló vétjegyek jelen jegyzőkönyvhöz csatoltnak. Az érdemleges eljárás során engedélyes képviselője felhívott, hogy az engedélyokiratot és mellékleteit eredetiben, vagy hiteles másolatban – mutassa fel, valamint a magassági és vonatkoztató jegyet és tartozékait adja elő. Ezután hatósági szakértő az engedélyezett és foganatosított vízműveken méréseket eszközölt, azokat összehasonlította az engedélyokirat rendelkezéseivel, elhelyezte a magassági jegyet és bemért három alkalmas alappontot. Eljárásának eredményéről a következőket terjeszti elő:

Lelet:

A hatóság megállapítja, hogy a vízhasználat felülvizsgálatára ez alkalommal azért volt szükség, mivel a malom és a hozzá tartozó kerékzúgó az 1907. év folyamán összeomlott és újból építetett, mely alkalommal a már korábban (1907 júni. 5.) megtartott felülvizsgálatkor elhelyezett magassági és vonatkoztató jegy elveszett s e körülményeket a vízrendőri hatóság a 313/1912 sz. kihágási ügyben tartott helyszíni eljárás alkalmából hivatalból állapította meg. Az eng. okirat 3 § a, c, d, és e, pontjaiban felsorolt vízművek rendben, az engedélyezett módon és méretekkel találtattak.

A 3. § b. pontjában leírt malomfő méretei a következők: (megjegyezve, hogy az

engedélyokirat számadatai zárójelbe vannak foglalva). A küszöbmagasság 138.48 / 138.48 méter (...)

A 3 zúgó szélessége balról jobb felé számítva: 0.45, 0.35, 0.47, (0.50, 0.50, 0.35). AS tábla magasság 0.40 (0.40) méter.

A magassági jegy a malomzúgónak balról a 2-ik oszlopán a felső vízszin felőli lapján helyzetetett el; (...) magassága 138.881 méter a t. sz. felett.

Vonatkoztató jegy nem állván rendelkezésre, az elhelyezhető nem volt. – Tekintettel arra, hogy a most bemért új magassági alappontok (...) annak pótlólagos elhelyezését hatósági szakértő mellőzhetőnek tartja.

A jelenleg elhelyezett új alappontok a következők:

- I. A malomépület udvar felől lévő jobboldali bejáró ajtajáról a falküszöb jobb oldali vége 137.517,
- II. A malomépület udvar felőli baloldali ajtajának jobb oldali vége 137.477 mtr. tsz. felett
- III. A malomzúgó fejgerendájának jobb oldali végének felső lapja 139.264.mtr. tsz. felett.

A községi előljáróság[nak] a magassági jeggyel megjelölt üzemvízszin és a vízhasználat jelenlegi gyakorlata ellen észrevétele nincsen.

Végül megállapítatik, hogy jelenleg 1 db. felülcsapott vízikerek van felszerelve 3.30 m. átmérővel és 136.36 mtr. t. sz. tengelymagassággal, mely csupán 1 örlőjárat ellátására képes.

## Megszüntetés (1941 július) [\[S11-05\]](#)

(az okirat a Csákó malom megszüntetéséről intézkedik! - nem a Kajla malomra vonatkozik)

A Miskolcon 1941. VII. 15-én kelt, 15.305/ai 1941 számon iktatott irat arról értesíti az érdekelteket, hogy *Özv. Dr. Gorove Lászlóné un. Csákó malmához tartozó vízhasználati engedély megszüntetése tárgyában 7587/ ai.1941.sz. alatt kiadott véghatározatom jogerőre emelkedett, amiről az összes érdekelteket ezuton értesítem.* (bővebben fentebb, a Vízikönyv c. alatt)

## Iratjegyzék (1950 után) [\[S11-02\]](#)

folyószá m	iktatószám	az irat tárgya	darabszám
1-5	-	Tervek, vízikönyv, műszaki leírás	5
6	646/892	levél	1

7	4024/892	jelentés	1
8	1460/892	közlés	2
9	450/1892	határozat	1
10	4024/1892	jelentés alispántól	1
11	5285/1906	eng okirat	1
12	1907 VI. 5.	jegyzőkönyv	1
13	3567/ 1912	- „ - alispántól	1
14	5818/912	1913 II. 25 jegyzőkönyv	1
15	15.305/ai 1941	megszüntetés	1
16	10794/1967	Feljegyzés	1
17	- „ -	Felülvizsgálat	1
18	10.784/2/19 67	Határozat, vízjogi engedély visszavonása	2

### **Feljegyzés (1969) [\[S11-04\]](#)**

A Miskolcon 1969. január 28-án keltezett, 10784/1967 számon iktatott feljegyzés előírja, hogy a felülvizsgálat elvégzését az ügyiratszám feltüntetésével be kell jegyezni a vízikönyvbe.

### **Felülvizsgálat (1967 december) [\[S11-04\]](#)**

A Miskolcon 1967. IX. hó 21-én keltezett, 10784/1967 számon iktatott feljegyzés alsó részére kézírással ráírták, hogy a tárgyi vízjogi engedély visszavonásáról 10784/2/1967 sz. határozatot készítettem. (969 I. 28.)

### **Határozat, vízjogi engedély visszavonás (1967 február) [\[S11-03\]](#)**

Az Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatóság, mint elsőfokú vízügyi hatóság 1967. február 7-én keltezett határozata visszavonja a Borsod vármegye alispánja által 1892-ben Klein Ábrahám, majd 1906-ban Gorove János nevére kiadott vízjogi engedélyt, a vízikönyvi nyilvántartást pedig megszünteti.

[S11-01] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-01.pdf>  
[S11-02] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-02.pdf>  
[S11-03] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-03.pdf>  
[S11-04] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-04.pdf>  
[S11-05] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-05.pdf>  
[S11-06] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-06.pdf>  
[S11-07] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-07.pdf>  
[S11-08] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-08.pdf>  
[S11-09] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-09.pdf>  
[S11-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-10.pdf>  
[S11-11] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-11.pdf>  
[S11-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-12.pdf>  
[S11-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-13.pdf>  
[S11-14] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-14.pdf>  
[S11-15-a] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-15-a.pdf>  
[S11-15-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-15-b.pdf>  
[S11-16] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-16.pdf>  
[S11-17-a] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-17-a.pdf>  
[S11-17-b] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-17-b.pdf>  
[S11-18] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-18.pdf>

# Csákó malom

## a vízikönyv száma XII/14.

A forrás után tizenkettedik sályi malom. Felső szomszédja a Kajla malom, alsó szomszédja a Leányfalusi malom.

A malom az 1900-as évek elején adásvétel útján Gorove János és neje budapesti lakosok birtokába került. Az 1903-ban készült műszaki terveknek már ők a megrendelői és az ő nevükre szól az 1906-ban kiadott engedélyokirat is. A Csákó malom őrlő berendezése 1906-ban 1 pár, 1.00 méter átmérőjű őrlőkőből és 1 hengerszékéből állt. Felülcsapott vízikerekének átmérője 3.40 méter, szélessége 0.60 méter volt, az engedélyokirat szerint másodpercenként 150 liter vizet használhatott fel a patak felduzzasztott vizéből. A Csákó malom vízikönyvébe 1941-ben bejegyezték, hogy az 5286 ai. 1906 sz. engedélyokirat érvénye megszűnt.

### Irattári irományjegyzék (1892) [\[S12-01\]](#)

A 1156 csomagjelzésű dosszié az Országos Vízügyi Levéltár MISKOLCI VIZIG 6.9.0 feliratú, 35. számú dobozban található. Első irata egy *Irattári irományjegyzék Klein Ábrahám és neje sályi Csákó malmukra vonatkozó iratok* című dokumentum. A vízikönyv száma – XII/14 – az irat bal felső sarkában, az alispáni hivatal irattári jele – 113 – a jobb felső sarokban olvasható.

Az üggydarabok			Melyik vagy hány darab előirat, melyik számhoz és mikor adatott ki?
iktatókönyvi száma	irattári sorszama	csatolványaik mennyisége	
113		4.	Az összes iratok és tervek a 24265/III ai 1940 sz. rendeletre kiadva. M. 1940. dec. 24
125		1	
460		/ és tervek	
528		/	Visszajöttek 21790 ai. 1942 sz. 286 1943 aug. 5

### Vízikönyv (1892 – 1967) [\[S12-03\]](#)

A XII/14 számú vízikönyv Daróczi pataknak nevezi a vízfolyást, ahol a Csákó malom áll. A régi jogot igazoló határozat száma 1883/ai, kelt 1892. március 4-én. Az ingatlan telekkönyvi száma: sályi 1 szrjvk 506 r. sz. A vízhasználatra vagy vízi munkára jogosított neve: Klein Ábrahám és neje sályi lakosok. A vármegyei irattárban 113/vk. 892 szám alatt helyezték el a vízikönyvi csomagot. A vízikönyvi dosszié belső oldalán, a bejelentés tárgya rovatban a következő olvasható:

1. Borsodvármegye alispánja 1892 évi július hó 22-én 4023 sz. a. határozatával Klein Ábrahám és neje sályi lakosoknak a tulajdonukat képező, a sályi hrjokban 506 r. sz. alatt bejegyzett, a daróczi patakon lévő malomhoz, az ezzel kapcsolatos vízhasználathoz jogosultságukat vízikönyvbe vezetetni rendeli.
2. Klein Ábrahám és neje egri lakosok bejelentik, hogy a tulnan irt vizimű adásvétel útján Gorove János és neje budapesti lakosok tulajdonába ment át.
3. 5286/ai. 906 Engedélyokirat és tervek elhelyezve.
4. 10812/ai. 907 Felülvizsg. jkv. elhelyezve.
5. 15305/ai. 1941 Az 5286 ai. 1906 sz. engedélyokirat érvénye megszűnt.

### **Jelentés (1892) [S12-11]**

1892 július 22-én, Miskolcon kelt hivatalos jelentés arról, hogy a Klein Ábrahám és neje Csákó malmának jogos vízhasználatára vonatkozó, 1883/1892 számú alispáni határozat jogerőre emelkedett, ezt a vízikönyvbe be kell vezetni, az igazoló okiratokat és terveket a vízikönyv okirattárában el kell helyezni. Minderről értesíteni kell a miskolci kultúrmérnöki hivatalt, a vízikönyv vezetésével megbízott levéltárnokot, az egri járás főszolgabíróját, s utóbbi útján Sály község előljáróit és a tulajdonost, Klein Ábrahámot és nejét.

### **Közlés (1892) [S12-12]**

A Miskolcon 1892. október 10-én kelt alispáni irat felhívja a vízikönyv vezetőjének figyelmét, hogy a Klein Ábrahám és neje nevére bejegyzett 4 sályi malom Gorove János és neje budapesti lakosok tulajdonába ment át. Ezt a körülményt a vízikönyvben fel kell tüntetni, s a változásról értesíteni kell a III. kerület (miskolci) kultúrmérnöki hivatalt is.

### **Jelentés (1892) [S12-13]**

Június 18-án kelt hivatalos jelentés arról, hogy az 1883/ai. 92 számú határozat jogerőre emelkedett.

### **Közlés (1892) [S12-10]**

Kézbizéti ív arról, hogy az 1883 / ai. 892 számú határozatot Sály község előljárói, valamint Klein Ábrahám és neje 1892. április 15-én megkapták.

### **A malomárok hossz és keresztzelvényei és mütárgyak (1903) [S12-14]**

A dokumentum kézzel írt címlapján a malom - Csákó malom - és a tulajdonos neve olvasható: Gorove János. A tervet Kolos Mihály okleveles mérnök készítette Budapesten, 1903 decemberében.

A hossz-és keresztzelvények adataiból kiolvasható, hogy a Csákó malom a malomcsatorna 80+70 szelvényénél állt, felülcsapott vízikerekére a Kajla malom vízikerekerei alól, 134.64 tengerszint feletti magasságból, 133.88, illetve 133.51 méter szinten, vagyis alig 0.80

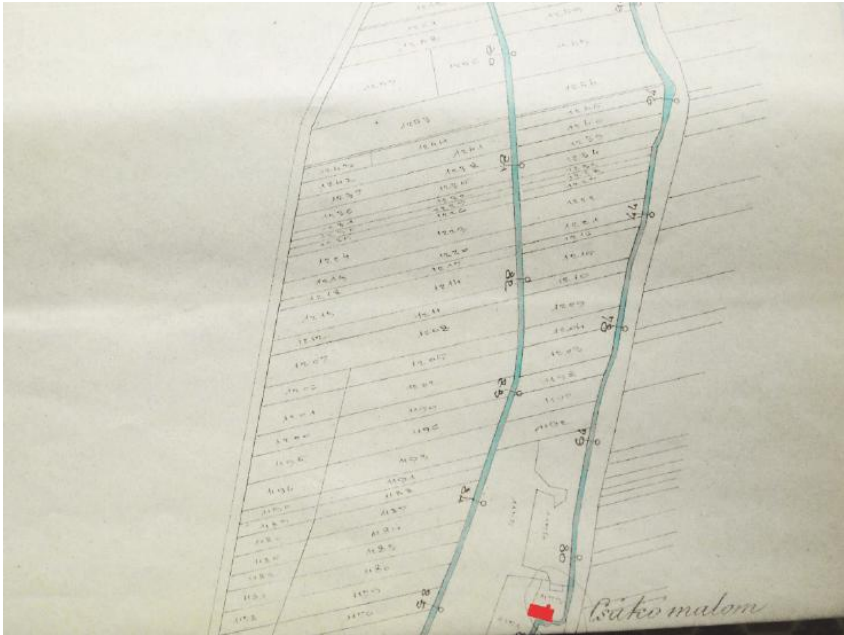
méteres eséssel érkezett a víz. A Csákó malom 3.40 méter átmérőjű, 0.60 méter széles vízikereke alól pedig 130.09 szintről 129.84 méterre, azaz alig 0.25 méteres eséssel ért a víz a Leányfalusi malom vízikerekére.

### A patak hossz és keresztmetszénei (1903) [\[S12-15\]](#)

A vadpatak hossz- és keresztmetszvény rajza 1:100 (magasság) illetve 1:10000 léptékben mutatja 199.00 méter tengerszint feletti magasságtól 125.00 méterig a sályi patak egykori medrét, a duzzasztó gátak és közúti hidak helyét. A patak medrének szélességét, mélységét, formáját 1-től 93-ig számozott keresztmetszvény segít meghatározni 1:100 léptékben.

### Helyszínrajz (1903) [\[S12-16\]](#)

A folyásirány szerinti felsorolásban tizenkettedik a Csákó malom. A helyszínrajzon jól látható, hogy a malomcsatorna jobb partján, a 80+70 szelvénynél állt a pirossal jelölt malomépület. A Kurva malomhoz és a Kajla malomhoz hasonlóan, a Csákó malomnál is derékszögű kanyarral vezették a malomcsatorna vizét a malomfőre, onnan a felülcsapott vízikerekre. Az alvízcsatorna egy ellentétes irányú derékszögű kanyar után vezette tovább a vizet.



*Helyszínrajz – részlet (a Csákó malom épületének pirossal jelölt része kiemelés a szerzőtől)*

### Műszaki leírás (1903) [\[S12-17\]](#)

A műszaki leírás általános részét – amely mind a 13 sályi malomra vonatkozik - lásd a Latori felső kendertörő cím alatt.

## B. 12 Csákó malom

Tulajdonos: Gorove János sályi földbirtokos. A vízhasználat igazoltatott Borsodmegeye alispánjának 4023/92. VII.22 sz. határozatával. Vármegeyei vizikönyv száma :

A vízkivétel a patak 21+69 szelvényénél levő duzzasztógát segélyével történik, melynek adatai az általános részben foglaltak.

A malom hajtása céljából a csatorna 80+70 szelvényénél egy 3.42 m. magas fenéklépcső van alkalmazva, s miután 1 db. 1.00 m. átmérőjű örlőkővel és 1 db. 11 sz. hengerrel dolgozik, melyek üzemben tartásához 3.0 – 3.0, tehát összesen 6.0 lóerő szükséges, másodpercenként legalább  $Nn/8-10 H = 6.0/90.8 = 193$  liter vízmennyiséget igényel. E vízmennyiség, számbavéve a csatorna kereszt-szelvény méreteit, valamint esését, a mederben a hossz-szelvényből látható vízoszlop magassággal folyik el.

Egy db. 3.40 m. átmérőjű, felülcsapott vizikerékkel bir, mely fölött két szabadzúgóval és egy kerékszilippel ellátott malomfő van alkalmazva.

Ennek méretei:

Küszöb	magasság	az	alapsík	fölött:	133.51 m.
Tábla	"	"	"	"	133.88 m.
Tiltógerenda	"	"	"	"	134.26 m.

Nyílások szélességei balról jobbra sorrendben: 0.25 m. 0.60 m. és 0.65 m.

E malom tulajdonosát a csatorna 69 + 00 és 81 + 20 szelvényei közti résznek fenntartása illeti. Hozzájárul a Kajla és Leányfalusi malmokkal együttesen az 52 + 50 szelvényénél kiágazó, s az általános részben ismertetett árapasztó csatorna fenntartásához is.

Fixpontok a malom felvételénél az alapsík fölött:

- 1.F.P.1: A malomfő baloldali partfala közvetlenül a zsilip melletti fedőkővének teteje: 134.343 m.
- 2.F.P.2: A jobboldali partfalon mint F.P.1: 134.369 m.
- 3.F.P.3: A keréktengely vaságának teteje: 131.870 m.

Budapest 1903 december 31. Kolos Mihály

okl. mérnök

## Engedélyokirat (1906) [\[S12-09\]](#)

Az 1906-ban keltezett engedélyokirat Gorove János nevére szól.

Borsodvármegye Alispánjától

5286/ai 906

A vízikönyv száma

XII/18

Engedélyokirat

## 1.§.

Gorove János Borsodvármegye Sály községi lakos az 1885 évi XXIII t. cz. 190 és 192 § ai alapján a 4023/ai 92 szám alatt jogerős határozattal igazolt ügynevezett Csákó malom vízhasználat joggyakorlatára a hivatkozott törvény 161 és következő § ai alapján, a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett engedélyt nyer. Borsodvármegyébe kebeleztet Sály község határában a Lator patak víz folyás balpartjára jelen engedélyokirat kiegészítő részét képező és Kolos Mihály okl. mérnök által készített műszaki tervek szerint fenálló Csákó malom vízhasználat viziműveit fentartani és használni illetve a már eddig is meglevő vízhasználatot gyakorolni, s az azzal kapcsolatos víziműveket pedig fentartani és használni.

## 2. §.

Az engedély tartama az 1885 évi XXIII t. cz. 192 §. Alapján időhöz nem köttetik.

## 3. §.

Az engedélyezett Csákó malom vízhasználattal kapcsolatos munkálatok a következők:

a., Felsőmalom csatorna a helyszinrajzban 69+00 sz. helytől a malom főig terjed, összes hossza 1170 méter felső végén 134.15-, a malom főnél 189.51 méter alapsík feletti fenék magassággal 1.00 méter fenék szélességgel 1.1 hajló oldal lejtőkkel bír.

b., Malomzsilip a helyszinrajzon 80+70 sz. jelölt helyen 2 szabadzugóból és egy kerékre vezető zugóból áll. Küszöbének magassága az alapsík felett [...] méter.- A nyílások szélessége balról jobbra:0.25.0.60 /: kerékre vezető :/ 0.65 méter. A nyílások elzárására szolgáló táblák magassága 0:7 méter.

c., Alsómalom csatorna a vizikerektől lefelé 50 méterre terjed; a vizikereknek alatt 130.00-, a 81+50 számú szelvényeinél 129.90 méter fenék magassággal bír. Fenék szélessége 1.00 méter, oldal lejtői 1:1 hajlók.

## 4. §.

Engedélyes jogosítva van:

a., malomárok vizét pedig a malomfő zsilipnél 133.88 méter magassáig felduzzasztani.

b., az előbbi pontban engedélyezett módon felduzzasztott vizet a tulajdonát képező Borsodvármegye Sály község határában 1173 kat hr szám alatt felvett 1 pár örökkövel, 1 drb hengerszékkal és 1 db felülcsapot vízi kerékkel bíró örlő malom üzemben tartására használni, a malomnál levő vízszin esés a malomfőnél engedélyezett duzzasztási magasságtól lefelé az alsó vízszintig számítva 3.42 méter.

c., A felduzzasztott vízből másodpercenként 150 liter vizet használni s ezzel a

<sup>1</sup> A szám nem olvasható

malom üzemben tartásához szükséges 6.00 lóerőt kifejtteni.

d., A malomárok karbantartása alkalmával kihányt iszapot mindkét parton 2.00 méter szélességben elhelyezni.-

#### 5. §.

Engedélyes köteles:

a., Az engedélyezett víziműveket saját költségen, mások hozzájárulása nélkül jókarban tartani

b., A felső tarizsa malom engedélyokiratával engedélyezett terelőmű létesítéséhez és fentartásához 15/139 arányban, a Cziframalom engedélyokiratával engedélyezett Alsó tarizsa malom alatti árapasztó átalakítási és fentartási költségeihez 1/6 arányban, a Kajlamalom engedélyokiratában engedélyezett 52+48 számszelvényénél levő árapasztó fentartásához 1/3 arányban hozzájárulni.

c., A Latorpatak medrének és partjainak az 1885 évi XXIII t. cz. 5. §-os alapján való jókarban tartásához a Felsőtarizsa malom engedélyokiratában megjelölt 15/159 arányban hozzájárulni.

d., Az engedélyezett duzzasztási magasságot különbeni 600 koronáig terjedhető pénzbüntetés terhe alatt betartani; ha a vízszin az engedélyezett magasság fölé emelkednék, a víz fölösleget a szabad zugó zsilipnyitási tábláinak felhozása által a fenéken lebocsátani.

e., A víziműnél elhelyezett magassági jegy sértetlen megőrzéséről gondoskodni, annak esetleges megsérülését vagy elpusztulását 8 nap alatt 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt a járás főszolgabírójának bejelenteni.

f., Engedélyes személyében beállott változást a változás napjától számított 30 napon belül 200 koronáig terjedhető pénzbírság terhe alatt a vizikönyvbe való bejegyzés végett, az alispánnál bejelenteni.

g., Mindazon vízhiányt illetve vízfolyási zavarokat, melyeket a vízhasználat által érintett vízfolyásoknak hatóságilag elrendelt tisztogatása közben a tisztogatás keresztül viteléhez szükséges munkálatok idéznek elő kártérítés nélkül tűrni.-

i., Az engedélyokiratot mellékleteivel együtt eredetiben vagy hiteles másolatban a hatóság kívánatára bármikor előmutatni.

#### 6. §.

Az engedélyokiratban megállapított jogok és kötelezettségek engedélyes jogutódaira is átszállanak.

#### 7. §.

Magassági jeggyel lesz megjelölendő:

A malomfőnél 139.88 méter magasságban a megengedett duzzasztási határ.- Ezen kívül elhelyezendő egy vonatkoztató jegyis valamely közelben levő szilárd szerkezetű épületen, vagy építményen.-

A magassági és vonatkoztató jegyek elhelyezése az elkészült víziművek hatósági felülvizsgálása alkalmával történik.- Ugyan akkor helyzetetnek el a mederkarbantartást jelölő kő , vagy faoszlopok is.

#### 8. §.

Jelen engedélyokirat kiegészítő részét képezik:

a, Műszaki leírás	1 drb
b, Helyszínrajz	1 „
c, Patak hossz és ker. szelv. rajz	1 „
d, Malomárok hossz és ker. szelv. és műtárgyak	1 „

e, A jelentési és igazolási iratok	2 „
összesen	6 drb

## 9. §.

Az engedélyokiratban felsorolt magasságok az Adriai tenger színe felett a következő alappontokban vannak vonatkoztatva:

1, A malomfő baloldali partjába következik a zsilip melletti fedő kövének teteje, amelynek magassága 134.349 méter.

2, A jobboldali partfalon melynek magassága 134.369. méter

3, Keréktengely vaságyának teteje melynek magassága 130.870 méter

## 10. §.

Engedélyes köteles a magassági és vonatkoztató jegyeket jelen engedélyokirat keltétől számított 2 hónap alatt beszerezni és azok megérkezését az egrijárás főszolgabírójának bejelenteni.

Miskolcz 1906 Május 17.

alispán h.  
/aláírás/

Az engedélyokiraton, a pecsét és az aláírás után olvasható (feltehetően a miskolci kultúrmérnöki hivatal) javítás: *A 9 §. 3-ik pontjában a 130.870 méter 131.870 méterre kijavítandó.*

## Jegyzőkönyv (1907) [\[S12-05\]](#)

Az 1907 június 5-én Sályban megtartott helyszíni eljárást az egri járás főszolgabírája rendelte el 1332/1907 számú, a Csáki malom vízhasználatának hatósági felülvizsgálatát elrendelő végzésében. A jegyzőkönyvből ismeretes, hogy az eljáró hatóság mindent rendben talált. Az eljárás költsége 7 korona 12 fillér, melyből 5 korona a hatósági szakértő díja. A pénzt a malomtulajdonos nevében a kasznár fizette be a hatósági szakértőnek. Sály község elöljáróságát Reviczki József bíró képviselte.

A június 7-iki hatósági felülvizsgálatról szóló értesítést Farkas József kisbíró május 22-24-én kézbesítette, ezt az érintettek a kézbesítési íven aláírásukkal igazolták. Bodnár György, Bodnár Pál és Hindulák György személyesen, báró Seckendorf Ármin és Gorove János megbízottaik útján, Schwarz<sup>2</sup> Jakab és Friedmann Lőrinc feltehetően levélben értesültek az eseményről.

## Megszüntetés (1941) [\[S12-07\]](#)

A Miskolcon 1941. VII. 15-én kelt irat aláírója arról értesíti az érdekelteket, hogy *Özv. Dr. Gorove Lászlóné un. Csákó malmához tartozó vízhasználati engedély megszüntetése tárgyában 7587/ ai.1941.sz. alatt kiadott véghatározatom jogerőre emelkedett, amiről az összes érdekelteket ezuton értesítem. Ezzel kapcsolatban utasítom a vármegyei vízikönyv vezetésével megbízott főlevéltárost, hogy az 5286/ ai. 1906 sz. engedélyokirat érvényének megszűnését a XII./14.sz. vízikönyvbe ezen értesitésem számára hivatkozva jegyezze be s értesitésem egy példányát csatolja a XII./14.sz. vízikönyv irataihoz. A vízikönyv címlapját piros vonással huzza keresztül s annak úgy iratait, mint terveit továbbra is hagyja meg helyükön. A határozatból nem derül ki, vajon miért szűnt meg 1941-ben a Csákó malom. A vízikönyv vezetője áthúzta piros vonallal a címlapot, és bejegyezte, hogy Az 5286 ai 1906*

<sup>2</sup> Schwarz (Schvarz) Jakab neve a vízikönyv dokumentumaiban „v” és „w” formában is szerepel.

sz. engedélyokirat érvénye megszűnt. A vízikönyv a háború után így került a miskolci vízügyi igazgatósághoz, ahol – mint alább látni fogjuk, 1967-ben másodszor is visszavonják a Csákó malom vízjogi engedélyét.

## **Iratjegyzék a 1156 számú vízikönyvi csomaghoz (1950 . után) [\[S12-02\]](#)**

folycsám	iktatószám	az irat tárgya	Darab-szám
1-4	-	Tervek, műszaki leírás	4
5	4023/1892	jelentés	1
6	6461/1892	közlés	1
7	4023/892	jelentés	1
8	449/1892	közlés	2
9	5286/1906	eng. okirat	1
10	449/1892	határozat	1
11	1907 III.5.	jegyzőkönyv	1
12	15305/	megszüntetés	1
13	10794/1967	felülvizsgálat	1
14	- „ -	feljegyzés	1
15	10794/2/1967	Határozat, vízjogi engedély visszavonása	2

## **Vízhasználati felülvizsgálat (1967) [\[S12-04\]](#)**

A Miskolcon 1967. IX. 21-én keltezett felülvizsgálat megállapítja, hogy a Csákó malom megszűnt.

## **Feljegyzés (1969) [\[S12-04\]](#)**

A Miskolcon 1969. január 28-án keltezett feljegyzés előírja, hogy a felülvizsgálat elvégzését az ügyiratszám feltüntetésével be kell jegyezni a vízikönyvbe. Az ügy előadója, dr. Jászay ily módon korrigálta a két évvel korábban, 1967-ben a vízikönyvi nyilvántartást megszüntető határozatot. Hála a lelkiismeretes jogásznak és a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár mai munkatársainak, a Csákó malom vízikönyve és a hozzá tartozó dokumentumok, műszaki tervek ma (2016-ban) is megtekinthetők, tanulmányozhatók Budapesten.

## **Határozat, vízjogi engedély visszavonás (1967) [\[S12-04\]](#)**

Az Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatóság, mint elsőfokú vízügyi hatóság 1967. február 7-én keltezett határozata visszavonja a Borsod vármegye alispánja által 1892-ben

---

és 1906-ban kiadott, 1941-ben egyszer már megszüntetett vízjogi engedélyt, a vízikönyvi nyilvántartást pedig megszünteti. A megszüntetésről másodszor is kiadott, 1967-ben keltezett határozat az 1892-ben megnyitott vízikönyv utolsó dokumentuma.

---

[S12] <http://motka.gyor.hu/post/130/>

[S12-01] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-01.pdf>

[S12-02] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-02.pdf>

[S12-03] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-03.pdf>

[S12-04] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-04.pdf>

[S12-05] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-05.pdf>

[S12-06] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-06.pdf>

[S12-07] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-07.pdf>

[S12-08] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-08.pdf>

[S12-09] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-09.pdf>

[S12-10] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-10.pdf>

[S12-11] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-11.pdf>

[S12-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-12.pdf>

[S12-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-13.pdf>

[S12-14] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-14.pdf>

[S12-15] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-15.pdf>

[S12-16] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-16.pdf>

[S12-17] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-17.pdf>

## **Leányfalusi malom**

**a vízikönyv száma XII/11.**

Sály területén az utolsó, a forrás után tizenharmadik a Leányfalusi malom. A malomcsatorna jobb partján, a 82+89 szelvéynél épült. Felső szomszédja a Csáko malom, alsó szomszédja, a Szilai malom már a felső-ábrányi határban épült. Tulajdonosa a 13 sályi malom műszaki leírásának általános része szerint Friedmann Lőrinc (Ábrány), vízikönyvének száma XII/11, a vízhasználat jogát igazoló alispáni határozat száma 4008/92 VII 22.

A malom az első katonai felmérés térképén is szerepel – még név nélkül. A második és a harmadik katonai felmérés, valamint a Magyar Királyság 1:25.000 léptékű térképe már név szerint említi.

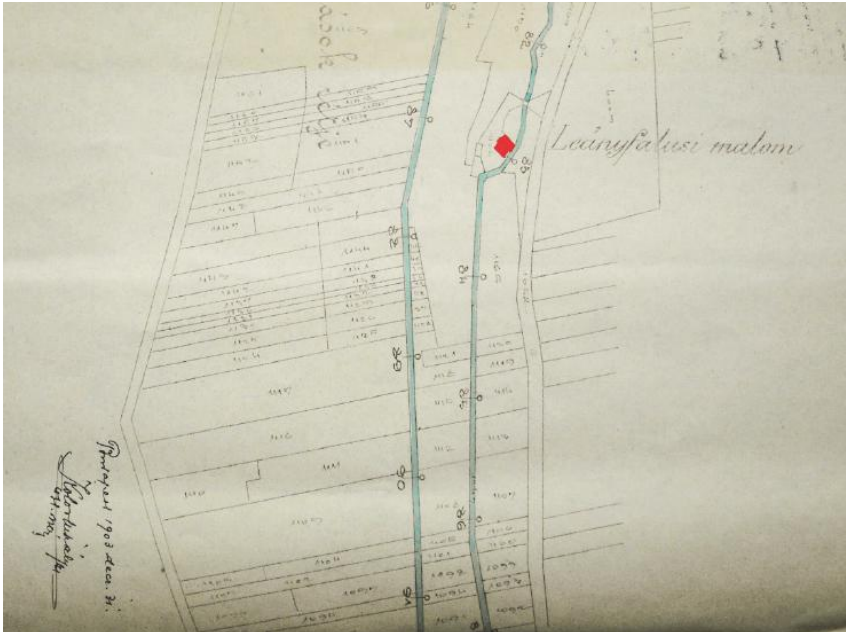
A malom vízikönyvi dosszióját nem található a sályi malmok iratai között a levéltárban, így a vízikerek méreteiről nincs adat. A Leányfalusi malom felső szomszédjának, a Csáko malomnak 1941-ben vonták vissza a vízhasználati engedélyét. Feltételezhető, hogy a Leányfalusi malom is ebben az időszakban szűnt meg.

2015 nyarán a Sályért Egyesület tagjainak részvételével tartott helyszíni bejáráson megállapítottuk, hogy a malomépület helyét ma halastó vízfelülete borítja.



A Csáko és a Leányfalusi malom helyét ma halastó vízfelülete borítja.





Helyszínrajz – részlet (a Leányfalusi malom épületének pirossal jelölt része kiemelés a szerzőtől) [\[S12-16\]](#)

[S2-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/135/1161-12.pdf>

[S3-12] <http://motka.gyor.hu/file/atch/134/1160-12.pdf>

[S7-4] <http://motka.gyor.hu/file/atch/136/1186-04.pdf>

[S11-18] <http://motka.gyor.hu/file/atch/133/1157-18.pdf>

[S12-13] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-13.pdf>

[S12-14] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-14.pdf>

[S12-15] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-15.pdf>

[S12-16] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-16.pdf>

[S12-17] <http://motka.gyor.hu/file/atch/130/1156-17.pdf>

## A sályiak emlékeznek

A Petrus-malom molnárját Petrus Jánosnak hívták. Közantal Lajosné sz. Stenger Klára mesélte, hogy az ő édesapja segéd volt a malomban. Amikor ő kislány volt, az édesanyja vele küldte el az ebédet. Amikor a malomhoz ért egy kis keskeny pallón kellett átmennie, amin ő félt, hogy belesik a vízbe. Az édesapja, Stenger Károly, már várta a malomajtóban. Rendszerint ott volt a molnár is, aki őt mindig felemelte a fejénél fogva. Ez neki rossz érzésvolt, fájt tőle a feje. Mondta is az édesapjának, hogy mondja meg a molnárnak, hogy ne emelgesse őt így, mert bizony ő többet nem jön az ebéddel. Erre az apja azt felelte, hogy csak szeretetből teszi. Azt is mesélte még, hogy ennek a molnárnak az egyik szeme körül sötétebb volt a bőre, szinte fekete. Azt mesélték akkor, hogy ez azért van, mert amikor az édesanyja viselős volt vele, akkor valaki egy vakondot dobott rá. Ez látszik meg a gyereken is. Mindenesetre egész furcsa kinézete volt emiatt a Petrus molnárnak.

*(Lejegyezte: Stengerné Forgony É. Andrea, 2015 augusztus)*

Ugyanerről a molnárról mesélte a következőt Juhász Ferencné sz. Vitányi Eszter: A fekete szemű Petrus molnár felment Rákosi Mátyáshoz panaszra. Abban az időben (az 50-es évek) ugyanis szinte mindennaposak voltak a beszolgáltatások. A két keményszívű beszolgáltató, Gyetvai Jolán és Tóth-Jóságos Géza folyamatosan sanyargatták a sályi népet, így akarván megfelelni a falura eső beszolgáltatási kötelezettségnek. Tülbuzgalmukban még a vetésre szánt magot is elvették. Ezen felháborodott Petrus molnár és felment panaszra Pestre. Rákosi intézkedett és ettől fogva a molnárt nem háborgatták többé a beszolgáltatók.

*(Lejegyezte: Stengerné Forgony É. Andrea, 2015 augusztus)*

Ugyancsak Stenger Klára mesélte, hogy a Horváth-malom (Kis malom) tulajdonosának az egyik kislánya volt, Lajosnak hívták. Ők gyerekként mindig csodálkozva nézték, hogy vak létére milyen ügyesen tudott átszaladni a keskeny pallón a víz fölött, és soha nem billent meg, és nem esett bele a vízbe.

*(Lejegyezte: Stengerné Forgony É. Andrea, 2015 augusztus)*

A felszabadulás előttig a felső faluvégén őrlött a Cifra malom. Ezt gőzmalommá is átalakították. Az 1800-as vége felé, az akkori tulajdonosa, Ruzsinszki Pál ismét vízimalomná alakította vissza. A hatalmas méretű, több emelet magasságú (valószínűleg csak egy emeletes lehetett) vízimalom ezután már nemcsak nagy méretében különbözött a többi sályi malomtól, hanem abban is, hogy nem volt felülcsapó vízikereke. A patak vize be

volt vezetve az épületbe, ott a turbinát hajtotta. (Ez akkor lehetett, amikor még gőzturbina hajtotta a malmot, mert vízikereke is volt. Az utcában lakók még emlékeznek rá. Gyerekkorukban játszottak is a keréken, ami igen nagy volt. Ők azt is elmondták, hogy a cifra nevet azért kapta, mert épületének minden oldala más színű volt).

*(Lejegyezte: Bók Antal, nyugalmazott tanár)*

Minden malmunkat összekötötte egy vízvezető árok a Kispatakka, zsilippel szabályozva. A Nagypatak, mely a malmokat hajtotta, mindig a megfelelő vízmennyiséget kapta. Az esős időszakban a fölösleges vizet a molnárok a zsilip szabályozásával átengedték a Kispatakba. A Kispatak vize még Sály területén is olyan tiszta volt, hogy abban még mostak is az asszonyok. Nyáron pedig fürödtek benne a gyerekek. Persze ez úgy volt lehetséges, hogy a patakot elrekesztették. A vízszint emeléséhez még a Nagypatak "megcsapolásához" is folyamodtak. A molnár persze a malmának üzemzavarát hamar észrevette. Gyorsan megkereste a meder partjának átvágási helyét. Azt kijavítva mérgesen próbálta megfenyíteni a csinytevő gyerekeket.

*(Lejegyezte: Bók Antal, nyugalmazott tanár)*

A Kurva malom tulajdonosa Mizser András, Mizser Sándor tanár nagyapja volt. A Felső Tarizsa malom tulajdonosa Erdei József volt. Ő a sályi jegyző Erdei Gyula testvére volt. Az iskolák államosítása után 2-3 évre az épület egyik szobáját tanteremként használták a cigány gyermekek oktatására. Az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa Petrus Bertalan volt. Ez a malom még a 80-as évek végén is működött a Miskolci Malomipari Művek kezelésében. Még villamos energiával is működtetni akarták. A szerelés munkálatai azonban nem lettek befejezve. A Cifra malom utolsó tulajdonosa Szabó Barna volt. A Horváth malom tulajdonosa Horváth János volt. Fia, aki szintén Horváth János, a malmot lebontotta, helyén új lakóházat épített, ma is ott lakik. A Falusi malom utolsó molnárát Bodnár Pálnak hívták. A Kajla malom tulajdonosát Hindulák Józsefnek hívták. A halastónál, a szivattyúház közelében lévő malmot a működtetőjéről a falusiak csak Kocsis malomként emlegették.

*(A malmok utolsó molnáiról, illetve tulajdonosairól lejegyezte: Bók Antal, nyugalmazott tanár)*

## Molnárlegény koromba'...

Hindulák Sándorné, született Bodnár Anna (1933) énekelt:

"Molnárlegény koromba' örültem én sej a sályi malomba'

Minden áldott vasárnap, öleltem és csókoltam a babámat.

Míg a kocsis a lováról leveszi a hámot,

Molnárlegény a menyecskétől kiveszi a vámot,

Mert jólesik a molnárnak, ha egy kicsit más malmában darálhat."

A dal bizonyítja, hogy a miközben a malom hosszú évszázadokon át a templomhoz hasonlóan menedékhely volt, azért az élet örömeinek is helyet adott.

Bodnár Anna molnárcsaládban született, s amint ez a molnároknál szokás volt, molnárlegény lett a férje is, Hindulák Sándor személyében. Dédapja az a Bodnár Pál volt, aki Anna néni emlékezete szerint a Felső Tarizsa malmot építette. Bodnár Pál felesége Jászai Terézia volt. Később báró Seckendorf Ármin lett a szomszédja, az Alsó Tarizsa malom tulajdonosa. A Latori malom – a legfelső – a nagyapja öccsée, Bodnár György volt.

A Bodnár családból ma már csak Anna néni él. Férje Hindulák Sándor volt, az ő nagyamamája, Hindulák Györgyné Bencés Mária volt a Kurva malom egyik tulajdonosa.

Anna néni a továbbiakban így emlékezik: *A Cifra malom emeletes malom volt, gőzgép is volt benne. A fűrészmalom nagy rönköket fűrészelt, állandóan működött, de volt benne daráló is, ami takarmányt, vagy árpakásának való árpagyöngyöt darált<sup>1</sup> – gersli, így hívták az árpagyöngyöt. Ezzel töltötték a hurokát, de levesnek is főzték, füstölt disznóhússal.*

*Itt Sályban csak felülcsapós vízikerekek voltak, a Dunán működtek olyan alulcsapós vízikerekű malmok, hajómalmok, amik a víz gyorsaságát használták ki. Sályban attól függött, milyen magas volt az esés. Minél magasabb volt, annál magasabb kerék kellett.*

- Közbeszólók, hogy a törvény úgy szólt, vasárnap a malmok nem dolgozhatnak.

- *Nem bizony!* Szombaton este leállítottuk a malmot, hétfőn reggel volt csak szabad beindítani.

*A Kajla malomban egy henger volt, mikor az leállt, akkor át kellett váltani a másik oldalára. Olyan rovátkák voltak benne, mint a mákdarálóban. Az törte össze a búzát, kétfelé volt osztva, mikor az egyik fele lement, akkor át kellett váltani. Amikor lement, megint csend lett.*

*A Falusi malom faszindelyes volt, mikor mi odamentünk lakni, akkor cseréltettük ki cserépre. Én még ott születtem, a Falusi malomban.*

---

<sup>1</sup> hántolt

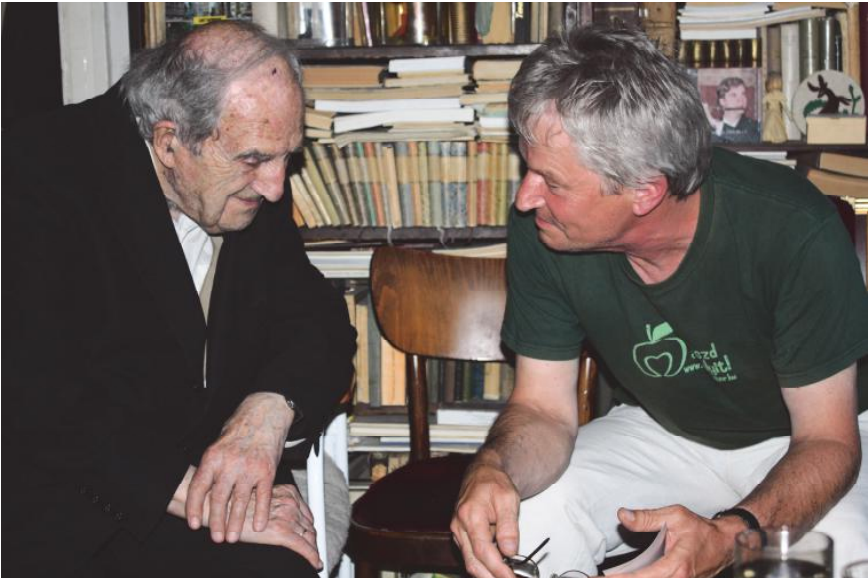
*Három malom volt Gorove tulajdonában: a Csákó malom, a Kajla malom, meg a Falusi malom.*

*A Dohányos kút a dohányföldeken dolgozó munkásokról kapta a nevét. a dohányosok szegény emberek voltak, az Alföldről jöttek dohányt termelni, cselédlakásokban laktak. Többen itt maradtak, letelepedtek Sályban, utódaik ma is köztünk élnek.*

- '83 leszek hamarosan – fejezte be a beszélgetést Hindulák Sándorné, Anna néni 2015 júliusában.

*(Lejegyezte: Nagy Péter, 2015. július)*

\*\*\*



Dr. Barsi Ernő és a szerző – 2011 (Nagy Martina felvétele)

## A sályi malmok vízikönyvei

A MISKOLCI VIZIG 35. 6.9.0 feliratú dobozban az alábbi sályi vonatkozású dokumentumok találhatóak:

### 1152 Lator patak karbantartás

Iratári irományjegyzék (1922)	1152-1.pdf
Iratjegyzék (1950 - után)	1152-2.pdf
Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1969)	1152-3.pdf
Vízhasználat felülvizsgálata (1968)	1152-4.pdf
Vízikönyv (1922)	1152-5.pdf
Értesítés (1922)	1152-6.pdf
Engedélyokirat (1922)	1152-7.pdf
Műszaki leírás (1914)	1152-8.pdf
A Lator patak medertisztítási terve – érdekeltségi kimutatás (1914)	1152-9.pdf
A Lator patak medertisztítási terve – földmunka kimutatás és költségvetés (1914)	1152-10.pdf
A Lator patak medertisztítási terve – hossz- és keresztshelvények (1914)	1152-11.pdf
A Lator patak medertisztítási terve – átnézetes helyszínrajz (1914)	1152-12.pdf
A Lator patak medertisztítási terve – helyszínrajz (1914)	1152-13.pdf

### 1156 Klein Ábrahám és neje sályi Csákó malmára vonatkozó iratok

Iratári irományjegyzék (1892)	1156-01.pdf
Iratjegyzék (1950 - után)	1156-02.pdf
Vízikönyv (1892)	1156-03.pdf
Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1969)	1156-04.pdf
Jegyzőkönyv (1907)	1156-05.pdf
Kézbesítési ív (1907)	1156-06.pdf
Vízhasználat megszüntetése (1941)	1156-07.pdf
Határozat a vízjogi bejelentéséről (1892)	1156-08.pdf
Engedélyokirat (1906)	1156-09.pdf
Kézbesítési ív (1892)	1156-10.pdf
Hivatalos jelentés (1892)	1156-11.pdf
Borsod vármegye alispánjától (1892)	1156-12.pdf
Hivatalos jelentés az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1156-13.pdf
Csákó malom – a malomárok hossz- és keresztshelvényei, műtárgyak(1903)	1156-14.pdf
Csákó malom	

– a patak hossz- és keresztaszelvényei (1903)	1156-15.pdf
Csákó malom – helyszínrajz (1903)	1156-16.pdf
Csákó malom – műszaki leírás (1903) <sup>1</sup>	1156-17.pdf

### **1157 Klein Ábrahám és neje sályi „Kajla” malmokra vonatkozó iratok**

Iráttári irományjegyzék (1892)	1157-01.pdf
Iratjegyzék (1950 - után)	1157-02.pdf
Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1969)	1157-03.pdf
Vízhasználat felülvizsgálata (1967)	1157-04.pdf
Vízhasználat megszüntetése (1941) <sup>2</sup>	1157-05.pdf
Jegyzőkönyv (1913)	1157-06.pdf
Borsod vármegye alispánjától a felülvizsgálat megtörténtéről (1913)	1157-07.pdf
Jegyzőkönyv (1907)	1157-08.pdf
Engedélyokirat (1906)	1157-09.pdf
Hivatalos jelentés az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1157-10.pdf
Határozat a vízjogi bejelentéséről (1892)	1157-11.pdf
Kézbírási ív (1892)	1157-12.pdf
Hivatalos jelentés az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1157-13.pdf
Vízikönyv (1892)	1157-14.pdf
Kajla malom – helyszínrajz (1903)	1157-15.pdf
Kajla malom – a patak hossz- és keresztaszelvényei (1903)	1157-16.pdf
Kajla malom – a malomárok hossz- és keresztaszelvényei, mőtárgyak (1903)	1157-17.pdf
Kajla malom – műszaki leírás (1903) <sup>3</sup>	1157-18.pdf

### **1160 Pinczés János sályi kendertörő víziművére vonatkozó iratok**

Iráttári irományjegyzék (1892)	1160-01.pdf
Iratjegyzék (1950 - után)	1160-02.pdf
Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1964)	1160-03.pdf
Vízikönyv és hivatalos jelentés az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről(1892)	1160-04.pdf
Határozat a vízjogi bejelentéséről (1892)	1160-05.pdf
Hivatalos jelentés az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1160-06.pdf
Engedélyokirat (1906)	1160-07.pdf
Jegyzőkönyv (1907)	1160-08.pdf

<sup>1</sup> „A” - általános rész és „B” Csákó malomra vonatkozó rész.

<sup>2</sup> A Csákó malom vízhasználatának megszüntetésének jogerőre emelkedéséről 1941-ben kiadott alispáni irat első példánya tévesen került a Kajla malom vízikönyvébe. Az irat másodpéldánya (1156-07.pdf) a Csákó malom vízikönyvi dokumentumai között található.

<sup>3</sup> „A” általános rész a 13 sályi vízimalomra, „B” a Kajla malomra vonatkozóan

Latori felső kenderető	
– a patak hossz- és keresztszelvényei (1903)	1160-09.pdf
Latori felső kenderető – helyszínrajz (1903)	1160-10.pdf
Latori felső kenderető	
– a malomárok hossz- és keresztszelvényei, műtárgyak (1903)	1160-11.pdf
Latori felső kenderető – műszaki leírás (1903) <sup>4</sup>	1160-12.pdf

### **1161 Pinczés János és társai sályi vízimalmukra vonatkozó iratok**

Irattári irományjegyzék (1892)	1161-01.pdf
Iratjegyzék (1950 - után)	1161-02.pdf
Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1964)	1161-03.pdf
Vízikönyv (1892)	1161-04.pdf
Jegyzőkönyv (1907)	1161-05.pdf
Engedélyokirat (1906)	1161-06.pdf
Hivatalos jelentés	
az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1161-07.pdf
Hivatalos jelentés	
az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1161-08.pdf
Határozat a vízjog bejelentéséről (1892)	1161-09.pdf
Latori alsó malom	
a malomárok hossz- és keresztszelvényei, műtárgyak (1903)	1161-10.pdf
Latori alsó malom – helyszínrajz (1903)	1161-11.pdf
Latori alsó malom – műszaki leírás (1903) <sup>5</sup>	1161-12.pdf

A MISKOLCI VIZIG 36. 6.9.0 feliratú dobozban egy sályi malom dokumentumai találhatóak:

### **1186 Schvarcz Jakab és neje sályi vízimalmukra vonatkozó iratok**

Irattári irományjegyzék (1892)	1186-01.pdf
Iratjegyzék (1950 - után)	1161-02.pdf
Határozat – a vízjogi engedély visszavonása (1964)	1161-03.pdf
Alsó Tarizsa malom – műszaki leírás (1903) <sup>6</sup>	1186-04.pdf
Alsó Tarizsa malom	
- malomárok hossz- és keresztszelvényei és műtárgyak (1903)	1186-05.pdf
Alsó Tarizsa malom	
- a patak hossz- és keresztszelvényei (1903)	1186-06.pdf
Alsó Tarizsa malom – helyszínrajz (1903)	1186-07.pdf
Határozat a vízjog bejelentéséről (1892)	1186-08.pdf
Hivatalos jelentés	

---

<sup>4</sup> „A” általános rész a 13 sályi vízimalomra, „B” a Latori felső kenderetőre vonatkozóan

<sup>5</sup> „A” általános rész hiányzik, „B” a Latori alsó malomra vonatkozóan

<sup>6</sup> „A” - általános rész a 13 sályi vízimalomra, „B” - Alsó Tarizsa malomra vonatkozóan

---

az igazoló határozat jogerőre emelkedéséről (1892)	1186-09.pdf
Engedélyokirat (1906)	1186-10.pdf
A sályi jegyző jelentése az alispáni hivatalnak (1891)	1186-11.pdf
Kézbcsítésí ívek (1891/92)	1186-12.pdf
Közcségi bizonylat <sup>7</sup> (1891)	1186-13.pdf
Shwarcz Jakab és neje levele az alispáni hivatalnak (dátum nélkül)	1186-14.pdf
Közcségi bizonyítvány a bejelentés közszemlére tételéről (1891)	1186-15.pdf
Schwarcz Jakab és Ungár Sáli levele az alispáni hivatalnak (dátum nélkül)	1186-16.pdf
Jegyzőkönyv (1907)	1186-17.pdf
Vízikönyv (1892)	1186-18.pdf

---

<sup>7</sup> Az 1891 április 28-án kelt közcségi bizonylat a „Kis” malom tulajdonjogát igazolja. Ez az egyetlen eredeti, a malom tulajdonjogát és a vízhasználat jogfolytonosságot igazoló dokumentum a sályi malmok vízikönyvei között. Azt nem tudni, mikor és hogyan keveredett az Alsó Tarizsa malom vízikönyvének dokumentumai közé. A „Kis” malom vízikönyvének száma: XII/6, a malom tulajdonjogát igazoló alispáni határozat száma: 4003/92 22. A „Kis” malom tulajdonjogát igazoló irat tehát a 1186 csomagjelzésű levéltár iratok között keresendő.

## A sályi vízimalmok (Északról Déltre haladva)<sup>1</sup>

malom neve	tulajdonos	vízikönyv száma	csomagjelzése	alispáni igazoló határozat száma	helyrajzi száma
1. Latori felső malom	Krokos István 1/10 Bodnár György 1/2 özv. Jánosné 4/10	XII/8		4005/92 VII 22	
2. Latori alsó malom	Krokos István 1/10 Bodnár György ½ özv. Jánosné 4/10	XII/19	1161	4031/92 VII 22	359 szjtk + 1 vsz. 933 hr.
3. Latori felső kenderitőrő	Krokos István 1/10 Bodnár György ½ özv. Jánosné 4/10	XII/18	1160	4003/92 VII 22	358 szjtk + 2 vsz. 948 hr.
4. Latori alsó kenderitőrő	br. Seckendorf Ármin, 3/4 Hindulák Györgyné ¼	XII/12		4021/92 VII 22	
5. Kurva malom	Hindulák Györgyné Podvinecz és Heisler	XIII/9		4005/92 VII 22	
6. Felső Tarizsa malom	Bodnár Pál	XII/10		4007/92 VII 22	
7. Alsó Tarizsa malom	br. Seckendorf Ármin	XII/21	1186	2401/92/V 5	514 szjtkv 6. rsz.
8. Czifra malom	br. Seckendorf Ármin	XII/7		4004/92 VII 22	
9. Kis malom <sup>2</sup>	Schwarz Jakab	XII/6	1159	4003/92 VII 22	
10. Falusi malom	Gorove János	XII/13		4022/92 VII 25	
11. Kájla malom	Gorove János	XII/15	1157	4024/92 VII 22	1. szjtk. 609. hrsz.
12. Csáktó malom	Gorove János	XII/14	1156	4023/92 VII 22	1. szjtk. 506 hrsz.
13. Leányfalusi malom	Friedmann Lőrincz	XII/11		4008/92 VII 22	

<sup>1</sup> A félkövér (bold) kiemelések azokat a sályi vízimalmokat jelzik, amelyeknek vízikönyvét megtaláltam a Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltárban, a Miskolci Vízügyi Igazgatóság iratai között, a 35. és 36. dobozban.

<sup>2</sup> A Kis malom vízikönyvét nem találtam, ám a Kis malom tulajdonjogát igazoló eredeti községi bizonyítványt megtaláltam az Alsó Tarizsa malom vízikönyvi dokumentumai között.